

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1916.

Andra kammaren.

Nr 75.

Lördagen den 20 maj, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr talmannen öppnade sammanträdet med följande ord: Mina herrar! Ett dödsbud har nått oss i dag på morgonen, som särskilt hos många av de äldre inom riksdagen, säkerligen skall uppväcka känslor av saknad och tacksamhet. F. d. talmannen i andra kammaren, landshövdingen greve Robert De la Gardie har avlidit i den höga åldern av mer än 92 år. En lång levnad var honom alltså av försynen beskär, mycket och på många områden av samhällslivet har det varit hans lott att verka till fäderneslandets tjänst.

Vad som alldeles särskilt gör, att från denna plats skall ägnas honom en minnets och erkännslans gärd, är hans verksamhet som talman. Under den jämförelsevis långa tiden av 9 år ledde han från talmansstolen denna kammars förhandlingar, och ännu lever hos oss äldre, som lärde känna honom i denna egenskap, minnet kvar av den klarhet och reda, med vilka han förde ordet i kammaren, samt den härmed parade vänlighet och välvilja, som från honom kommo kammarens alla ledamöter till del.

Frid över hans minne!

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

§ 2.

Föredrogos var för sig och hänvisades till bevillningsutskottet de på kammarens bord liggande motionerna nr 327, av herr *Sandler*, och nr 328, av herr *Hellberg* i Ljungskile.

§ 3.

Lagutskottets härpå föredragna utlåtanden och memorial nr 37—40 bordlades åter.

§ 4.

Vidare föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 98, i anledning av väckt motion angående förnyad utredning rörande hela flottstations-

frågan; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

*Ang. bidrag
till Sveriges
allmänna ex-
portförening.*

Till avgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till Sveriges allmänna exportförening.

Med anledning av en utav Kungl. Maj:t uti proposition, nr 206, gjord framställning om anvisande å extra stat för år 1917 av ett bidrag å 25,700 kronor till Sveriges allmänna exportförenings verksamhet under innevarande år, hemställde statsutskottet i förevarande utlåtande,

att riksdagen måtte, under villkor att Sveriges allmänna exportförening under år 1916 bedreve sin verksamhet i huvudsakligen den omfattning och form, som i företedd förslagsstat för samma år angåves, samt att i granskningen av föreningens räkenskaper och verksamhet deltog en av Kungl. Maj:t förordnad revisor, såsom bidrag till föreningens verksamhet under innevarande år å extra stat för år 1917, utöver de belopp för samma ändamål, som av Kungl. Maj:t kunde bliva anvisade ur handels- och sjöfartsfonden och manufaktur-förlagslånefonden, anvisa ytterligare ett belopp av 20,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under innevarande år disponera detsamma.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *A. C. Lindblad, Pers, Thorsson, Rydén* i Malmö, *Persson* i Stallerhult, *E. A. Nilson* i Örebro, *Nilsson* i Kabbarp, *Wiklund, Ström, Anderson* i Råstock, *Olofsson* i Digernäs och *Sävström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte — — — (lika med utskottet) — — — anvisa ytterligare ett belopp av 17,600 kronor — — — detsamma.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Anderson* i Råstock, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Som herrarne finna, har det vid statsutskottets betänkande i denna fråga fogats en reservation. Denna reservation gäller icke den utökning i sin helhet av anslaget till exportföreningen, som Kungl. Maj:t begärt, utan den gäller ett jämförelsevis obetydligt belopp, som dock enligt min uppfattning är av den beskaffenhet, att det icke så där utan vidare går för sig att bifalla detta krav. Det förhåller sig så, att exportföreningen har bestämt ett understöd av 3,000 kr. åt sin ur tjänsten avgångne kamrer, vilken varit i föreningens tjänst ganska länge. Detta belopp var intaget i det förslag till föreningens stat, som ingick till Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t prutade ner beloppet till 2,700 kr., men vad som alldeles saknas i den kungliga propositionen är något som helst principiellt ställningstagande till frå-

gan, huruvida en enskild förening bör få från föreningen utgående understöd eller pensioner betalda av statsmedel eller ej. Jag kan för min del icke finna annat än att, om kammaren skulle besluta att bifalla utskottsmajoritetens hemställan i detta avseende, så skulle det komma att betyda, att man gått in på att bevilja pensioner från statens sida till i enskilda organisationers tjänst varande tjänstemän, och det är detta, som jag för min del icke kan vara med om. Jag anser, att om något sådant över huvud taget skall ifrågakomma, kan det givetvis icke få ske på det sättet, att en organisation bestämmer ett årligt understöd och sedan säger åt statsmakten »var så god och betala», utan då får man anlita andra utvägar.

Här är emellertid även en annan sak, som jag icke kan underlåta att påpeka, och det är konsekvensen av ett bifall till statsutskottets hemställan. Ett bifall därtill skulle nämligen enligt min uppfattning alldeles säkert komma att leda till, att alla föreningar av olika slag, som ha understöd av statsmedel, också skulle — helt naturligt för övrigt — finna det med sin fördel förenligt att komma och begära, att staten skall betala pensioner åt deras tjänstemän. Jag skall bara be att få peka på några sådana organisationer, som sannolikt inom kort skulle komma fram med anspråk av liknande art som det här ifrågavarande. Vi ha ju i många år gett statsanslag till skytteförbundet, vi ha också givit anslag till olika nationella föreningar, exempelvis Nationalföreningen mot emigrationen, och vi ha helt nyligen under detta år beviljat statsanslag till rikets handelskamrar. Detta är endast några exempel. Såsom jag förut sagt, skulle nu ett bifall till vad Kungl. Maj:t och utskottet här föreslagit enligt min uppfattning leda till, att alla dessa organisationer skulle komma med framställningar om att staten skulle betala eventuellt bestämda understöd åt deras tjänstemän. Detta anser jag vara omöjligt för staten att gå in på. Låt oss ordna pensionsförhållandena för statens egna tjänstemän, och jag tror, att vi skola få fullt upp att göra därmed. Och låt de enskilda organisationerna själva betala pensionerna åt sina tjänstemän på sätt de för gott finna, det finner jag för min del vara det klokaste och även det riktigaste.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av herrar Lindblad m. fl. angivna reservationen.

Vidare anförde

Herr Odqvist: Herr talman! Enligt de upplysningar vi hava erhållit i utskottet, har den ifrågavarande tjänstemannen med nit och skicklighet tjänat exportföreningen under 28 år och är nu kommen till den höga åldern av 66 år. Under sådana förhållanden brukar ju riksdagen i allmänhet lämna understöd, och på det sätt, som utskottsbetänkandet här är avfattat,

*Ang. bidrag
till Sveriges
allmänna ex-
portförening.
(Forts.)*

Ang. bidrag
till Sveriges
allmänna ex-
portförening.
(Forts.)

kan beslutet icke bli prejudicerande för framtiden. Det borde därför icke vara omöjligt för denna kammare att antaga det förslag, som utskottet framlagt. Det finnes exempel på, att riksdagen gjort så i liknande fall förut. Bland annat har riksdagen beviljat pension till herr Skog, som var lärare vid Gottlands folkhögskola, till änkan efter herr von Feilitzen, som var föreståndare för en kemisk station i Jönköping, till en tjänsteman herr Tolf vid statens mosskulturförening, och i flera andra fall, som likna det nu föreliggande. Jag tror för min del icke, att, såsom reservanterna säga, ett beviljande av det nu ifrågasvarande understödet skulle föranleda andra föreningar att komma fram med liknande krav, men jag tycker, att då det är fråga om en förening, som gör så stort gagn för näringarna i allmänhet som exportföreningen gör — ty det är ju icke nog med att genom dess omfattande verksamhet exporten av en mängd varor till utlandet möjliggöres och underlättas, utan på grund härav beredas ju också en mängd tillfällen till arbete och förtjänst för en stor arbetsstyrka — jag tycker, säger jag, att detta är en sak, som bör tagas hänsyn till och behjärtas vid bedömandet av en sådan fråga som den föreliggande.

Då nu dessutom mannen i fråga har uppnått en hög ålder, är i stort behov av understöd samt har skött sin tjänst utmärkt, så yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Kristensson: Herr talman! Jag skall för min del be att få yrka bifall till reservationen. Om man skulle gå in på att bevilja det, som majoriteten inom utskottet här föreslagit, så skulle man i pensionshänseende bryta emot en sed, som riksdagen hittills ansett sig böra följa, nämligen att icke bevilja pension åt andra än sådana, som varit i statens tjänst. Jag ber att få erinra om, att riksdagen upprepade gånger avslagit framställningar om statspensioner åt kommunala tjänstemän och tjänstemän vid sådana institutioner, som helt och hållet tjäna statsändamål, så att statstjänster därigenom inbesparats. Riksdagen har ansett, att det finge vara kommunernas egen sak att pensionera sådana tjänstemän, och riksdagen har hittills icke annat än möjligen i ett eller annat undantagsfall beviljat pension åt andra än statstjänstemän. Denna princip måste riksdagen i framtiden fasthålla, om man icke skall komma in på förhållanden, som icke kunna överskådas.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet Vinnersten: Herr talman, mina herrar! Ehuru väl jag med hänsyn till det stora antalet reservanter från denna kammare, icke hyser någon förhoppning om, att kammaren skall antaga utskottets förslag, vill jag dock till försvar för detta och för Kungl. Maj:ts framställning och med hänsyn till ärendets vikt för den det gäller be att få säga några ord.

Vore det så, som den siste ärade talaren sade, att det här

gällde, huruvida staten skall pensionera en enskild förenings tjänsteman eller ej, så kunde ju det resonemang herr Kristensson förde anses vara fullt bindande. Men saken är något mera komplicerad i detta fall. Denna förening, vars verksamhet jag vet att kammaren äger tillräcklig kännedom om och till fullo uppskattar, har ju, förutom statsanslaget, naturligtvis även andra inkomster. Nu kan man ju säga, att, så länge något anslag utgår, om staten ej betalar helt och hållet alla utgifter, så betalar den dock en del av varje särskild utgift och sålunda eventuellt även av den pension, som här är ifrågasatt att beviljas men jag tror ej, att man i detta fall kan säga, att det är staten, som betalar pensionen. Man får icke förbise, att en förening måste ha en viss rörelsefrihet i sin verksamhet för att över huvud kunna bedriva denna fullt effektivt, och i detta fall tror jag icke, att riksdagen skulle göra något, som kunde föra med sig farliga följder för framtiden, om man följde de ledandes inom föreningen önskan och åt denne gamle tjänsteman beredde möjlighet att erhålla en pension. Det är ett rent barmhärtighetsverk dessutom, varom det är fråga. Enligt uppgift, som kommit mig till handa, står mannen i fråga utan alla tillgångar, och vid den framskridna ålder, han nu innehar, kommer han, har man sagt mig, att stå på bar backe, om ej på något sätt det sörjes för, att han erhåller ett bidrag för sin existens.

*Ang. bidrag till Sveriges allmänna exportförening.
(Forts.)*

Jag sade nyss, att jag icke tror, att det är staten, som skulle betala pensionen, ty, om man ansåge, att så bleve fallet, vore ju därmed sagt, att för det bidrag, som staten lämnat, får staten ej full valuta, utan en del måste anses utgå för pensionen. Enligt mitt förmenande ligger saken icke så, utan staten får full valuta för vad den här utger såväl direkt av budgetsmedel som av de medel, vilka enligt vad statsutskottet föreslagit skulle utgå från de olika fonderna.

Nu kan man ju icke bevisa detta, men jag hyser den livliga förhoppningen, att riksdagen skall få erfara, att de medel, vi här vilja anslå, skola visa sig synnerligen väl placerade, och att vi ej blott skola få full valuta för dessa medel utan något därutöver, i det att det skall visa sig, att beloppet mer än väl motsvaras av den nytta, föreningen i fortsättningen skall befinnas göra det allmänna och den svenska produktionen framför allt genom främjandet av avsättningen av våra alster på de främmande marknaderna. Riksdagen har upprepade gånger och ej minst under senaste tiden framhållit, huru viktigt det är att sörja för utvecklingen av vår industri, handel och sjöfart och att begagna de ökade möjligheter, som komma att föreligga, då världskriget en gång tar en ända.

Jag tror sålunda, att kammaren och riksdagen skola finna, att de för det bidrag, som de eventuellt gå att bevilja exportföreningen och varför jag begagnar tillfället att uttala mitt varmaste tack, få full valuta och därutöver. Om vi blott för de medel, vi anslå, få allt det gagn som de kunna beräknas och förvän-

Ang. bidrag
till Sveriges
allmänna ex-
portförening.
(Forts.)

tas giva, så må väl föreningen sedan ha en viss rörelsefrihet i det sätt, varpå den avlönar sina tjänstemän eller bereder förmåner av här ifrågavarande art åt personer, som slitit ut sig i föreningens tjänst. Jag är den förste att erkänna, att det är nödvändigt att övervaka och tillse, att föreningens medel till ingen del bli så använda, att däremot kunna göras berättigade anmärkningar. Skulle därför kammaren slutligen finna, att det är tvivel underkastat, om åt denne man bör på sätt här är föreslaget beredas pension, vill jag till kammaren hemställa, att det dock tillses, att man ej fullkomligt omöjliggör för föreningen att av andra medel bereda understöd åt denne tjänsteman, som eljest står fullkomligt utblottad.

Jag tänker mig nämligen den möjligheten, att, om riksdagen nu avslår framställningen rörande pension, föreningen sörjer på något sätt för så pass ökade inkomster, som kunde svara mot det föreslagna lägre pensionsbeloppet, och att riksdagen nästkommande år finner sig kunna godkänna detta, då det icke ökar statens utgift och då det som behöves för pensionen har anskaffats på annan väg. Jag skulle med andra ord vara tacksam om — därest beslutet kommer att gå i den riktningen här i kammaren, som reservanterna önska — det åtminstone gjordes ett uttalande, som kunde ge stöd åt föreningen, om den ville söka i barmhärtighetens namn sörja för, att den gamle mannen ej kommer att stå fullkomligt utblottad på grund av det beslut, riksdagen nu kan komma att fatta.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Jag har med största uppmärksamhet åhört såväl vad som anförts till försvar för utskottets hemställan av den ärade talaren på Älvsborgsbänken som vad som anförts av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet. Men jag har av allt, som anförts, dock icke rubbats i min fasta övertygelse, att, om riksdagen här bifaller, vad utskottet ifrågasätter, så är riksdagen inne på vägar, som till sina följder säkerligen komma att visa sig ganska äventyrliga.

Det har av ingen kunnat bestridas, att den person, om vilkens pension det nu är fråga, har varit anställd i en enskild förenings tjänst. Det har visserligen anförts, att den tjänstetid, han har bakom sig, är avsevärd, och att mannen dessutom befinner sig vid en ålder och vid sådana svaga kroppskrafter, att han ej kan fullgöra vidare arbete för föreningen. Men jag frågar, vad detta strängt taget har att göra med den sak, vilken är den för oss principiellt viktiga här, nämligen huruvida riksdagen skall slå in på den vägen att bereda pension åt personer, som, låt vara genom aldrig så förtjänstfullt arbete, slitit ut sig i en enskild förenings tjänst? Och om man då vill göra den erinran, att denna förening utfört ett samhällsgagnande arbete, utövat en verksamhet, som på olika sätt är till gagn för landet, skulle jag vilja fråga: Vilket otaligt antal föreningar ha vi ej inom

vårt land, som på olika sätt gagna fäderneslandet, som äro verk- *Ang. kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstormen.*
 samma för att främja landets utveckling i olika riktningar? Men
 icke är därför givet, att riksdagen skall bereda deras tjänste-
 män någon särskild pension, på sätt här ifrågasättes.

Herr statsrådet ville slutligen göra gällande, att det här vore fråga om ett barmhärtighetsverk. Därom kan jag icke döma. Jag har icke tillräcklig kännedom om saken för att kunna avgöra, huruvida det är ett barmhärtighetsverk eller ej, men, är det ett barmhärtighetsverk, som det här ifrågasättes, att riksdagen skulle utföra, undrar jag likväl, om icke det framför allt är den förening, där mannen ifråga varit anställd, som har att utföra barmhärtighetsverket. Jag går icke in på någon som helst prövning av den saken, och jag vill icke heller genom något uttalande här giva på hand, att föreningen bör göra det eller icke göra det. Det är en sak, som det förefaller mig, att riksdagen i frågans nuvarande läge icke skall blanda sig uti. Det är frågans stora principiella räckvidd, som för mig varit avgörande och som fortfarande är avgörande för mig, då jag nu yrkar bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

(Forts.)

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar! Det förefaller mig, att denna fråga icke är av så liten räckvidd, som vare sig statsutskottets majoritet eller reservanterna velat göra den till. Självt har jag icke haft tillfälle att i statsutskottet deltaga i ärendets behandling. Å ena sidan gäller det här möjligheten för en förening av enskild natur — såsom här förresten påpekats — att sörja för att en gammal trotjänare hos föreningen må slippa att lida nöd, och å andra sidan gäller det den otvivelaktigt riktiga principen, att från statens sida man icke skall gå in på pensionering av hos enskilda föreningar anställda. Då har uppkommit det förhållandet, att på den grund, att denna enskilda förening åtnjuter statsbidrag, skulle föreningen icke kunna sörja för sin gamle trotjänares skyddande på ålderdomen, såsom den givetvis annars skulle kunna, om den icke åtnjöte något statsbidrag alls och hade tillräckliga inkomster genom enskild verksamhet. Jag tror därför, att man med den diskussion som här förts icke får anse sig ha för all framtid uteslutit möjligheten för en sådan förening, därest den blir i tillfälle att fullkomligt oberoende av statsanslaget, på annat sätt anskaffa ökade medel varigenom pensionen kunde bestridas samt ur ren barmhärtighetssynpunkt sörja för en gammal tjänsteman.

Det är endast detta jag velat säga, och jag har, herr talman, i övrigt icke annat yrkande än om bifall till statsutskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 6.

*Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.*

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget sammansatta stats- och lagutskottets nr 2 utlåtande, nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel för anordnande under åren 1916 och 1917 av kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstormen, dels ock Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att undergå befäls- eller annan särskild utbildning vid landstormen.

Uti en till riksdagen avlåten, den 31 mars 1916 dagtecknad proposition nr 163, vilken blivitt till andra sammansatta stats- och lagutskottet hänvisad, hade Kungl. Maj:t under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för anordnande under åren 1916 och 1917 av kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstormen å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 850,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av omhänderhavande medel under år 1916 förskottsvis utanordna, vad för ändamålet erfordrades.

Vidare hade Kungl. Maj:t i en likaledes till utskottet hänvisad proposition av den 31 sistlidne mars, nr 167, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförvarsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att undergå befäls- eller annan särskild utbildning vid landstormen.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 167, måtte antaga följande förslag till

L a g

om skyldighet för vissa värnpliktiga att undergå befäls- eller annan särskild utbildning vid landstormen.

Härigenom förordnas som följer:

§ 1.

1. Värnpliktiga, som tillhöra någon av årsklasserna 1897, 1898, 1899, 1900, 1901 och 1902, äro skyldiga att, i den utsträckning och på det sätt Konungen närmare förordnar under år 1916 för sin utbildning deltaga i en landstormsbefälsövning eller fackmansövning om högst sextio dagar.

2. Värnpliktiga, som tillhöra någon av årsklasserna 1900, 1901 och 1902 och som undergått i mom. 1 eller i lagen den 25 maj 1915 om skyldighet för vissa värnpliktiga att under år 1915 undergå landstormsbefälsutbildning stadgad övning eller under år 1914 eller 1915 undergått frivillig landstormsbefälsutbildning, som, enligt vad Konungen därom förordnar, skall anses svara mot den i lag stadgade utbildningen, äro skyldiga att, på sätt Konungen närmare förordnar,

det år, de fullgöra i värnpliktslagen § 36 mom. 1 stadgade landstörmsövning, för sin utbildning deltaga i en kaderövning om högst tio dagar.

Ang. kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstormen.

§ 2.

I fråga om tjänstgöring, som i § 1 omförmäles, äga bestämmelserna i § 37 värnpliktslagen icke tillämpning.

(Forts.)

§ 3.

Beträffande underhåll och förmåner under i § 1 nämnd tjänstgöring, gäller vad därom i § 39 värnpliktslagen stadgas i fråga om tjänstgöring, som i § 36 mom. 1 samma lag omförmäles.

Under tjänstgöringen utgår familjeunderstöd enligt gällande bestämmelser om sådant understöd vid värnpliktstjänstgöring i fredstid.

För inställelse till och återfärd från tjänstgöringen äger värnpliktig uppbära gottgörelse enligt bestämmelserna i gällande reglemente för arméns avlöning under fred.

§ 4.

Till landstörmsbefälsövning eller fackmansövning jämlikt § 1 mom. 1 inkallad värnpliktig må, därest han styrker, att tjänstgöringens fullgörande skulle bereda honom eller av hans arbete beroende nära anhöriga väsentliga svårigheter eller olägenheter, i den ordning, Konungen bestämmer, befrias eller hemförlovas från sagda tjänstgöring.

§ 5.

Genom fullgörande av i denna lag omförmäld landstörmsbefälsövning, fackmansövning eller kaderövning sker icke ändring av den värnpliktige eljest åliggande tjänstgöringsskyldighet.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då kungörelsen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

b) att riksdagen, vid bifall till utskottets hemställan i mom. a), måtte för anordnande under åren 1916 och 1917 av kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstormen, å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 850,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av omhänderhavande medel under år 1916 förskottsvis utanordna, vad för ändamålet erfordrades.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Kvarnzelius, Stårner, Karlsson* i Fjäl. *E. A. Nilson* i Örebro. *Borg* och *Ingvarson*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa

a) att riksdagen måtte, med förklarande, att riksdagen icke kunnat i oförändrat skick antaga Kungl. Maj:ts förslag till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att undergå befäls- eller annan sär-

Ang. kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstormen.

(Forts.)

skild utbildning vid landstormen, för sin del antaga följande förslag till

L a g

om skyldighet för vissa värnpliktiga att deltaga i kaderövning vid landstormen.

Häri genom förordnas som följer:

§ 1.

Värnpliktiga, som tillhöra någon av årsklasserna 1900, 1901 och 1902 och som undergått i lagen den — — — — — högst tio dagar.

§ 2.

I fråga — — — — — icke tillämpning.

§ 3.

Beträffande — — — — — under fred.

§ 4.

Genom fullgörande av i denna lag omförmäld kaderövning sker icke ändring av den värnpliktige eljest åliggande tjänstgöringsskyldighet.

Denna lag — — — — — författningssamling.

b) att riksdagen måtte för anordnande under åren 1916 och 1917 av kaderövningar vid landstormen å extra stat för år 1917 anvisa ett förslagsanslag av 60,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av omhänderhavande medel under år 1916 förskottsvis utanordna, vad för ändamålet erfordrades.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att utskottets hemställan skulle föredragas punktvis samt det i punkten a) innefattade lagförslaget paragrafvis med ingress och rubrik sist ävensom att lagtext ej skulle uppläsas, så vida icke yrkande därom framställdes.

Punkten a).

Lagförslaget.

§ 1.

Paragrafen föredrogs, varefter

Herr E. A. Nilson i Örebro yttrade: Herr talman! Då förslag förelåg förra året om anordnande av landstormsbefälskur-

ser, ansåg jag mig böra tillstyrka detsamma. Däremot avstyrkte jag vid det tillfället det skrivelseförslag, som socialdemokraterna och högern förenade sig om och som nu närmast utgör grunden för den framställning, som Kungl. Maj:t nu gjort vid innevarande års riksdag. Under debatten om denna sak förlidet år betonade jag, att det var en skyldighet för Kungl. Maj:t att tillse, att de kurser, som då ifrågasattes och som riksdagen beslöt, anordnades på sådant sätt, att resultatet av dessa kurser måtte bli i allo tillfredsställande. Det är då icke utan att jag med en viss beklämning har tagit del av det yttrande, som chefen för generalstaben angående dessa kurser har avgivit och som återfinnes på sidan 7 i den kungl. propositionen. Chefen för generalstaben säger följande: »Om sommarkurserna 1915 lämnat fullgott resultat och med hänsyn till fyllandet av landstormens befälsbehov motsvarat vad man vid deras anordnande förväntat, skulle man måhända kunnat föranledas att anse landstormsbefälsfrågan så tillgodosedd, att man utan större olägenhet kunde överkomma de tvenne år, som skulle förflyta mellan avslutandet av sagda sommarkurser och de föreslagna obligatoriska kurserna år 1917. Så voro emellertid icke förhållandet. Med de beträffande sommarens landstormsbefälskurser från arméfördelningschefer och likställda inkomna rapporterna måste man nämligen instämma däruti, att resultatet av utbildningen trots inverkan av åtskilliga ogynnsamma faktorer blivit beaktansvärt, men ock att det med desamma åsyftade ändamålet — med allt erkännande av det plikttrogna och intresserade arbete, som nedlagts av såväl befäl som elever — icke syntes hava till fullo uppnåtts, även om fordringarna ställdes lågt.» Däremot vidröres icke alls i propositionen något om vad anledningarna till detta nedslående resultat möjligen kunna vara, och jag skall med anledning därav tillåta mig att nu angiva ett par och enligt min mening de väsentligaste orsakerna till att resultatet har blivit så föga tillfredsställande, som uppenbarligen framgår av chefens för generalstaben yttrande.

Under överläggningen rörande denna sak i första kammaren förlidet år betonade den kammarens inflytelserikaste person, högerpartiets ledare där, vikten av att om en värnpliktig vore anställd inom en industri eller annan verksamhet, som skulle lida väsentligt men genom hans inkallelse till den då ifrågasatta tjänstgöringen, han då skulle frikallas, och förutsatte talaren, att Kungl. Maj:t skulle komma att tillgodose detta intresse, vilket han betraktade som ett av landets viktigaste i de rådande allvarliga tiderna. Genast skyndade herr Hans Ericson att å sina och sina meningsfränders inom utskottet vägnar avgiva den försäkran, att herr Tryggers förutsättning och tolkning av lagen var riktig och att det var under den förutsättningen, att näringslivets krav tillgodosåges, som de varit med om att tillstyrka lagen. Då det sålunda för mig stod klart, att industrins målsmän härvidlag ville undankomma den börda, som härigenom till-

Ang. kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstormen.

(Forts.)

Ang. kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstormen. äventyrs kunde läggas på industrin, så tillät jag mig att under överläggningen i denna kammare göra det uttalandet eller rikta den vädjan till regeringen, att den ifråga om frikallelser med synnerlig omsorg skulle beakta *jordbrukets* berättigade intressen och att enskilda personer icke allt för hårt måtte betungas av lagen.

(Forts.)

Med stort intresse har jag då tagit del av rapporter och yttranden över de i fjol hållna landstormskurserna, och det intryck jag fått genom ett studium av dessa rapporter kan jag lämpligen sammanfatta i ett yttrande rörande dessa kurser, som avgivits av en landstormsområdesbefälhavare. Han skriver bl. a. följande: »Från deltagandet uti förliden sommar anordnade befälskurser undandrogo sig en stor del därtill utkommenderade landstormsmän, genom att av Konungen begära befrielse. På grund av ovan angivna stora brist på lämpliga befälspersoner, hade till kursen måst kommenderas landstormsmän med endast kroppsarbetarens bildning och ekonomiska ställning. En del dylika, som genom utkommenderingen befunnos med familjer kommo i verklig nöd, då de undandrogos från sin dagsverksinkomst, blevo ock, som rättvist var, befriade.

Men flertalet befrielser gällde tyvärr personer i bättre ställning och bättre ägnade till befälsutbildning, speciellt tjänstemän inom större industribolag samt t. o. m. hos kungl. domänstyrelsen. Dessa, såväl personer som arbetsgivare, voro dock avsevärt mycket mindre betungade av den ålagda tjänstgöringen än ovan angivna personer i mindre ställning. Då det därtill visade sig, att de skäl, som angivits för befrielse, i flere fall voro mindre fria från egoistiska intressen, skadade dessa förhållanden i hög grad försvaret, ej blott genom att väl behöfviga och lämpliga befälsämnen undanrycktes landstormen, utan fast mer uppstod därtill sorgligt nog uti breda lager missnöje och minskat intresse för militära övningar och försvaret i sin helhet.»

Så långt den ifrågavarande landstormsområdesbefälhavaren. Att regeringen sålunda haft öra i så hög grad för vad den mäktige partichefen i första kammaren önskade men så litet velatakta på den erinran, som gjordes i denna kammare, torde ju bero på den politiska frändskap, som förefinnes mellan regeringen och förstkammarhögern, ty blodet är ju tjockare än vattnet. Jag är övertygad om, att denna kammare nog med jämnmod bär den saken, men icke så de många fattiga stackare, som sågo sina ekonomiskt bättre lottade kamrater frikallas, under det att de själva på grund av sin tjänstgöring åt fosterlandet hade att kämpa med stora svårigheter.

Landstormsövningarna i fjol blevo på grund av vad jag sålunda nu anført icke vad de kunnat bli, och det sättet att handlägga lagen från i fjol utgör i och för sig nog anledning för mig att i år yrka avslag på Kungl. Maj:ts framställning, i vad den avser landstormsbefälsövningar och fackmannautbildning. Felet härtill är emellertid icke militärernas, utan felet

är Kungl. Maj:ts. Och nu frågar jag: har man då någon som helst garanti, för att det skall bli bättre i år än i fjol? Jag anser det för min del icke, och jag skall omedelbart säga varför. Det är därför, att det är samma Kungl. Maj:t i år som i fjol.

Ang. kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstormen.

(Forts.)

Vidare komma de här ifrågasatta kurserna alldeles för sent. Så heter det exempelvis på sidan 8 i propositionen beträffande kurserna för kulsprutebefälet, att dessa icke böra under några förhållanden uppskjutas längre än till våren efter avslutandet av soldatutbildningen vid infanteriet omkring den 15 mars. Det är uppenbart, att det kategoriska kravet icke nu kan tillgodoses, enär vi i dag skriva den 20 maj.

Än vidare har det bland mina meningsfränder varit en livlig önskan, att det dugliga befälsmaterial, som finnes bland f. d. fast stamanställda, skulle tagas vara på även ifråga om utbildningen av plutonchefer och högre befäl i landstormen. Så har icke skett, och så är icke heller meningen, att nu skall ske. Visserligen talas det om i den kungl. propositionen, att det måhända i framtiden kan komma att ske. Men nu ifrågasättes det icke. Det finnes exempel på att en civil med 90 dagars militärutbildning tagit befäl över trupp, där f. d. fast stamanställda, som avlagt underofficersexamen med goda vitsord, stått som menige i ledet. Vid ett sådant tillfälle, som jag känner till, tog kompanichefen sig före att excercera sitt kompani och kommendera olika övningar, och bland annat som han befallde truppen att göra var att »skyldra gevär». Och det gjorde han upprepade gånger. När det efter detta »skyldra gevär» blev en paus, så var det en f. d. stamanställd, som anhöll att få göra ett påpekande. Han fick det, steg fram ur ledet och meddelade sin kompanichef den upplysningen, att de där övningarna hade man för länge sedan upphört att utföra vid trupp. Och då slutade kompanichefen med dessa övningar. Men jag ber f å vädja till kammaren, om kammaren anser, att en kompanichefs auktoritet hos truppen kan på något sätt stärkas genom sådant, eller om det på det sättet truppen kan vinna förtroende för sin kompanichef. Jag skall nu förtiga andra missgrepp, till vilka denne kompanichef gjorde sig skyldig.

Jag skall taga ett annat ganska belysande exempel, och jag väljer det från Göteborg. Det var en person i Göteborg, som på sin tid vände sig till dåvarande chefen för Göta artilleriregemente, numera general Bergenzaun, med anhållan att han ville rekommendera en person till en viss plats, som han hade ledig. Regementschefen hade då en förste konstapel, som till hösten skulle bli ledig från sin militärtjänst, och han förordade honom såsom varande en särdeles intelligent, vaken och pålitlig person. Den mannen antog honom i sin tjänst och fann, att överstens rekommendation av honom var fullt riktigt. Han var särdeles belåten med honom. Mannen vann sedan ytterligare befordran, i det att han blev anställd som föreståndare för kul-lagerfabrikens intressekontor. Han hade således visat sig dug-

Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.

(Forts.)

lig även i det civila livet och där kommit till en ställning, som man kan ju anse som en förmans ställning. Nåväl, så inträffade mobiliseringen 1914. Den mannen står som menig i ledet. Hans kompanichef är en konsul med 90 dagars militärutbildning. Innan mobiliseringen ägde rum, hade emellertid kompanichefen uppmärksammat den mannens duglighet och förmåga, och han befordrade honom därför till halvtroppchef. För närvarande har det upplysts mig — den uppgiften har jag emellertid icke varit i tillfälle att kontrollera — att mannen i fråga i landstormsrullan är upptagen som troppchef. Men, mina herrar, att på detta sätt fränsäga sig de möjligheter till ett gott befälsurval, som onekligen finnas bland f. d. fast stamanställda, är misshushållning. Att *icke alla* f. d. fast stamanställda äro lämpliga till befäl, förstår ju envar, men *många* äro därtill dugliga och många av dem äro i varje fall bättre skickade till befäl än en stor del av dem man uttagit. Därom kan icke något tvivel råda.

Vid ett studium av handlingarna har jag icke kunnat värja mig för den farhågan, att man genom ett bifall till förslaget t. o. m. avsäger sig möjligheten att förmå vederbörande att tillgodogöra sig de befälsförmågor, som finnas inom A-klassarnes led. De kaderövningar däremot, som innefattas i Kungl. Maj:ts förslag, anse även reservanterna böra äga rum. Ändamålet med dem är, att det befäl, som skall tjänstgöra under den lagstadgade femdagarsövningen med landstormsmännen, skall omedelbart förut deltaga i en tiodagarsövning för att förberedas för värvet att under förberörda femdagarsövning kunna tjänstgöra som instruktörer. Uppenbart är, att härigenom kommer utbytet av landstormsövningen att bli bättre, än om befälet mera oförberett går till sin uppgift.

Med anledning av vad jag nu anført, herr talman, ber jag att beträffande 1 § få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, d. v. s. att 1 § måtte erhålla den lydelse, som innefattas i reservationen, vilken i själva verket innebär, att första momentet i utskottets förslag till 1 § måtte strykas och att andra momentet skulle komma att bli 1 §.

Vidare anförde

Herr Å k e r m a n: Herr talman, mina herrar! Den föregående ärade talaren har såsom skäl för sitt avslagsyrkande å första momentet av den föreliggande paragrafen anført, dels att uttagningen till landstormsbefälskurserna föregående år skett på ett sätt, som han icke kunde gilla — och han ansåg, att det även för framtiden icke finnes någon garanti för, att det kommer att ske på det sätt han önskade — dels också att det var en del missförhållanden vid uttagningen av befäl vid den mobilisering av landstormen, som ägde rum för snart två år sedan.

Vad då först beträffar uttagningen av de landstormsmän, som

föregående år undergingo en obligatorisk befälsutbildning, så kan jag icke bestrida, att de frikallelser, som då ägde rum, föreföllo oss militärer rätt egendomliga i många fall. Jag kan vittna, att då jag såsom regementschef hade att behandla ansökningar från landstormsmän om frikallelse, jag i rätt många fall fick papperen tillbaka med resolution från Kungl. Maj:t alldeles tvärtemot vad jag hade tillstyrkt. eller avstyrkt. Såsom anledning till att dessa frikallelser blevo så egendomliga, har den föregående ärade talaren anført den politiska frändskapen mellan förstakammarhögerns ledare och Kungl. Maj:t. Jag skall då be att få erinra kammaren om vilka det var, som förmedlade denna politiska frändskap. Ty vi kunna väl dock icke begära, att en ledamot av regeringen skall själv i detalj granska varenda sådan här ansökan. Det är ju orimligt. Det är icke bara ansökningar om frikallelse från landstormsövningarna, utan även alla dessa tusentals ansökningar av värnpliktige om frikallelse från krigstjänstgöring. Det är ju rent fysiskt omöjligt för en person att kunna själv granska alla dessa papper, utan Kungl. Maj:t hade för detta ändamål tillsatt en kommission, och i den kommissionen sutto icke mindre än två ledamöter av denna kammare, båda ledamöter vilka jag icke tror på något sätt kunna misstänkas för att ha någon politisk frändskap med ledaren för första kammarens högerparti, nämligen min ärade kamrat här till höger rådman Cederborg och herr Bernhard Eriksson i Grängesberg. De övriga två ledamöterna i kommissionen voro en f. d. överste samt industriförbundets direktör. Och det tycks ha varit den sistnämnde, som varit den starke mannen i den där kommissionen. När jag gjorde förfrågan, icke hos herr statsrådet, utan hos vederbörande expedition i lantförsvarsdepartementet, varför sådana ansökningar, som jag avstyrkt, blivit bifallna och tvärtom, meddelades mig, att Kungl. Maj:t följde kommissionen.

Nu sade den föregående talaren, att det är samma Kungl. Maj:t i år som förra året, och därför ha vi ingen garanti för att uttagningen blir bättre i år än förra året. Det är mycket sant, att Kungl. Maj:t är detsamma, och för min enskilda del hoppas jag, att för den händelse riksdagen antager detta lagförslag, det även, när uttagningen skall göras, fortfarande är samma Kungl. Maj:t, men jag kan icke säga, att jag har precis samma förhoppning beträffande den, som skall förmedla den där politiska frändskapen, nämligen kommissionen. Det har även utskottsmajoriteten givit uttryck åt, då den i motiveringen framhållit nödvändigheten av, att det blir en representant även för jordbruket i denna kommission. Jag kan således icke finna, att därför att man föregående år, även enligt mitt förmenande, begick misstag — och den föregående ärade talaren har också medgivit, att de militära myndigheterna icke ha någon skuld i detta — så skall det vara nödvändigt att göra det även i år.

Vidare anförde han såsom ett skäl för sitt avslagsyrkande, att det tycktes, som om myndigheterna icke skulle vilja taga i anspråk dem, som dock bäst böra lämpa sig för detta befäl, nämligen A-klasarna. Jag kan då upplysa den ärade talaren om, att inom det inskrifningsområde, där jag har äran vara befälhavare, uttogs varenda

*Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.
(Forts.)*

*Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.*

(Forts.)

A-klassare, som vi enligt rullorna kunde få tag i. Men dessa voro så få, att de räckte icke på långt när till att fylla behovet. Och detta av det mycket naturliga skälet, att de årsklasser det här gäller att taga ut äro årsklasserna strax före 1901 eller alldeles omedelbart efter 1901. Men det var just 1901, som vi inom armén i någon större utsträckning började få fast anställda med kortare tjänstetid. Det var först efter 1901, som indelningsverket började avskaffas, och det är först i senare årgångar, vi kunna börja på att till något högre antal träffa A-klassare. Detta gäller större delen av Sverige. I vissa delar av landet, där det funnits värvade regementen, finnes redan nu jämförelsevis gamla årsklasser, A-klassare. Men t. ex. i Västmanland är det ont om dem, ty där var det ju förut ett indelt regemente.

Jag vill vidare nämna, att såsom samma talare även för övrigt antydde, alla dessa A-klassare visst icke äro lämpade till högre befäl, men jag vill icke neka till, att många av dem äro det, och åtminstone vid Västmanlands regemente hava alla, som duga något till och som man lyckats få tag i, blivit placerade på platser, som de äro lämpade för, och detta fullkomligt oberoende av vad de haft för grad, när de voro i tjänst vid regementet.

Slutligen anförde han ett par exempel. Det ena angavs tydligen vara från mobiliseringen år 1914, men det andra exemplet tror jag också daterar sig från denna tid. Ja, såsom jag förut i denna kammarer omtalat, den uttagning av befäl, som skedde då, ägde rum huvudsakligen efter papperen; man visste icke vad vederbörande dugde till, hade aldrig sett dem i tjänstgöring; man måste göra uttagningen efter rekommendationer, antaganden om lämplighet, o. s. v. Icke kan man begära, att en landstormsområdesbefälhavare, som har ett stort område att sköta, skall känna till var och ens befälsgenskaper, utan dem, som frivilligt anmälde sig och visade nit och intresse för landstormssaken, tog man ut, och dem, som deltagit i frivilliga övningar, tog man också ut, och i övrigt fick man hjälpa sig fram, så gott man kunde. Att här begicks en mängd misstag, det är säkert; det begicks även förra året misstag, och sådana komma att begås, även om vi nu få denna lag. Jag skulle t. ex. i denna stund icke kunna säga, vilka av herrarna som lämpa sig till befäl och vilka som icke lämpa sig därtill. Som sagt det kan jag icke säga. Jag kan ana mig till det, men att bestämt avgöra det, kan jag icke, utan att herrarna förut deltagit i övningar.

Det finnes många bevis, just från övningarna föregående år, på att dessa uttagningar äro mycket svåra. Procenten av dem, som icke lyckats tillgodogöra sig utbildningen, är ganska hög, särskilt på somliga ställen. Allt detta, säger jag, visar tydligt på, att vill man få de fel rättade, som just den föregående ärade talaren påpekade, måste man också inkalla dessa personer och pröva dem. Utan prövning blir det icke något bevänt med det hela. Det är ingen garanti, att en person, därför att han är A-klassare, är lämplig till högre befäl, och ingen garanti, att en person, därför att han nitälskar oerhört för landstormssaken, lämpar sig till högre befäl. Han måste först visa det

genom praktisk duglighet, och detta kan icke ske, med mindre man får in honom till utbildning.

Varför vill man då just nu få denna utbildning till stånd? Jag har redan nämnt tillräckligt om anledningen till att det föregående årets kurser icke slog så väl ut, som man hoppats: det blev enligt min mening onödigt många frikallelser av sådana, som väl lämpade sig till befäl. Därigenom att det blev så, sjönk nivån, man fick för att fylla antalet taga ut sådana, som man redan på förhand visste icke kunde vara de lämpligaste, och följden av detta blev, att det var väl många, som icke kunde tillgodogöra sig utbildningen. Slutet blev, att det uppstod brist.

Nu veta vi alla, och den föregående ärade talaren har bidragit med exempel, hur det såg ut i augusti 1914. Ingen av oss vet, om det, som då förekom, behöver upprepas. Men om så skulle vara, att landstormen behöver komma in igen, vore det då icke skönt att veta, att man gjort vad man kunnat för att dessa missförhållanden icke skola behöva upprepas?

För min personliga del vill jag icke taga på mitt ansvar att under en sådan situation som den nuvarande icke hava gjort allt vad på mig kan ankomma för att rätta de missförhållanden, som — det tror jag ingen vågar bestrida — här kommit till synes. Det är enligt mitt förmenande icke rätt att, när man kommit underfund med, att landstormsmännen i ett givet fall krävas för landets värn, underlåta att utbilda dem. Vi hava genom praktisk erfarenhet fått klart för oss, att måste vi taga landstormen i anspråk, så behöver den ett annat befäl än det, som blott kan tagas namneligen efter listor. Vi veta dessa båda saker. Då säger jag, att jag icke kan finna annat än att det också är vår plikt att försöka sörja för att icke folket i onödan offras.

Nu kan ju den frågan göras: förra året nöjde sig Kungl. Maj:t med 42 dagar för dessa officerskurser, varför har man nu föreslagit 60 dagar? Anledningen härtill framgår tydligt av vad jag redan nämnt. Man har funnit, att med en så skarp uttagning, som man måste göra för att fylla bristen, man måste taga med även dem, som icke äro de allra lämpligaste, behöves det längre tid än 42 dagar; man behöver 60 dagar. Allting är således här ställt mot denna bakgrund: Vi vilja ställa så till, att landstormen, om den skall behöva tagas i anspråk, skall få så gott befäl och bliva så användbar som möjligt, så att den icke uppoffras i onödan, allt detta med den minsta möjliga uppoffring för individen. Att det blir en uppoffring för dessa äldre män att på detta sätt gå ut och underkasta sig en övning på två månader, är jag den förste att erkänna, men mina herrar, tiden är ju också sådan, att det fordras uppoffringar av litet var, om man över huvud taget vill bestå i den kamp, som nu rasar runt omkring oss; och hur mycket vi än kunna önska, att denna kamp icke skulle gå rum, och hur orättvis och onyttig vi än kunna finna den, det står ju dock icke i vår makt att avvärja densamma.

Herr talman, på grund av vad jag sagt, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i § 1.

*Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.*

(Forts.)

Herr Cederborg: Då här talats om de grunder, som under fjolåret följdes beträffande frikallelserna från landstormsbefälskurserna, ber jag till en början att få bekräfta vad som yttrades av min granne, att för granskning av ansökningar om sådan frikallelse var tillsatt en kommission, bestående av en högre f. d. militär såsom ordförande, herr Bernhard Eriksson i Grängesberg, industriförbundets direktör och mig.

Det är möjligt, att denna kommission i sina yttranden över ansökningarna om frikallelse kunnat begå misstag — att misstaga sig är mänskligt — men jag vågar bestämt bestrida, att kommissionen vid bedömande av dessa ansökningar handlat annat än efter de principer, som borde ligga till grund för bedömandet, och som voro uttalade i den kommissionen givna instruktionen, enligt vilken frikallelse skulle beviljas, endast då det visades, att det förelåg alldeles särskilt ömmande omständigheter, som tydde på att vederbörandes tjänstgöring skulle bereda särskilda svårigheter för honom själv eller hans anhöriga eller ock för en industri, som kunde vara för landet viktig.

Såvitt jag vet, följdes kommissionens förslag i alla hänseenden vid bedömandet hos Kungl. Maj:t. Kommissionen var i varje fall enig; någon dissonans mellan de olika ledamöterna förekom icke. Det är sant, att de förslag, som från kommissionens sida avgåvos, i vissa avseenden divergerade från vad vederbörande regementschefer föreslagit. Detta var helt enkelt ofrånkomligt, därför att det visade sig, att vederbörande regementschefer vid sitt bedömande av ansökningarna utgått från väsentligt olika grunder och förfarit med väsentligt olika mjuk eller hård hand. Skulle vi hava följt den princip, som gjorde sig gällande på vissa håll, skulle alla ansökningar om frikallelse hava bifallits med den påföljd, att antalet deltagare blivit alldeles för litet. Vi hade icke annan utväg än att hålla oss till de ordalag, som stodo i instruktionen, att frikallelse skulle ske, endast där det gällde väsentliga olägenheter. Denna princip sökte vi också tillämpa. Vi nöjde oss ingalunda med de föreliggande handlingarna, utan så fort en sak var tveksam, gjordes den till föremål för särskild undersökning, och jag vill i synnerhet framhålla, att frikallelse åt personer, anställda på högre poster inom industrien, icke beviljades, annat än där vi voro verkligt övertygade om att vederbörandes inkallande till tjänstgöring skulle ha föranlett kortare eller längre tids arbetslöshet för en större, av honom beroende arbetarestyrka eller ett svårt avbräck i en för landet viktig näring. Voro vi på någon punkt mera tillmötesgående, var det givetvis på den punkt, då det gällde en person, som befann sig i ytterst knappa omständigheter och tillika hade stor familj att försörja.

Det är möjligt, att en annan kommission kunnat göra urvalet bättre, men jag ber att få betona, att urvalet skedde efter sakliga grunder och icke efter några andra skäl.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! När riksdagens ledamöter fingo taga del av Kungl. Maj:ts föreliggande förslag, så

var det nog åtskilliga som kunde säga, att de blivit bönhörda över hövan. Jag måste i alla fall på grund av herr E. A. Nilsons relation av, hur det gick till, när ett liknande ärende behandlades vid fjolårets riksdag, något komplettera hans yttrande.

Jag tror, att de flesta av kammarens ledamöter erinra sig, att Kungl. Maj:t då hade förelagt riksdagen en proposition, i vilken begärdes uttagning av ett visst antal landstormsmän ungefär efter samma grunder, som nu föreslås. Men den propositionen nöjde sig, om jag icke missminner mig, med att uttaga omkring hälften av det antal som nu ifrågasättes eller ungefär 4,000 man. Jag kunde icke blija övertygad om, att den då föreliggande propositionen skulle täcka de behov, som egentligen voro till finnandes i fråga om anskaffande av landstormsbefäl. Jag grundade denna min uppfattning därpå, att Kungl. Maj:t hade lagt sina inkallelser ungefär i stil med vad som ifrågasättes i den nuvarande propositionen, och jag ville för min del hava en närmare utredning om tillgången av det befäl, som redan förut genom stamanställning skaffat sig ett visst militärt underlag för att på detta kunna få den teoretiska och praktiska överbyggnad, som var nödvändig för att man skulle få ett fullt dugligt landstormsbefäl. Med utgångspunkt från denna uppfattning yrkade jag avslag på den då föreliggande propositionen — och mina partivänner följde mig — samt begärde en skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning av just hithörande sak.

Det torde vara bekant för de flesta av kammarens ledamöter, att på ett tidigare stadium vid behandlingen av fjolårets propositioner var den ärade talaren från Örebro och jag fullständigt ense om, att då föreliggande förslag icke kunde vara acceptabelt. Sedan blev det, som vi veta, en överenskommelse mellan högern och liberalerna, som gick ut på, att den då föreliggande propositionen skulle bifallas, och detta blev också riksdagens beslut.

Jag hade emellertid den bestämda uppfattningen, att även om detta förslag realiserades, så skulle därmed icke landstormsbefälsfrågan vara ordnad på ett fullt naturligt och riktigt sätt. Därför yrkade jag för min del på en skrivelse med en motivering, uti vilken de av mig här förut utformade tankarna ingingo. Andra kammaren beslöt också en dylik skrivelse, medan första kammaren fattade ett annat beslut. När sedan ärendet kom tillbaka, hade utskottet sin grundlagsenliga skyldighet att söka sammanjämka besluten, och detta skedde på det sättet, att första kammaren anmodades att frångå sitt beslut och biträda andra kammarens mening. Vi veta ju, att när en sammanjämkning sker på sådant sätt, att den ena kammaren biträder den andras beslut, så bortfaller enligt vanlig ordning motiveringen *formellt*, och Kungl. Maj:t får då officiellt endast veta slutklämmen. Så gick det även till vid detta tillfälle, och Kungl. Maj:t har på grundvalen av den omnämnda skrivelsen byggt det förslag, som Kungl. Maj:t nu framlagt för riksdagen. Men den motivering som låg till grund för beslutet har under vägen tappats bort, och Kungl. Maj:t har varit så litet angelägen om att taga reda på

Ang. kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstormen.

(Forts.)

*Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.*

(Forts.)

densamma, samt ansett sig oförhindrad att bjuda riksdagen på, icke vad skrivelsen i verkligheten begärde, utan nagonting annat, som, såvitt jag kan finna, är avsett att lägga hinder i vägen för en vidare utveckling av den tanke, som läg till grund för skrivelsen. Jag måste nämligen säga mig, att skall enligt den nu föreliggande propositionen utkallelse ske till landstörmsövning på det sätt som här ifrågasättes, så har man därvid, såvitt jag kan bedöma saken, utestängt från vidare prövning alla dessa militärt utbildade personer, som gå och gälla under namnet A-klassare. Ty lägger jag tillsammans det antal som Kungl. Maj:t avsett att inkalla i år till dem som under fjolåret voro inkallade så erhålles det nödiga antal som erfordras för att fylla plutonchefs och andra mera krävande befälsposter. Det förefaller mig att en sådan anordning skall vara ägnad att låsa fast hela frågan och att myndigheterna skola känna sig i viss mån bundna, när landstörmsorganisationen med avseende på urvalet av befäl slutligen skall ordnas. Det är ur den synpunkten, som jag för min del icke kan vara med om att bifalla den föreliggande propositionen.

Nu är vid detta utskottsutlåtande fogat en reservation, som ju har samlat alla de i utskottet deltagande ledamöterna på vänstersidan. Jag får för min del säga, att jag är synnerligen tveksam, om det kan vara riktigt att pålägga dem som voro ute under fjolåret en ytterligare utökning av tjänstgöringsskyldigheten med 15 dagar. I verkligheten blir det ju icke enbart dessa 10 dagar, som skulle användas för kaderövningar, utan dessa kaderövningar äro avsedda att förbereda dessa personer för deras tjänstgöring under de fem återstående dagarna, då de skola öva de inkallade landstörmsmännen. Anspråken äro redan förut både personligt och ekonomiskt så hårt uppresade, att man får med synnerlig noggrannhet överväga varje dag, som man ytterligare utkräver för hela landstörmsorganisationen.

Herr Åkerman anförde, att ansvaret för anskaffandet av ett lämpligt befäl påvilar riksdagen. Jag är den förste att erkänna, att hela vår landstörmsorganisation och särskilt dess befälsfråga måste underkastas en grundlig revision, så att man får det hela ordnat på ett tidsenligt sätt, men jag ifrågasätter, om det kan vara med försvarets fördel förenligt att nu plötsligt på ett eller två år söka åstadkomma allt, vad man i hithörande stycken från militärt håll kan anse vara önskligt. Jag tror ändå, att man får lov att något räkna med verkligheten, och om jag skall räkna med den, så finner jag, att de offer som 1914 års försvarsorganisation kräver äro av sådan omfattning, att man blir betänksam inför dessa ständiga anspråk på provisoriska anordningar.

Jag vill ännu en gång betona, att jag ser i ett bifall till denna proposition, sådan Kungl. Maj:t framlagt densamma, ett hinder för ett rationellt ordnande av befälsfrågan vid landstormen. Jag vet ju, att Kungl. Maj:t har den uppfattningen, att till officer i landstormen kan icke under några som helst omständigheter konstitueras en person, som icke skulle kunna vara reservofficer i armén. Överste Åker-

man skakar på huvudet, men det skulle vara mycket intressant att få höra, hur herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet tolkar de författningar som hittills äro givna i fråga om uttagning av landstormsbefäl. Såvitt jag tolkat dem rätt, så med samma stränghet som man skiljer mellan officerare och underofficerare i linjen och mellan underofficerare och befäl av manskapet inom linjen, med samma stränghet sorterar man också dessa herrar, när de komma över till landstormen, och det är där kardinalfelet i hela den nuvarande organisationen ligger, att man icke ens när det gäller landstormen kan anse, att en person av manskaps grad, som fått militär underbyggnad, skall kunna, åtminstone inom landstormen, användas i officers ställning.

Ang. kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstormen.
(Forts.)

Med anledning av vad jag sålunda anført, ber jag, herr talman, att, ehuru med tvekan, för tillfället få yrka bifall till den föreliggande reservationen.

Herr Hellberg i Ljungkile: Herr talman, mina herrar! Ha vi klart för oss, att landstormen behöver förses med nödtorftligen utbildat befäl — och det är väl ingen bland oss som ej inser detta — då kan väl icke någon tvekan råda om huru man bör ställa sig i denna fråga.

Medgivas bör ju, att det är en stor uppoffring som här ålägges vederbörande. Dock bör ihågkommas, att en ännu större uppoffring har ålagts t. ex. de studerande värnpliktiga, för att nu ej tala om de uppoffringar, som de stridande ländernas medborgare måste underkasta sig. Vi, här i Sverige, bringa dock våra offer i den förhoppningen, att vi skola undgå krigets olycka, och i denna förhoppning böra vi ju ej anse bördan för tung. Jag hemställer till eder, mina herrar, vördsamt: vore det ej en trolöshet mot Sverige, om vi inriktade vår politik på frid och bekvämlighet för dagen blott, utan att taga behörig hänsyn till vad morgondagen kan bära i sitt sköte; en otrohet mot Sverige, säger jag, om vi ägnade våra omsorger i första rummet åt vår egen bekvämlighet och fördel och ej satte Sverige i första rummet, Sverige såsom det förblivande, framför generationen såsom något förgängligt, oupphörligt växlande. Jag säger detta med hänsyn till ej blott nu föreliggande utan samtliga försvarsfrågor.

I detta fall är det ju dock endast fråga om en bestämmelse beträffande detta enda år. Så mycket mer kan jag, herr talman, med frimodighet och god förhoppning yrka bifall till utskottets hemställan i denna punkt.

Mina herrar! Att vi behöva Sverige, därom tarvas ingen påminnelse, men högt ropa de närvarande tidshändelserna till Sveriges söner och påminna, att Sverige behöver dem. Då får ingen tvekan råda!

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Jag ber att få göra några erinringar i anledning av vad som i denna debatt

Ang. kurser
ör befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.

(Forts.)

yttrats, framför allt av den ärade talare, som hade ordet närmast efter mig. Beträffande uttagningen sökte den nämnde talaren göra gällande, att då Kungl. Maj:t hade helt och fullt följt kommissionen, så vore det strängt taget icke Kungl. Maj:t utan kommissionen som begått felet. Ja, konsekvensen av detta resonemang blir ju, att det är kommissionerna — vi ha ju flera och på olika områden — som regera Kungl. Maj:t. Men det är icke så, som vi se det politiskt och parlamentariskt, utan vi hålla oss till Kungl. Maj:t. Det är Kungl. Maj:t, som ger en kommission dess instruktion, efter vilken den har att rätta sig. Efter vad herr Akermans närmaste granne, som varit medlem av kommissionen, meddelade, stod det i instruktionen, att kommissionen skulle taga hänsyn till ömmande fall och till industriens behov. Det kan icke hjälpas, herr Akerman, att av detta uttalande synes framgå, att då det just var industriens behov, som i särskild grad underströks i första kammaren, så innebär detta ett bestyrkande av, att det är industien som flöt ovanpå och jordbruket, som fick bära den tyngsta bördan. Därom vittna för övrigt — och det har icke herr Akerman bestritt — rapporterna och yttrandena från vederbörande militära myndigheter. Ja, det erkände ju herr Akerman, att misstag begåtts, men han sade, att man icke på något sätt kunde undvika misstag. Jag ger honom rätt i att det i denna ofullkomliga värld icke finns möjlighet därtill, men många av dessa misstag kunna dock med god vilja undvikas. Det är min bestämda övertygelse.

Sedan sade herr Akerman, att av dessa A-klassare finns det jämförelsevis få. Nåväl, jag kan icke bestämt säga, huruvida det finnas många eller färre, men i de papper, som åtföljt handlingarna i detta ärende, var det dock några tusental, ja, över tiotusen av den kategorien upptagna. Jag kan icke bedöma, huruvida de, som äro lämpliga till de högre befälsposterna, inom detta antal äro flera eller färre. Därom har jag icke någon som helst mening och jag kan följaktligen icke fälla något omdöme därom. Men varför i alla fall icke taga dem, som finnas, och som äro dugliga?

Så yttrades det vidare, att ville man få en rättelse till stånd, så måste man inkalla personer och pröva dem. I anledning av det yttrandet vill jag säga, att jag tror, — och icke bara tror utan är övertygad därom — att själva grunden till detta enligt min mening missförhållande har man att finna högre upp än bland de myndigheter, som skola upprätta förslag till lämpligt landstörmsbefäl. Jag har här tagit med mig en avskrift av den generalorder, som utgör själva grunden för uttagningen av landstörmsbefäl. Där heter det i första punkten: »Landstormen är på ett avgörande sätt beroende av huru befälsplatserna inom densamma besättas. Det är därför av den största betydelse, att i varje härvid förekommande fall företrädare gives åt den *lämpligaste personen* samt att såvitt möjligt den skickligaste beklädes med den viktigaste posten.» Jag ber att för min del få ge min fulla

och odelade anslutning till denna allmänna grundsats, som är proklamerad i generalordens spets, men när man sedan i detaljerna skall fullfölja denna generalorder och vidare utforma densamma, har man kommit till åtskilliga bestämmelser, som enligt min mening utgöra ett bestämt hinder för att just få fram, vad som säges i första punkten. Det heter nämligen i tredje punkten: angående utseende och eventuellt förordnande i fred av befäl till de av landstormen vid mobilisering uppsatta formationerna gäller följande: »2 mom. Till befäl av officers tjänstegrad (tjänsteklass) utses a) f. d. officerare och f. d. underofficerare (f. d. civilmilitär personal av motsvarande tjänsteställning), vilka tillhöra landstormen, eller vilka utan att vara värnpliktiga skriftligen förbundit sig att tjänstgöra vid landstormen i händelse av mobilisering, b) till befäl lämpliga landstormsmän, vilka genomgått landstormsbefälskurs, eller andra personer, som genomgått dylik kurs, och vilka utan att vara värnpliktiga skriftligen förbundit sig att tjänstgöra vid landstormen i händelse av mobilisering, c) andra till befäl lämpliga landstormsmän därest tillräckligt antal av de under a) och b) nämnda ej står till förfogande.» Det var beträffande befäl av officers tjänstegrad. Rörande befäl av underbefäls grad heter det, att till sådant utses »a) f. d. underofficerare och f. d. underbefäl av manskapet, vilka tillhöra landstormen, eller vilka utan att vara värnpliktiga skriftligen förbundit sig att tjänstgöra vid landstormen i händelse av mobilisering, b) till befäl lämpliga landstormsmän, vilka genomgått landstormsbefälskurs, c) andra till befäl lämpliga landstormsmän, därest tillräckligt antal av de under a) och b) nämnda ej står till förfogande.» Härav framgår alldeles otvetydigt, att, om man har en landstormsmän, f. d. stamanställd, som avlagt underofficersexamen och som har med allra bästa vitsord tjänstgjort såsom underofficer, men icke genomgått en landstormsbefälskurs, kan han icke i fred konstitueras till befäl av officers tjänstegrad, förrän alla f. d. officerare och till befäl lämpliga stamanställda, vilka genomgått en landstormsbefälskurs, därtill kommit i fråga. Nu ser jag, att herr Akerman skakar på huvudet, men jag är övertygad om att den tillämpning av dessa bestämmelser, som jag här antytt, äger rum, och såsom en bekräftelse härpå skall jag tillåta mig att anförda vad en regementschef, — således en av herr Akermans vederlikar — rörande denna sak yttrat. — Nu finner jag, att jag lämnat ifrån mig det papperet åt stenografen, ty jag hade en annan anteckning på det, som han önskade erhålla. — Emellertid kanske jag återkommer till saken senare, och skall jag då återgiva det. Det framgår emellertid av hans yttrande, att han ansåg för sin del, att dessa A-klassare icke borde undantagas från att beordras till dessa landstormsbefälskurser, varom nu är fråga. Och det var av den anledningen, att denna generalorder enligt hans mening utgjorde för honom ett absolut hinder för att i fred föreslå en aldrig så förtjänstfull stamanställd eller f.

*Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.*

(Forts.)

*Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.*

(Forts.)

d. underbefälsperson till erhållande av sådan anställning, om han icke genomgått landstormsbefälskurs; och jag kan vid studium av denna generalorder icke finna annat än att han tolkat densamma fullkomligt efter ordalydelsen och innebörden. Sålunda synes det mig, att första förutsättningen för att man skall kunna på ett verklig effektivt sätt tillgodogöra sig det utomordentliga befälsmaterial, vi ha i våra A-klassare, är, att man åstadkommer en ändring i den generalorder, om vilken jag uttalat mig.

Jag ber vidare att i anledning av en här till mig privat framställd förfrågan huru man, i fall kamrarna nu beträffande § 1 stannade i olika beslut, skulle kunna åvägabringa en sammanjämkning mellan dessa båda beslut, få förklara, att, då 1 mom. talar om landstormsövningar och fackmannaövningar och 2 mom. om kaderövningar, dessa saker äro av så fullkomligt artskild natur, att ett beslut i denna kammare om kaderövningar icke kan sammanjämkas med ett första kammarens beslut om landstormsbefälsövningar och fackmannaövningar jämte kaderövningar, utan att den sammanjämkningen enligt min mening måste resultera däri, att första kammaren inbjudes att biträda andra kammarens beslut beträffande kaderövningarna.

Jag ber, herr talman, att fortfarande få vidhålla det yrkande, jag förut framställt.

Herr Gustafsson i Örebro: Den föregående talaren, min vän och sidokamrat, har sökt att så vidlyftigt som möjligt inveckla denna fråga med A-klassare och f. d. fast anställda och landstormsmän, så att jag förstår, att för den, som icke är så inne i frågan som han, torde det kanske vara rätt svårt att följa honom på hans utläggning. För mig ställer sig frågan på ett annat sätt. För mig ställer sig frågan så: finns det tillräckligt med landstormsbefäl, ifall en mobilisering skulle komma till stånd? På den frågan har min vän Nilson icke behagat lämna något svar. Jag sluter därav, att även han anser, att befäls-tillgången i landstormen icke är tillräcklig. Då vill jag fråga: äro tiderna sådana att man kan känna sig väl till mods med att, om man skulle nödgas stå inför eventualiteten av en mobilisering, man icke hade befäl att tillgå? Jag tycker, att litet var borde ha hösten 1914 i färskt minne och komma ihåg, huru det då var ställt med befälsfrågan vid landstormen. Jag tror, att min vän Nilson skall ge mig rätt i att det var mycket illa ställt. Vad berodde det på? Det berodde därpå, att befälet icke var uttaget med urskillning och ej heller hade den övning, som behövdes.

Vad sedan angår den s. k. fackmannautbildningen, är ju förhållandet det, om man tänker på vad som här försiggått genom frivilliga insamlingar — och blivit gjort i rätt stor omfattning, kan man säga — för inköp av kulsprutor och material, att man kan fråga sig, om det icke är statens skyldighet att se till, att

det finns möjlighet att kunna manövrera detta vapen. Följer man herr Nilsons och med honom liktänkandes mening, som icke vilja vara med om detta, blir det så, att detta vapen vid de eventualiteter, som kunna inträffa, saknar sådana, som skulle kunna göra bruk därav. Kommer man sedan till sjukvårdspersonalen, förhåller det sig väl på det sättet, att på alla militära områden har man ansett nödvändigt, att sjukvårdspersonal finnes. Varför, frågar jag, skall man då lämna landstormen åt det ödet, att, då den skall nödgas ligga ute, den icke skall ha sjukvårdspersonal att tillgå? Enligt herr Nilsons och reservanternas förslag skulle detta bli förhållandet.

Ang. kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstormen.

(Forts.)

Liksom herr Nilson och överste Akerman är jag den förste att beklaga, att misstag möjligen skett vid uttagningen av befälet i fjol. Och min vän Nilson har sökt lägga politiska synpunkter på detta, men såvitt jag förstår — och jag tänker att kammaren ger mig rätt däri — har hans argumentering om att politiska synpunkter spelat in med avseende på uttagningen av det befäl, som skulle genomgå dessa övningar, efter de anföranden, som här hållits från två särskilda håll, fullständigt fallit till marken. Jag är — såsom jag nyss sade — den förste att beklaga, om det skulle vara så att man skulle lägga sådana synpunkter på detta, och jag tror icke, att så skett, eller att det skall komma att ske.

Herr Nilson talade om jordbrukarna. Ja, jag får säga, att jag är fullständigt lika öm om dem, som herr Nilson, och jag beklagar, om icke jordbrukarsynpunkter skulle få göra sig gällande just vid dessa uttagningar, och om icke de skäl, som blivit ur jordbrukarsynpunkt anförda för befrielse bleve beaktade. Det är ju så — det måste man medge — att ser mad denna fråga från jordbrukarsynpunkt, är just den tid, under vilken det ifrågasättes att dessa övningar skola försiggå, för jordbrukarna ganska betungande.

Då jag haft äran att deltaga i utskottsbehandlingen av denna fråga, har det varit rent omöjligt för mig att ställa mig på den ståndpunkt, som herr Nilson intager, och på de skäl, jag anförts dels här och dels i utskottet, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Rydén i Malmö: Herr talman! Vid fjolårets riksdag bekämpade jag det då föreliggande lagförslaget av liknande innebörd, och jag anförde bland annat till stöd för den uppfattning, jag gjorde mig till tolk för, under den överläggning, som föregick beslutet i fjol, att det kommit till min kännedom, att redan då i den ort jag representerar ett förberedande urval hade ägt rum beträffande dem, som skulle kommenderas till landstormsbefälskursen, och jag tillät mig framhålla beträffande dessa förberedande uttagningar, att man gått övervägande efter den sociala ställning, som vederbörande intogo. Jag skulle för att belysa huru det på sina håll gick till, vilja anføra ett, låt vara något

Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.

(Forts.)

primitivt exempel, som naturligtvis icke får tagas rent bokstaveligt. Gällde det exempelvis urval bland lantbrukare var den, som hade en 150 tunnland i allmänhet designerad till kompanichef, och var det någon, som ägde 100 tunnland eller däromkring, var han oftast designerad till befäl även han, men han blev i allmänhet bara plutonchef, och sedan, om man gick längre ner på skalan av ägande tunnland jord, så blevo vederbörande uttagna till adjutanter o. s. v. Det var den bild man på sina håll fick av de förberedande utkallelserna i fjol, och jag framförde ju också den saken här i kammaren. Herr statsrådet sökte då ge uttryck åt den uppfattningen, att mina farhågor voro ogrundade. Emellertid kunde jag icke finna, så långt min erfarenhet sträckte sig, att det gjordes några ändringar i de förberedande dispositioner, som kommit till min kännedom. Med sådana exempel för ögonen är det naturligtvis omöjligt att vara med om denna gränslösa humbug. Det är naturligtvis samma metoder och samma slags urval, som man ämnar fullfölja i år, även om man kommer med aldrig så fagert snack här i kammaren. Det är nödvändigt, att man får reda och ordning i detta, och det lära vi icke få, försåvitt vi gå med på att här det ena året efter det andra lösa denna fråga provisoriskt genom sådana tillfälliga anordningar, som nu äro föreslagna. Jag står därför, i konsekvens med den uppfattning jag hade i fjol, i opposition även i år icke blott mot den föreslagna nya landstormsbefälskursen utan även mot det förslag som innefattas i reservanternas framställning här om anordnande av en särskild kaderövning. Jag skulle kunna för denna min ståndpunkt anföra åtskilliga skäl, men de ha redan i någon mån kommit till synes här i debatten, och jag skall därför icke närmare gå in härpå. Jag har emellertid en alldeles särskild anledning att gå på den rena avslagslinjen i den omständigheten, att jag absolut icke kan veta, vad ett bifall till reservationen i realiteten komme att medföra. Nu har visserligen en medlem av det sammansatta utskott, som behandlat detta, på en av mig privat framställd förfrågan givit den förklaringen, att efter hans uppfattning var det alldeles uteslutet, att det kunde bli en sammanjämkning, som gick på den linjen, att man skulle ta *både* kaderövningen och någon del av befäls- och fackmannaövningarna. Han uttalade, såsom jag uppfattade honom, den meningen, att i och med att andra kammaren gick på reservationen, fick tanken på en landstormsbefälsövning och fackmannaövning anses vara definitivt avförd, och en sammanjämkning skulle icke kunna äga rum på den punkten. Det är ju för oss här i kammaren, som känna, vilket inflytande den ärade talaren har på denna kammare i frågor av den beskaffenhet det här gäller, lugnande, att den förklaringen har avgivits, men jag är ganska övertygad om, att den uppfattningen kommer med stor styrka att gendrivas från annat håll, där man kommer att hävda, att det blir så, att då båda kamrarna gått på en positiv linje, blir det att sammanjämkna på någon punkt mitt emellan

desså båda linjer; och vid sådant förhållande och då jag icke alls är säker på att vi genom ett bifall till reservationen till sist verkligen komma att stanna vid denna, har jag i denna omständighet ett ytterligare skäl för att bibehålla samma ståndpunkt, som jag i fjol intog, och förorda avslag på hela den föreliggande framställningen. Jag yrkar sålunda rent avslag på § 1 och därmed på det föreliggande lagförslaget.

Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
andstormen.

(Forts.)

Häruti instämde herrar *Månsson, Sävström, Johansson* i Sollefteå, *Eronn, Sandler, Hage, Olsson* i Rödningberg, *Hedström* och *Helger*.

Herr Zetterstrand: Vi ha här under senare tider varit nödgade att offra det ena tiotalet miljoner kronor efter det andra för vårt försvar. Det är ett beklagligt faktum, att vi ha behövt det. Hur mycket hellre skulle vi icke litet var ha velat använda åtskilliga av dessa miljoner för civila ändamål? Men det är nu så med denna saken som med alla andra, att man måste åtminstone i viss mån följa med sin tid. Och hurudan är tiden? Jo, sådana tidsförhållanden som de nuvarande ha väl aldrig tillförene rått. Alla Europas stormakter kämpa nu en kamp på liv och död med varandra, och alla övriga makter i Europa — möjligen med undantag av Spanien — ha under denna tid fått underkasta sig de mest vittgående offer för sitt försvarsväsen. Icke mindre än fyra stater, nämligen Rumänien, Grekland, Holland och Schweiz, ha under dessa år under tämligen långa tider nödgats ha sina arméer mobiliserade och därför utge stora summor. Exempelvis har det lilla Schweiz, som ju bara är hälften så stort som Sverige, i neutralitetskostnader hittills nödgats utgiva 280 miljoner francs, och ändå föreligger där ett förslag om införande av en krigsskatt. Under sådana förhållanden kunna vi väl icke annat än medge, att de skandinaviska länderna i alla fall kommit undan jämförelsevis lindrigt. Detta berättigar oss emellertid icke enligt mitt förmenande att göra oss för säkra. Vi veta icke, vad framtiden kan bära i sitt sköte, vi måste göra allt för att få bibehålla det lugn och den fred vi hittills haft.

Vad nu beträffar föreliggande lagförslag och det därmed förknippade anslaget, är detta anslag enligt mitt förmenande av den beskaffenhet att det i förhållande till sin storlek kan mer än andra göra oss skickade att vara motsåndskraftiga just vid den tidpunkt, då, mänskligt att döma, den största påfrestningen kommer för oss, nämligen inemot slutet av kriget eller vid den blivande uppgörelsen. Just med hänsyn till vår skyldighet att se till, att vi just vid den tidpunkten äro så starka som möjligt, är det som jag för min del icke kan ta på mitt ansvar att rösta för avslag på föreliggande förslag, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den nu föredragna paragrafen.

Med herr Zetterstrand förenade sig herrar *Berg* i Staby och *Lundblad*.

Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.

(Forts.)

Herr Å k e r m a n: Endast några ord till svar på de frågor och uttalanden, som riktats mot mig. Jag tror, att herr Nilson i Örebro begick ett litet misstag, då han talade om att underofficerare icke skulle kunna utses till landstormsbefäl i fred. Jag tror, att om han studerar generalordern närmare, finner han, att han åsyftat sådana, som utgått från underofficersskola men icke blivit underofficerare. Sådana kunna icke förordnas i fred, det är ju riktigt, men jag ber att få påpeka, att det är skillnad mellan att *förordna* och *utse* i fred. Vi äro tvungna att ha befäl utsett, för att överhuvud taget i ett visst givet ögonblick, som vi icke kunna veta, om och när det kommer, vara färdiga. Detta befäl få vi, som jag förut antytt, taga var vi kunna, efter namnlistor, efter rekommendationer o. s. v. Det kan icke rimligtvis begäras av mig t. ex. såsom inskrivningsbefälhavare, att jag skall känna alla, som äro lämpliga till landstormsbefäl i hela Västmanlands inskrivningsområde. Vi kunna mycket väl därvid utse till att sköta en sådan befälspost en person, som genomgått underofficersskola men som icke blivit underofficer, men det är skillnad på att förordna honom i fred härtill.

I sammanhang härmed vill jag, i anledning av vad herr Thorsson sade om landstormsofficerarna, nämna, att jag måste opponera mig mot hans påstående, att vid dessas uttagning skulle gälla ungefärligen samma villkor som för reservofficerare. Nej, det är icke alls så. Jag är mycket ledsen över, att jag icke har med mig här en rulla på dem, som äro utsedda till landstormsofficerare t. ex. vid Västmanlands landstorm, ty då skulle herr Thorsson ha fått se, att det är ett mycket ringa fåtal av dessa, som ha de kvalifikationer, som fordras för att kunna bli reservofficer. Det enda, som därvidlag är avgörande, är, huruvida de ha gått igenom landstormsbefälskurser och därigenom visat sig lämpliga eller ej. Några examina eller skolbetyg eller sådant har man icke att fästa sig vid.

Herr Thorsson sade, att han ansåg denna fråga vara ganska viktig och böra ordnas på ett tillfredsställande sätt. Men vad han icke var med om, det var, att den ordnades på ett något så när tillfredsställande sätt *inom de närmaste åren*. Jag har en alldeles motsatt uppfattning och hyser samma mening som den föregående ärade talaren, nämligen att det är av synnerlig vikt, att detta ordnande av frågan sker inom den *allra närmaste* framtiden.

Här klagas över uttagningarna. Den ena klagar över, att man gått efter en social skala, så att man tagit de socialt bäst lottade. Den andre klagar över, att man gått för djupt ner, att man låtit de socialt bäst lottade gå fria. Det är verkligen rätt svårt att tillfredsställa alla herrarna. Jag vill påpeka ännu en gång, att ända tills man fått se de uttagna landstormsmännen i vitögat, om jag så får uttrycka mig, fått praktiskt pröva dem, till dess kan man i själva verket icke göra en uttagning av befäl, som icke kan komma att lämna rum för rätt grava anmärkningar.

Till sist ber jag att gentemot herr Rydén få säga, att oaktat jag erkänner hans vittfamnande förstånd, anser jag honom dock icke vara

kompetent att om föregående års landstormsbefälsövningar fälla det skarpa omdömet, att de voro »gränslös humbug».

*Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.*

(Forts.)

Herr Eriksson i Grängesberg: Jag vill i anledning av den debatt, som förekommit angående prövningen av ansökningarna om befrielse från deltagande i landstormsbefälskursen i fjol, säga, att jag fick den bestämda uppfattningen vid prövningen av dessa, att de uttagningar, som skett av vederbörande regementschefer varit rätt så egendomliga. Jag vill icke säga, att det varit några politiska synpunkter, som varit vägledande för vederbörande befäl i detta fall. Jag känner icke, vilken politisk uppfattning de ha, som blivit uttagna, och kan därför icke yttra mig om den saken, men jag tror dock att alla politiska ståndpunkter varit representerade bland de uttagna. Om man emellertid skulle bedöma dessa uttagningar efter de uttagnas samhällsställning, deras eventuella kvalifikation såsom befäl o. s. v., blev man ganska förvånad i vissa fall. Kommissionen var i flera fall alldeles enig om, att en person, som sökt befrielse, icke kunde befrias, därför att detta stred mot reglementet eller mot den av Kungl. Maj:t givna instruktionen för kommissionen, men vi voro på samma gång eniga om, att personen i fråga var olämplig såsom underbefäl, såvitt man nämligen kunde döma av de papper, som förelåg. Vid ett tillfälle förelåg två ansökningar om befrielse från fabrikören och driftingenjören vid en fabrik. Vi ansågo inom kommissionen, att endera av dessa personer borde befrias; vi trodde dock, att det var nödvändigare, med hänsyn till driften av fabriken, att befria ingenjören än fabrikören, men så kom fabrikören personligen upp, och jag behöver icke säga mer, än att, när kommissionen fick se fabrikören, blev även han befriad. Man frågar sig verkligen, varför sådana uttagningar skola ske. Jag har fått den uppfattningen, att dessa uttagningar skett efter adresskalendrar, namnrullor, mantalsförteckningar, prästböcker och annat, vad nu kunnat vara, men att det icke varit efter en något mer ingående kännedom om de uttagnas kvalifikationer. Det kan icke förnekas, att det i vissa fall varit andra synpunkter än vederbörandes kvalifikation, som spelat in, såsom vederbörandes intresse för landstormsövningar, sociala ställning o. s. v.

När det sedan gällde för kommissionen att pröva inkomna ansökningar om befrielse, hade ju kommissionen att följa särskilda av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter, och jag vill nämna, att kommissionen i sitt arbete och vid fattande av sina beslut var alldeles enig; det förekom icke någon avvikande mening. Och då Kungl. Maj:t alltid följde kommissionens beslut, bör det klander, som i detta fall riktats mot Kungl. Maj:t, falla över kommissionen. Kommissionen har sökt göra sitt allra bästa, men jag kan försäkra herrarna, att det är gränslöst svårt att ha ett sådant uppdrag. Man kunde nämligen av de handlingar, som inkommo, ofta icke bilda sig ett bestämt omdöme om det

Ang. kurser för befäls- och annan särskild utbildning vid landstormen.
(Forts.)

föreliggande fallet, och många gånger hade man också den känslan, att här visste vi icke, vad vi behövde veta för fattande av ett rättvist beslut; vi kunde icke med de handlingar, som förelägo, bilda oss en bestämd mening i saken. Vi sökte givetvis att, så långt det var oss möjligt, skaffa oss upplysningar under hand, och vi gingo till och med så långt, att det i kommissionens lokal skaffades en ny telefonapparat, och jag kan nämna, att jag satt där om eftermiddagarna till långt fram på kvällarna och telefonerade till olika håll över hela Sverige och en annan av kommissionens medlemmar telefonerade från sitt kontor till olika platser, allt detta för att vi skulle få de erforderliga kompletterande upplysningarna.

Men att feltag icke kunde undgås, är ju alldeles naturligt, och jag vill i detta sammanhang anmärka, att de intyg, som åtföljde ansökningarna om befrielse, voro i många fall rätt så egendomliga. Jag skulle kunna draga fram flera drastiska exempel på, huru dessa intyg voro beskaffade, men jag skall nu icke upptaga tiden därmed. Jag vill endast framhålla, att man icke kan alltför mycket lita på de intyg, som i dylika fall komma in.

Beträffande principen för befrielse ber jag att få bestämt säga ifrån, att kommissionen icke medvetet sökt att på något sätt gynna industrien på jordbrukets bekostnad. Kommissionen var alldeles enig om, att för den händelse t. ex. driftingenjören vid ett större verk blivit utkallad, men hans frånvaro från fabriken skulle medföra stora svårigheter för att hålla fabriksdriften i gång och att till följd därav måhända arbetare skulle komma att entledigas, denne ingenjör borde befrias; vi tyckte att det var naturligt, att så borde ske. Men om det förelåg ansökningar från två eller tre ingenjörer, som voro anställda vid samma fabrik, blev icke mer än en av dessa befriad. Jag skulle kunna taga fram fall från mellersta Sverige och jag vill minnas t. o. m. från Västmanland, där just för driftens hållande i gång begärdes, att flera ingenjörer skulle befrias, men där kommissionen efter noggrant provande ej befriade mer än en eller kanske två i något särskilt fall.

Vad beträffar frikallelser för sådana personer, som hörde hemma under jordbruksnäringen, var kommissionen alldeles enig om, att det mindre jordbruket borde hjälpas så långt görligt var, liksom även det större jordbruket, när det visades, att egendomen var belastad med större skuld, eller det var sjukdomsfall i familjen, eller hustrun väntade sin nedkomst i en nära framtid eller det i övrigt var ömmande skäl. Men man ville icke meddela befrielse i sådana fall, där det gällde en förmögen bondson, som icke kunde anföra ömmande skäl. Jag vill försäkra, att i alla de fall, där verkliga skäl förebragtes, ägde även befrielse rum, och jag vågar bestämt påstå, att kommissionen gjorde sitt allra bästa, så långt det var möjligt. Om emellertid misstag blivit begångna, vilket jag icke vill bestrida, och även om detta kanske skett i ganska stor utsträckning,

så beror detta på omständigheter, som kommissionen för sin del icke kan rå för.

Jag har velat säga detta för att klarlägga vår ställning inom kommissionen och jag ber att offentligen få säga, att den överste, som var ordförande i kommissionen, var synnerligen sympatiskt ställd mot de inkallade, och att från hans sida inga som helst svårigheter lades i vägen, när det gällde att tillstyrka dylika befrielse. Beträffande regementschefernas utlåtanden angående här ifrågavarande ansökningar, måste det sägas, att de i många fall varit något egendomliga. Sålunda har en regementschef avstyrkt alla dylika ansökningar, medan en annan däremot tillstyrkt alla. Herrarna förstå väl, att man icke kan gå efter sådana utlåtanden och enbart med ledning av dem tillstyrka eller avstyrka de ansökningar, som föreligga; det är ju en ren omöjlighet. Man måste naturligtvis härvidlag följa vissa principer och behandla de från olika län inkommande ansökningarna på ett något så när likartat sätt.

Jag ber, herr talman, att för övrigt få instämma i det yrkande, som här blivit framställt om avslag å såväl utskottets hemställan som reservationen, då jag icke kan finna, att det är nödvändigt med vare sig dessa större landstormsbefälsövningar eller de här föreslagna kaderövningarna.

Chefen för lantförsvarsdepartementet, herr statsrådet Möreke: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke mycket förlänga denna debatt, utan ber endast få yttra några få ord.

Här ha ju framhållits alla de synpunkter, från vilka man kan se denna fråga. Jag vill här endast på det bestämdaste förneka, att några som helst politiska synpunkter gjort sig gällande vid dessa uttagningar. Man har därvid icke tagit mera hänsyn till de önsknings, som uttalats i första kammaren än till dem, som gjorts gällande här i andra kammaren, och skulle så ha skett i något fall, har det sannerligen icke varit meningen. Jag tror även fullt och fast, att den kommission, som haft att handlägga ansökningar om befrielse i detta fall, har, såsom även den föregående talaren yttrade, på ett samvetsgrant sätt fullgjort sina åligganden.

Jag ber vidare att få påpeka, att det ärende, som här föreligger, är av en synnerlig vikt för vår landstorms utbildning. Det har här många gånger, när militära anslag varit å bane, sagts: vad tjänar det till att ge något till detta, vi kunna ju aldrig ha någon nytta därav under nu pågående världskrig! Här föreligger emellertid just ett sådant anslag, där motsatsen äger rum. Det kan nämligen mycket väl bli så, att vi behöva vad som här är fråga om i den farliga situation, vari vi otvivelaktigt ändå befinna oss, och jag tror därför, att det vore ett ödesdigert steg, om riksdagen nu sade nej till detta viktiga anslag.

Herr Ingvarson: Här har nu av flera talare understrukt betydelsen av ett bifall till Kungl. Maj:ts förevarande pro-

Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.
(Forts.)

*Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.*

(Forts.)

position, men jag har såväl här som inom utskottet förgäves lyssnat efter några verkliga skäl för en sådan uppfattning. Man talar här om vikten av att få dugligt landstormsbefäl och få landstormen ordnad, men man talar icke om det opraktiska och olämpliga sätt, som såväl militärmyndigheterna själva som även Kungl. Maj:t använt för att uppnå detta resultat. Förslidet är framlades här i riksdagen en proposition om övningar utav vissa personer under 42 resp. 21 dagar. Från vårt håll bekämpade vi då detta förslag såsom olämpligt och opraktiskt; nu har Kungl. Maj:t åtminstone i ett avseende lämnat bevis för att vår uppfattning den gången var riktig, då Kungl. Maj:t kommer med ett nytt förslag och förklarar, att den utbildningstid, som det förra gången gällde, var otillräcklig och att den nu behöver ökas på med 10 dagar, och därjämte begär nu Kungl. Maj:t att få taga ut ungefär dubbelt så stor grupp medborgare som förra året och ge dem 60 dagars övning. Men vad garanterar först och främst, att man av vanliga civila medborgare kan på 60 dagar skapa lämpligt landstormsbefäl, och även om så skulle vara fallet, hur går detta ihop med det förhållandet, att den personal, som föregående år övades 42 dagar och enligt det föreliggande förslaget skall ha 10 dagars ytterligare övning, skall kunna reda sig med alltså sammanlagt 52 dagar? Det haltar en smula, hur man än vänder på dessa förslag, det kan icke hjälpas. Vi ha från vårt håll framfört den synpunkten, att man skulle i större utsträckning tillgodogöra sig f. d. militärt underbefäl, som dock på grund av den ingående utbildning, som de förut fått, skulle med mycket kortvarig övning kunna fullgöra den speciella uppgift, varom här är fråga. Det har från åtskilliga håll, såsom från överste Akermans sida och även av andra, sökt påvisas, att man i detta avseende gjort sitt bästa, och herr Akerman har härvid talat om förhållandena inom Västmanland. Men det hjälper nog icke med en sådan bevisföring. Jag tror, att flertalet av kammarens ledamöter på grund av personlig erfarenhet under år 1914 fick kännedom om en rad av exempel på, huru det för närvarande gestaltar sig, då f. d. officerare och underbefäl ställdes i ledet och en godsägareson, en grosshandlare eller bokhållare, som ingen militär utbildning hade, befordrades till befäl, men saknade all förmåga att sköta truppen, så att mannen i ledet måste stiga fram och viska honom i örat vad han skulle säga eller måhända själv övertaga befälet över truppen. När man hör talas om och sett oändligt många sådana fall från skilda håll i landet, är det knappast tillräckligt att säga, att man icke haft tillgång till något större antal av detta underbefäl i Västmanland än dem, man redan hittills använt sig av. Bevisföringen är alltför svag, och när man sedan varit i tillfälle att taga mera ingående del av handlingarna i detta ärende, har man fått det alltmör bestämda intrycket, att vad som ligger bakom här är framför allt den militära obenägenheten att tillåta, att f. d. stamanställt underbefäl blir landstormsbefäl i högre grad. Detta

framgår också av Kungl. Maj:ts proposition där på sid. 13 återfinnes följande uttalande av departementschefen: »Beträffande utbildningens omfattning har såväl chefen för generalstaben som generalkommissionen ansett, att utbildning av tropp- och halvtroppchefer för närvarande kunde ifrågasättas. Med hänsyn till de svårigheter, som skulle möta för anordnandet av en så omfattande utbildning, torde detta», säger departementschefen vidare, »icke heller böra ske.» Detta är nog alldeles riktigt. Av de handlingar, som jag varit i tillfälle att taga del av, framgår, att vad som utelämnas genom ett bifall till den föreliggande propositionen är just utbildningen av tropp- och halvtroppchefer. Det förefaller sålunda, som om det vore så, att när riksdagen skrev förra året angående landstormsbefälsförhållanden definitiva ordnande och att därvid hänsyn skulle tagas till f. d. militärt underbefäl, har man på militärt håll tänkt sig denna sak på det sättet, att detta underbefäl alltså skulle stanna såsom tropp- och halvtroppchefer, medan grosshandlare och godsägare och vad det nu kan vara för folk, som sakna föregående militär utbildning och endast fått på sin höjd 52 eller 60 dagars övning enligt Kungl. Maj:ts föreliggande förslag, i alla fall skulle utöva det högre befälet inom landstormen. Det må icke förtänkas oss, om vi icke kunna vara med om ett sådant ordnande av landstormsbefälsfrågan, och det hjälper icke då, vilka vackra toner, man här än för fram om vikten av att snarast möjligt få denna fråga ordnad. Om icke Kungl. Maj:t vill komma till riksdagen med förslag, som äro tillfredsställande, och om vilka även menige man kunna förstå, att däri ligger sunt förnuft, är det för oss ogörligt att reflektera på andra, ur vår synpunkt alldeles olämpliga förslag.

Det finnes således mer än fullgoda skäl för den ståndpunkt, vi i detta fall intagit, och jag vill tillägga, att även det förslag, som Kungl. Maj:t nu framlagt om anordnande av kaderövningar under 10 dagar, med all säkerhet icke är tillfredsställande, då vi icke ha någon som helst garanti för, att de komme att medföra det åsyftade resultatet, och jag och mina meningsfränder inom utskottet skulle för vår del önska, att även detta förslag fölle, så att vi framdeles kunde få fram hela frågan i ett sammanhang. Med hänsyn emellertid till vad vi skulle ha riskerat genom att intaga en sådan ståndpunkt, nämligen att, enligt vad vi hade kännedom om, ett annat förslag då skulle ha framkommit, som gick avsevärt mycket längre, ha vi för att undvika något sådant ansett det vara bäst att av två onda ting ta det minst onda och här böjt oss inför denna nödvändighet och gått med på en gemensam vänsterlinje, som omfattade dessa 10 dagars kaderövning. Jag upprepar, att jag icke är glad över detta förslag och att jag helst skulle ha sett, att icke heller detta bifallits, men såsom frågan nu ligger och såsom situationen var i utskottet, ha vi icke velat frångå vår nu intagna ståndpunkt.

Jag anhåller, herr talman, att med hemställan om avslag

Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.

(Forts.)

Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.

(Forts.)

å Kungl. Maj:ts proposition i denna punkt få yrka bifall till reservanternas förslag i fråga om § 1.

Herrar *Borg* och *Borggren* instämde häruti.

Herr *Andersson* i Skivarp: Herr talman, mina herrar! Den siste talaren nämnde, att så länge som icke han och hans partikamrater finge fram ett förslag, som de ansåge vara lämpligt, så länge skulle de icke vara med om något förslag i denna väg, och de kunde icke nu heller vara med om Kungl. Maj:ts här föreliggande förslag. Såväl i Kungl. Maj:ts proposition som även under debatten här i dag har ju den upplysning lämnats kam-maren, att Kungl. Maj:t har under utredning frågan om land-stormsbefälets ordnande, men att Kungl. Maj:t hittills icke hun-nit få denna utredning fullständigt klar. Om man här ställer sig på den ståndpunkt, som den siste talaren och även flera andra tala-re här intagit, ser det precis ut, som om både vi och våra grann-länder sutte i den lugnaste fred. Men är verkligen så förhållan-det, är all fara för oss utesluten i närvarande stund? Man måste väl säga, att så icke tycks vara fallet.

Här har nu Kungl. Maj:t lagt fram ett förslag, som kan i viss mån avhjälpa de brister, som förefinnas i fråga om en punkt av vårt försvar. Då det gäller vissa andra delar av vårt försvars stärkande skulle man ju kunna säga t. ex. som så: vad gör det, om vi icke få detta i år, det kan ju aldrig komma försvaret till godo, förrän kriget är över? Men här gäller det dock ett för-slag, som verkligen kan hjälpa oss i år. Och om så olyckligt skulle vara, att Sverige på något sätt skulle indragas i kriget, huru skulle det då gestalta sig med vår landstorm, som ju dock tycks vara folkets ögonsten överallt ute i landsorten? Vi ha ju sett under den närmaste tiden huru intresserad allmänheten varit just för landstormen, huru man skaffat kokvagnar och kul-sprutor till densamma samt på allt sätt sökt hjälpa den. Men nu skall riksdagen säga: vi vilja icke lämna denna landstorm ett befäl, som kan föra den fram, ifall den skulle komma ut i kriget. Jag kan icke stå till svars för något sådant, och jag undrar, vil-ken av herrarna, som, därest kriget verkligen skulle komma, ville gå fram och säga: jag vet, att det icke finnes befäl, som kan an-föra landstormen, men den må gå mot döden utan anförare. Jag tror, att landstormen skall söka värna våra gränser så gott den kan, och till dess att linjetrupporna hinna bliva mobiliserade, är det ju landstormen, som ensam skall taga upp striden med fiend-en. Men nu vill man icke, att landstormens befäl skall få er-forderlig övning och organisation. Jag kan icke för min del förstå ett sådant resonemang, det måste jag säga.

Det har talats så mycket om, att uttagningarna förra gången icke varit tillfredsställande, och att befrielseerna icke varit rätt-visa. Ja, det har ju erkänts, att fel i detta avseende blivit be-gångna, och de, som sitta i kommissionen för granskning av befri-

elseansökningar, ha ju också vidgått, att misstag förekommit. Men ingen kan dock här komma och påstå, att det är några politiska synpunkter, som spelat in i de fall, där kommissionen medgivit befrielse.

Ang. kursar för befäls- och annan särskild utbildning vid landstormen.

(Forts.)

Nu skyller man på en del håll på, att det endast blir gods-ägaresöner och förmögnare folk, som tagas ut, och därför vill man icke ha några dylika landstormsbefälsövningar. Men från annat håll heter det: vi vilja icke ha dessa övningar, därför att till dem endast uttagas mindre bemedlade, som drabbas hårt av detta. Detta har verkligen förvånat mig, att man från ömse håll har olika åsikter om, vilka personer det egentligen är, som tagas ut i detta fall. Man har här sagt, att jordbruket förra gången blev åsidosatt, när det gällde medgivande av befrielser. Ja, det känner jag icke till, och det vågar jag nu icke svara på, men vad som är säkert är, att utskottet här sagt ifrån, att när det nu skall bli en ny kommission, som skall göra gallringen, bör även jordbruket där vara företrätt, och således torde även dess intressen härvidlag komma att tillgodoses.

Herr talman! Då jag sålunda anser, att om vi verkligen vilja rädda oss, ifall det skulle bli fara å färde, och om vi icke vilja, att våra landstormsmän, dessa familjefäder och andra, som då måste ut för att försvara våra gränser, skola stå utan befäl, som är någorlunda övat, måste härvidlag verkligen något åtgöras, och då jag icke kan taga på mitt ansvar, att denna sak nu försummas, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *von Hofsten, Lithander, Thore, Rydén* i Klosterbergane, *Lübeck, Lindman, Westerström, Andersson* i Knäppinge, *Jeansson* i Kalmar, *Hellberg* i Ljungskile, *Olsson* i Berg, *Hallendorff* och *Kant*.

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Det har här såväl av min länskamrat som av andra, som här uppträtt i debatten, talats om bristen på befäl inom landstormen, och man har frågat, huru denna brist skulle kunna avhjälpas, om man här icke biträder Kungl. Maj:ts förevarande förslag. Härpå vill jag endast svara, att om man verkligen vill ha fram befäl för landstormen, bör man väl kunna finna sådant bland de över 12,000 före detta stamanställda, som tillhöra landstormen. Det finnes sålunda redan personer att tillgå bland vilka urval kan göras, och det är min övertygelse, att dessa, som ha en flerårig militär utbildningsgrund att stå på, säkerligen skola på allvarets dag bättre fylla sin uppgift såsom befäl än de personer, som av andra synpunkter uttagits därtill, men som icke ha en längre militär utbildningsgrundval att stå på än nittio dagar.

Det var här en ärad talare, som yttrade sig om fackmannautbildningen. Jag har för min del allaredan uttalat mig om den saken och angivit den ståndpunkt, som man härvidlag måste intaga, om man nämligen skall fästa något avseende vid vad chefen för generalsta-

Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.

(Forts.)

ben säger, och jag vill fråga, om det är någon av kammarens ledamöter, som här vill officiellt underkänna dennes auktoritet. Beträffande just dessa kulsprutekurser uttalar sig chefen för generalstabens på följande sätt: »Anordnandet av särskilda kurser för kulsprutebefälet borde nämligen icke under några förhållanden uppskjutas längre än till våren efter avslutandet av andra perioden av soldatutbildningen vid infanteriet (omkring den 15 mars).» Vi skriva i dag den 20 maj; chefen för generalstabens har sagt, att dessa kurser *icke under några förhållanden* böra få försiggå vid en senare tidpunkt. Jag har sålunda, såsom synes, gott stöd för min uppfattning att sådana kurser icke med någon verklig effektivitet kunna numera åvägbringas.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid med denna sak. Med anledning av vad min värderade vän på Stockholmsbanken herr Åkerman yttrade, då han här gjorde en skillnad mellan att *förordna* befäl och *utse* befäl och därvid gjorde den distinktionen, att *förordnande* av befäl visserligen icke kunde ske enligt den av mig upplästa generalordern, men att denna order icke lade något hinder i vägen för att *utse* befäl, vill jag endast upplysa om, att uti ifrågavarande generalorder heter det på följande sätt: »Till befäl av officers tjänstegrad *utses*» etc. Det talas sålunda *icke om förordnande* i denna generalorder, utan just om *utseende* av befäl. I stället för att, såsom enligt herr Åkermans mening och med den definition han här gjort gällande, utseende av befäl i detta fall skulle kunna äga rum, förhåller det sig tvärtom så, att denna generalorder synes innebära ett hinder just för utseende av befäl och icke allenast för förordnande av sådant.

Sluligen ber jag kammaren allvarligt att, då det här yrkats avslag jämväl å förslaget om anordnande av kaderövningar, icke biträda detta yrkande. Vad de nu föreslagna kaderövningarna betyda för ernående av ett gott resultat av de obligatoriska landstörmsövningarna, kan nog icke överskattas. De äro enligt min mening en mycket skicklighet och duglighet är av stor betydelse för det resultat, som kan ernås under de obligatoriska landstörmsövningarna, då är det också av vikt och betydelse, att det landstörmsbefäl, som skall utöva instruktörens kall under dessa landstörmsövningar, går till detta uppdrag så väl rustat därför som möjligt. Och enligt min mening gör man med dessa dagars kaderövningar nationalekonomiskt sett en stor vinst på så sätt, att man beträffande de fem dagarnas därpå följande obligatoriska övningar med en jämförelsevis stor styrka uppenbarligen kan ernå ett bättre resultat, än om dessa kaderövningar icke förut ägt rum.

Jag anholder således än en gång, att kammaren här måtte bifalla reservationen.

Herr Åkerman: Med anledning av vad herr Nilson yttrade angående det av honom citerade uttalandet av generalstabschefen skall jag be att med några ord få klarlägga saken i fråga.

Generalstabschefen har alldeles riktigt sagt det, som herr Nilsson nyss uppläste, men vad är innebörden av detta hans yttrande? Jo, det är, att han helst skulle ha sett, om dessa övningar för kulspruteunderbefälet hade kunnat ske så snart som möjligt, men på grund av underbefälsbristen vid våra infanteriregementen har han icke trott sig om att kunna låta denna utbildning äga rum förrän vid den tidpunkt, som här berörts, nämligen omkring den 15 mars. Då behöva vi icke fullt så mycket underbefäl vid våra infanteriregementen som förut, utan kunna avstå en del av underbefälet för denna utbildning. Chefen för generalstaben har icke velat säga, att han icke vill ha denna utbildning nu. Tvärtom äro nu förhållandena gynnsammare än den 15 mars, och vi kunna nu ännu lättare avstå underbefäl vid regementena. Generalstabschefen uppskjuter således utbildningens början, därtill nödd och tvungen, till den 15 mars, men detta kan väl icke på något sätt tagas till intäkt för ett sådant påstående, som att, därför att vi nu skriva någon dag i maj, han icke *nu* skulle vilja vara med om att dylika kurser anordnades. Jag tror, att han tvärtom är ängslig för, att de icke redan ägt rum, och att han alltjämt är angelägen om, att de med det *allra första* skola taga sin början. Detta är innebörden av det yttrande, som chefen för generalstaben i detta fall avgivit.

*Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.
(Forts.)*

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner på 1:o godkännande av utskottets förslag till avfattning av förevarande paragraf, 2:o godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o avslag å utskottets förslag, i vad det avsåge föreliggande paragraf; och fann herr talmannen den under 2:o upptagna propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 1:o angivna hava flertalets mening för sig. Men även härom begärdes votering, i anledning varav först uppsattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående § 1 i det av sammansatta stats- och lagutskottet i dess förevarande utlåtande nr 2 framlagda lagförslag antager yrkandet om godkännande av nämnda §, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit yrkandet om avslag å förslaget, i vad det avser samma §.

*Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.
(Forts.)*

Omröstning enligt denna voteringsproposition utvisade 82 ja, men 106 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöll följande av kammaren nu godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren godkänner § 1 i förevarande förslag till lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att undergå befäls- eller annan särskild utbildning vid landstormen i den lydelse, som föreslagits i den vid utskottets utlåtande fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit förslaget, i vad det avser nämnda §.

Huvudvoteringen utföll med 97 ja mot 91 nej; och hade kammaren alltså godkänt paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

§§ 2 och 3.

Godkändes.

Efter det paragrafen föredragits, anförde

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Med den utgång, som den votering erhöll, som nyss ägde rum, så tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte avslå § 4 i den form, den har i utskottets utlåtande, och i stället besluta, att § 4 erhåller den lydelse, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen och som motsvarar § 5 i utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Sedan herr talmannen givit propositioner i ämnet, godkände kammaren paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Härpå föredrogs § 5. Därvid anförde

Herr E. A. Nilson i Örebro: I konsekvens med det beslut, som kammaren förut fattat, tillåter jag mig hemställa, att § 5 i utskottets utlåtande måtte av kammaren avslås.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på godkännande av paragrafen, dels ock på bifall till yrkandet att paragrafen måtte utgå ur lagförslaget fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

Ingressen.

Godkändes.

Sedan *rubriken* härpå föredragits, yttrade

Herr E. A. Nilson i Örebro: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att rubriken måtte få följande lydelse: Lag om skyldighet för vissa värnpliktiga att deltaga i kaderövning vid landstormen.

*Ang. kurser
för befäls- och
annan särskild
utbildning vid
landstormen.
(Forts.)*

Vidare anfördes ej. På av herr talmannen framställda propositioner i ämnet godkände kammaren rubriken i den lydelse, som reservationsvis föreslagits av herr Kvarnzelius m. fl.

Slutstadgandet.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten a) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkten b) föredrogs härafter; och yttrade därvid

Herr E. A. Nilson i Örebro: Jag anhåller, herr talman att i anledning av det beslut, som kammaren nyss fattat under punkt a), kammaren under den nu föredragna punkten måtte bifalla den vid utlåtandet fogade reservationen och sålunda avslå såväl Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, i vad den skiljer sig från reservationen som utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen framställt propositioner först på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt samt vidare på bifall till det förslag, som innefattades i punkten b) av den vid utlåtandet fogade reservationen, fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 7.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande, nr 24, i anledning av väckt motion om tullfrihet för vid tråltillverkning använt grovt trålgarn. *Ang. tullfrihet
för trålgarn.*

Därvid yttrade

Herr Månsson: Herr talman! Jag har icke haft tillfälle att i utskottet deltaga i denna frågas behandling under dess senare del. Endast ett mera förberedande sammanträde har jag varit med om. Om jag hade deltagit i utskottsarbetet, så skulle jag här ha reserverat

Ang. tullfrihet för trålgarn. mig och yrkat avslag. Nu skall jag icke framställa något yrkande, men jag skall dock be att få göra ett par erinringar.

(Forts.)

Detta restitutionssystem, som drives och har drivits här i riksdagen under en lång följd av år, är en utväxt på tullsystemet, som jag för min del icke kan vara med om. Det finns ju många förhållanden i samhället, många lagar, många institutioner, som gå ut på att dela upp det i en liten herreklass och en stor trälaklass, att ge den förra allt mera makt och befogenhet, och att göra den senare allt mera beroende, nedtrampad och nedtryckt. Nyss ha vi ju behandlat ett ärende, i sammanhang med vilket det skulle kunnat vara ganska många erinringar att göra rörande den saken men jag har icke velat besvara kammaren därmed. En av dessa institutioner är emellertid tullsystemet, som mer skarpt än många andra medverkar till denna uppdelning av samhället i en liten skattelyftande klick, och en stor skattebetungad massa, som, utom det att den erlägger skatt till kommun och stat, betalar hundratals miljoner kronor årligen till några få enskilda medborgare i landet.

Nu skulle man ju kunna tycka, att när det systemet, som de härskande klickarna ha så stora inkomster av, för deras vidkommande är beledsagat av något som innebär ett obehag för dem, de skulle kunna tolerera det. Så är emellertid icke fallet. Var helst någon av de privilegierade klickarna eller deras närmaste känner ett tryck av tullsystemet, strax äro de framme för att erhålla lättnader i form av restitutioner o. s. v. Naturligtvis kommer det här att invändas, att dessa restitutioner företagas, icke för de privilegierade klickarnas skull, utan för de arbetares skull, som äro anställda i de privilegierade klickarnas tjänst, ty utan dessa lättnader skulle många av dessa arbetare ha mindre inkomster och mindre arbete eller rent av gå arbetslösa. Så kommer resonemanget att låta. Men i varje fall tycker jag det är ganska betecknande, att vi nu ha 13,500 yrkesutövande fiskare här i vårt land, och att dessa i 29 år betalt tull på allt vad de skolat ha till redskap i sin näring. Skulle de ha nåt, ha de fått betala 45 öre pr kg. för det färdiga garnet, skulle de ha bomullsgarn för att på vintrarna i sina hem själva förfärdiga fiskegarn, så ha de varit beskattade med 12, 15, 25 öre pr kg. i tull. För allt det garn, som dessa 13,500 arbetande familjerna i landet ha behöft till de redskap, som för dem utgöra deras enda inkomstkälla, ha de fått betala tull. Då de sedan behövt telnar och andra anordningar på garnen, så ha tullarna varit ännu högre, och så har det varit under långa tider. Dessa 13.500 familjer hava i sin laglydighet och undergivenhet aldrig kommit på den idén, att de skulle gå in och begära lättnader i dessa avseenden. De äro vana vid att bära de bördor samhället pålägger dem, ja, de äro alltför vana, allt för tåliga — man kan nämligen vara allt för tålig också.

Men om nu en person i sin tjänst anställer tre eller fyra jäntor för en ytterst obetydlig betalning i veckan för att binda trålar åt sig, så kommer han genast och begär lindring för sin »näring», som det kallas, när han finner tullen tryckande för denna »näring». När

13,500 av de familjer, som icke tillhöra de privilegierade klickarna ^{Ang. tullfrihet för trålgarn.} tryckas av bördorna, då är det icke fråga om någon näring, som det tages hänsyn till. Men om en person anställer fyra biträden i sin tjänst för att binda trålar, strax är det »näring», och på grund av det tryck, tullen utövar, skall det vara restitution. Det är ganska betecknande detta, för hur hela vår tullagstiftning är lagd. Här ha tusentals och åter tusentals arbetare i 29 år fått betala denna tull, utan att man tagit någon som helst hänsyn därtill, men när en man kommer och har i sin tjänst fyra personer, då är det en näring, och strax börjar man utfundera på hur han skall kunna slippa tullomkostnaderna genom lagändringar o. s. v.

Herr talman, jag har för närvarande icke något yrkande, men en gång, förr eller senare, måste man på allvar ingripa mot detta. Skall man ha tullarna, måste den klassen som är privilegierad genom tullarna och drager stora inkomster av dessa, även finna sig i de obehag, som måste följa med tullarna. Men skola *de* icke ha obehag av tullarna, så skola icke heller några andra ha det. Det måste bli lika rätt för rik och fattig och lika rätt för det och det yrket och den eller den näringen.

Vidare anfördes ej. På framställd proposition av herr vice talmannen, som under herr Månssons yttrande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, blev utskottets i nämnda betänkande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Vidare föredrogs lagutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fastställande av högsta pris å vissa varor vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Punkten 1:o)

Det av utskottet framlagda lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslaget.

Punkten 2:o).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Härefter föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 70, i anledning av väckt motion om ersättning åt friherre Sten Raab för liden

Nr 75.

förlust genom en fastighets återvinning till kronan; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Ang. ersättning för förlorade andelar i lägenheten Storvallen.

Vid nu skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande, nr 71, i anledning, av väckt motion om anslag till beredande av ersättning åt personer, som genom rättegång förlorat andel i lägenheten Storvallen i Hedesunda socken, begärdes ordet av

Herr Olsson i See, som anförde: Ja, herr talman, jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets föreliggande hemställan. Emellertid står det nederst på sidan 5 i motiveringen, att det synes, som åbokommittén skulle upptaga och behandla i motionen omhandlade ärenden, men det är ett uttryck, som förefaller mig mycket svävande, varför jag begagnar tillfället att, så att säga, trycka på saken, på det att kommittén också *mätte* upptaga ifrågavarande ärende och grundligt utreda det, så att möjligen framdeles något må bli åtgjort i saken.

Utskottet anför vidare, att de som lidit direkta förluster, nämligen sådana som köpt lägenheter, vilka särskilt omnämnas i motionen, kunna söka att erhålla ersättning från sin hemulsman. Ja, man kan nog göra anspråk på det, men det torde många gånger vara så, att intet är att återvinna, ty det finnes sådana som försvunnit till det fjärran landet i väster, och då är det icke gott att få något igen av dem. Jag hoppas, att i de utredningar, som möjligen kunna företagas, alla synpunkter, även dessa, må komma i beaktande, på det att det må ses till, att det göres vad göras kan, för att dessa personer må vinna upprättelse. Statens organ ha låtit dem erhålla lagfart så att de som ha köpt lägenheterna ha trott sig äga dem, och de som ha sålt dem, ha också varit i god tro. Staten måste se till, att icke alltför stora orättvisor måtte ge sig tillkänna i liknande fall.

Jag har i övrigt intet annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 11.

Jordbruksutskottets härpå föredragna utlåtande, nr 72, i anledning av väckt motion om efterskänkande av kronans eventuella, på rättegång beroende rätt till hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Bygdås nr 2 Norrgården samt en därifrån avsöndrad lägenhet, godkändes.

§ 12.

Ang. eftergift av kronans rätt till vissa fastigheter m. m.

Vidare förekom till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 73, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående

ende eftergift av kronans eventuella, på rättegång beroende rätt till vissa fastigheter m. m.

*Ang. eftergift
av kronans
rätt till vissa
fastigheter
m. m.
(Forts.)*

Uti en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 11, hade herr *Lindman m. fl.* hemställt, att riksdagen måtte besluta

a) att i skrivelse till Kungl. Maj:t — med tillkännagivande, att riksdagen för sin del medgäve, att kronans eventuella rätt till vissa i motionen omförmälda fastigheter finge eftergivnas och rättegångarna om dem nedläggas — anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt för sin del upptaga frågan om dylikt eftergivande till prövning samt låta vidtaga de åtgärder, vartill samma prövning kunde föranleda; och

b) att likaledes i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta till nästa riksdag framlägga en fullständig uppgift å samtliga övriga av kammaradvokatfiskalsämbetet anhängiggjorda mål om återvinning av jord med angivande av grunden för kronans anspråk ävensom i största möjliga omfattning sådan utredning, som kunde läggas till grund för ett bedömande av, om kronans eventuella rätt skulle kunna eftergivnas.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Nilsson* i Linnås, *Svensson* i Betingetorp och *Andersson* i Knäppinge, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t — med tillkännagivande att riksdagen för sin del medgäve, att kronans eventuella rätt till de under nr 1—19 i en i utlåtandet intagen förteckning angivna fastigheter, utom Mesta ^{41/250} mtl. litt. Bd. finge eftergivnas och rättegångarna om dem nedläggas — anhålla att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt för sin del upptaga frågan om dylikt eftergivande till prövning, samt låta vidtaga de åtgärder, vartill samma prövning kunde föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Såsom framgår av den promemoria, som är intagen i utskottets motivering, och som är författad av advokatfiskalen i kammarkollegium, indelas de mål, som här avses, i tre olika grupper. Jag skall då i korthet redogöra för skillnaden mellan dessa mål.

De i grupp 1 omnämnda målen äro liknande de redan avgjorda målen angående Nissafors och Orrefors. Där är förhållandet det, att skatterätten och åborätten icke varit förenade, utan skattemannen har fortfarande bibehållit skatterätten och åbon åborätten. Beträffande dessa mål äro domar avkunnade i högsta domstolen den 25 juni 1915 och den 2 februari 1916, och i båda dessa fall har kronan vunnit. Således finnes det prejudi-

*Ang. eftergift
av kronans
rätt till vissa
fastigheter
m. m.
(Forts.)*

kat beträffande dessa mål, och jag kan tillägga, att några ytterligare mål av samma beskaffenhet för närvarande icke finnas.

Den andra gruppen av rättegångar äro liknande målet mot makarna von Eckermann angående Stora Brink liksom även de mål, som avsågos av herr Jonsson i Hökhult i hans strax förut i dag behandlade motion. Dessa mål äro av den beskaffenheten, att skatterätten varit förvärvat av åbon och att både skatterätt och åborätt sålunda varit i åbons hand; beträffande dessa mål har kronan förlorat genom Kungl. Maj:ts dom den 18 februari i år. Bland detta slag av rättegångar finnas nog åtskilliga mål fortfarande kvar. Kammarkollegium kommer emellertid, allteftersom utredningarna fortgå, att nedlägga sin talan i alla dessa mål.

Vi komma så till den tredje gruppen, till vilken höra de så kallade Mestamålen. Beträffande dessa mål gäller det, att den som ägt skatterätten förvärvat åborätten, så att skatte- och åborätt således befunnit sig i en hand, nämligen hos den som förvärvat åborätten. Beträffande dessa mål har ett rätt stort antal blivit avgjort i härads- och hovrätterna, och jordägarna ha i båda dessa instanser vunnit mot kronan.

Jag vill nu i detta sammanhang erinra om riksdagens uttalande år 1913 på grund av motion i andra kammaren. Riksdagen uttalade då i enlighet med jordbruksutskottets motivering på grund av förutnämnda motion — jag har intagit en del av denna motivering i min reservation — att framställning från Kungl. Maj:t till riksdagen borde ske på så tidigt stadium som möjligt om efterskänkande av kronans rätt i de fall, där billighet krävde det, och där värdet av den egendom, som kronan kunde vinna, vore så lågt i förhållande till de kostnader som vore förenade med en fullföljd av rättegången, att man icke kunde anse det vara skäl att fullfölja en viss rättegång. Detta riksdagens uttalande har man icke i något fall tillmötesgått; och jag skall erinra om, att Kungl. Maj:t samtidigt gjorde framställning till kammarkollegium i samma sak. Nu anser jag, att när riksdagen gjort ett uttalande om, att man på så tidigt stadium som möjligt borde nedlägga sådana här rättegångar, så borde också riksdagen vid det tillfälle som nu föreligger, fullfölja just vad man uttalade 1913. Nu ha vi ett tillfälle att nedlägga rättegångar mot ett stort antal små egnahemsägare, och i alla dessa fall, som avses i motionen, har kronan förlorat både i härads- och hovrätt. Det är väl då så mycket större skäl att icke fullfölja talan i högsta domstolen, när det är fråga om så små värden, som här är fallet. Jag vill på samma gång erinra om, att bland alla dessa Mesta-hemman finnes det icke något, som uppgår till högre värde än 12,200 kronor, närmast kommer ett hemman på 8,500 kronor, och den fastighet, som har lägsta värdet, är taxerad till 200 kronor. Att då fullfölja rättegångar i alla dessa mål anser jag för min del orimligt. Nu kan man naturligtvis påstå, att en egendom, som är taxeringsvärderad exempel-

vis till 8,500 kronor, representerar ett icke så litet värde i alla fall. Men jag vill då erinra om att enligt 11 kap. 1 § jordabalken har en person, som innehar en sådan egendom, i den händelse att motparten vinner egendomen från honom, rättighet att genom ny talan begära ersättning för alla å egendomen gjorda nödiga och nyttiga förbättringar. Till nödiga och nyttiga förbättringar måste naturligtvis hänföras åbyggnader, odlingar, täckdikningar o. d., som utförts, sedan han eller hans föregående rättsinnehavare tillträdde egendomen i den egenskap han innehar densamma. Då det nu är kanske mer än hundra år sedan staten avhände sig denna egendom, då den icke alls var bebyggd och kanske icke heller uppodlad, utan alla odlingar och byggnader ha tillkommit sedermera, så är naturligtvis det värde staten egentligen skulle vinna här av så liten betydelse, att jag anser det icke rimligt och rättvist att fullfölja målen i högsta domstolen.

Nu har av advokatfiskalen framhållits nödvändigheten av att, när målen äro så nära avgörande, man får ett prejudikat i dessa mål. Och på grund av ett sådant prejudikat skulle man sedan kunna nedlägga alla rättegångar av samma natur. Det är naturligtvis en synpunkt, som är beaktansvärd, och jag har därför ansett, att man icke borde förhindra möjligheten att få ett prejudikat. Sålunda har jag föreslagit, att beträffande alla övriga mål, som röra hemman hörande till Mesta, skulle rättegångarna nedläggas, men beträffande målet om den till 12,200 kronor värderade fastigheten, således det största av värdena, skulle målet fullföljas i högsta domstolen. Det har jag ansett rimligt. Och jag tror icke, att man från statsfinansiell synpunkt kan vinna någonting på att fullfölja målen. Men vad man kan förlora är naturligtvis, att rättssäkerheten i hög grad undergräves liksom även tron på uppriktigheten i riksdagens uttalande 1913 i enlighet med jordbruksutskottets då gjorda framställning.

Jag vill för min del betona, att jag med det jag nu yttrat icke alls haft för avsikt att klandra advokatfiskalen, därför att han fullföljt rättegångarna och på ett energiskt sätt ingripit och sålunda hävdade kronans rättsanspråk. Detta är naturligtvis hans enkla plikt som tjänsteman. Men vad jag anser rimligt och rättvist det är, att riksdagen beslutar, att dessa rättegångar icke skola fullföljas, när egentligen därmed ingenting vinnes. Jag vill tillägga, att beträffande en mängd fall av denna natur har advokatfiskalen begärt, att målen skulle förklaras vilande i häradsrätten, just för att efter utredning vinna en säker utgångspunkt för, huruvida målen böra nedläggas eller icke.

På grund av vad jag nu yttrat, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hamilton: Herr talman! Såsom den sista aktade talaren nyss framhållit, kunna de mål, som blivit anhängiggjorda för återvinning till kronan av sådana till bruks underhåll

Ang. eftergift
av kronans
rätt till vissa
fastigheter
m. m.
(Forts.)

Ang. eftergift
av kronans
rätt till vissa
fastigheter
m. m.
(Forts.)

anslagna hemman, där bruksrörelsen nedlagts, uppdelas i tre grupper. Den ena omfattar sådana fall, där skattemannarätten tillkommer bruksinnehavaren men åborätten finnes kvar, därför att åbon fortfarande innehar hemmanet. I dessa mål har högsta domstolen fällt sitt utslag till förmån för kronan med rätt för åbon till skatteköp, och motionen kan således icke föranleda någon åtgärd beträffande dem. Den andra gruppen är sådana, där åbon har vunnit skattemannarätt. Där har staten förlorat, och icke heller där kan således motionen föranleda någon riksdagens åtgärd. Så återstår den tredje gruppen, där bruksägaren har förvärvat åborätten. Där pågå ännu rättegångarna, men staten har förlorat i såväl häradsrätt som hovrätt, och man har att förvänta, att högsta domstolens dom kommer att falla inom de närmaste månaderna. Kammarkollegium har hemställt om företrädesrätt, eller vad det kallas, så att dessa mål skola få avgöras så fort som möjligt i högsta domstolen. Till denna grupp höra Mestahemmanen, och beträffande dem ha motionärerna hemställt, att staten måtte eftergiva sina rättigheter. Men då högsta domstolens beslut kan väntas om några månader, torde det icke vara skäl i att nu så sent nedlägga rättegångarna. Man behöver naturligtvis i detta fall liksom i de övriga fallen ett prejudikat, ty processens utgång inverkar icke allenast på Mestahemmanen utan även på åtskilliga andra hemman, där rättegång ännu icke är anhängiggjord. Om man nu skulle nedlägga rättegångarna om Mestahemmanen, då finge man taga upp frågan ånyo på andra håll och gå hela vägen ända upp igen till högsta domstolen. Det har därför av utskottet ansetts lämpligt, att rättegångarna fortsättas.

Utskottet står emellertid på precis samma ståndpunkt nu som 1913, att därest staten vinner, bör man utreda, huruvida icke av billighetsskäl staten bör eftergiva sina rättigheter. Det är väl icke troligt att staten vinner, eftersom kronan har förlorat både i häradsrätten och i hovrätten, men om staten till äventyrs skulle vinna, så har utskottet i motiveringen uttalat den förvisningen, att Kungl. Maj:t vill taga i övervägande, om icke av billighetsskäl staten bör avstå från sina rättigheter.

Nu har herr Nilsson i Linnäs hemställt i reservation, att rättegångarna skulle nedläggas mot flertalet innehavare av Mestahemmanen, men fortsättas mot endast en av dem. Utskottet har icke funnit det vara vare sig rättvist eller lämpligt att utvälja en av dessa småbrukare och fortsätta rättegången mot honom. Utan då bör man likasåväl fortsätta mot dem alla. Utskottet har sålunda samma uppfattning som motionärerna och reservanterna därutinnan, att man bör behandla dessa innehavare av Mestahemmanen och andra hemman av liknande natur med den allra största hänsyn och att, då billighetsskäl så kräva, staten skall avstå från sin rätt. Men utskottet har däremot icke funnit det lämpligt att nu gå högsta domstolen i förväg. Det torde föröfrigt vara angenämare för småbrukarna ifråga att

få sin rätt genom domstolsutslag, än om de skulle få den egen-
dom de inneha som gåva av staten.

Jag ber att av dessa skäl få yrka bifall till utskottets
förslag.

Ang. eftergift
av kronans
rätt till vissa
fastigheter
m. m.
(Forts.)

Herr Åkerlund: Herr talman! Jag har icke deltagit i det slutliga avgörandet av detta ärende inom utskottet. Annars hade jag nog instämt i reservationen. Det är mycket sant och rimligt, att domstolarna böra få pröva så långt som möjligt i viktiga saker. Men detta är ju icke så viktigt för staten. Där- emot är det synnerligen viktigt för dessa småbrukare. Formalismen kan nog ibland vara bra att hålla på, men jag tror, att i ett fall som detta det är bättre att ställa det så, att man tillgodoser dessa småbrukare utan onödig formalism. Och det är min bestämda övertygelse, att när frågan var före sist, så var andra kammaren på det klara med, att dessa småbrukare skulle ha sina jordlappar. Vad i all rimlighets namn är det då för mening i att hålla dem i ovisshet under månader och år framåt? Hade det varit fråga om större värden, så hade jag nog stått på utskottets sida, men icke nu, när som sagt kammaren är på det klara med, att dessa människor skola få behålla sina jordlappar.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Petersson i Lidingö villastad: Herr talman, mina herrar! Då jag uppträder i denna fråga, så är det väsentligen föranlett därav, att jag känt mig beklämd vid genomläsningen av det utlåtande, som jordbruksutskottet här presterat. Det är ett prov på, hurusom när man vill komma till ett visst slut, så utgår man från detta, och använder sedermera de skäl för detsamma, som man kan få tag i, hur svaga och litet bärande de än äro. Ty det får jag säga, att ett utlåtande, som är fattigare på verkliga skäl, än det nu föreliggande, får man leta efter.

Vad är det motionärerna begärt? Jo, de ha begärt, att riksdagen skulle i gärning tillämpa de uttalanden, som gjordes då riksdagen 1913 biföll jordbruksutskottets hemställan i samma ämne. Då fann utskottet — och jämväl riksdagen — att »ett eftergivande av kronans eventuella rätt i nu ifrågavarande avseende understundom kunde vara av billighet påkallat. Så vore exempelvis fallet, då på grund av svarandenas ekonomiska ställning eller andra förhållanden omständigheterna måste anses särskilt ömmande». Och vidare underströk utskottet och riksdagen 1913, att man visst icke skulle dröja med en undersökning om dylika förhållanden föreläge, så att man först utarmade jordägarne genom processer och sedan i nådeväg skänkte igen hemmanen åt dem på mer eller mindre rimliga villkor. Tvärtom uttalades då att man skulle så fort som möjligt föranstalta om undersökning, huruvida sådana ömmande förhållanden voro för handen, att processen borde nedläggas eller helst ej alls anhängiggöras. I likhet med motionärerna håller utskottet före — hette det då — att »undersökning om huruvida

Ang. eftergift
av kronans
rätt till vissa
fastigheter
m. m.
(Forts.)

ett föreliggande återvinningsanspråk tilläventyrs bör eftergivnas, såvitt möjligt bör företagas redan *före* målets anhängiggörande, eller där detta icke låter sig göra, i varje fall på ett så tidigt stadium av rättegången som möjligt».

Detta var riksdagen med om, och sedermera även Kungl. Maj:t. Ty föredragande departementschefen begärde och erhöll be-
myndigande att i departementet tillkalla en särskild sakkunnig person, som skulle stå till tjänst i finansdepartementet vid dylika utredningar. Nå, tro herrarna, att någon sådan utredning också har skett? Nej, inte på de tre år som förflutit sedan riksdagens beslut fattades. Motionärerna ha nu påvisat ett flertal fall — det är 19 stycken — i vilka alldeles uppenbart sådana förhållanden föreligga, som avsågos i riksdagens uttalande. Det gäller en småbrukarekoloni med lägenheter värda i genomsnitt 3-, 4- å 5,000 kronor stycket, jord och hus tillsammans, en småbrukarekoloni, som uppstått i närheten av Eskilstuna och som nu skall återvinnas till kronan. Kronans vinst på detta skulle — förutsatt att kronan vinner — antagligen bliva ingen, ty sedan kronan betalat ersättning för byggnader och andra förbättringar, lär den inte få mycket över. Men småbrukarnas förlust är uppenbar.

Nu ha motionärerna i detta fall endast hemställt, att riksdagen måtte förklara sig för sin del villig att medge, att dessa mål må nedläggas, om Kungl. Maj:t vid omprövning finner sådana förhållanden vara förhanden, att målen böra nedläggas. Sålunda skulle Kungl. Maj:t för varje särskilt fall ha att pröva huruvida kronans talan bör läggas ner, huruvida ömmande förhållanden föreligga eller icke? Och finner Kungl. Maj:t att så vore fallet så hade riksdagen på förhand givit sitt samtycke därtill. Det är väl, såvitt jag förstår, alldeles instämmande med vad riksdagen 1913 uttalade, då den biföll utskottets då avgivna utlåtande.

Men vad svarar jordbruksutskottet *nu* härpå? Jo, mina herrar, det svarar ungefär så, som när man frågar i öster och får svar i väster. Utskottet åberopar en promemoria av advokatfiskalen i kammarkollegium, som på hela detta spörsmål lägger en uteslutande juridisk syn, något som advokatfiskalen naturligtvis bör göra, och av honom får man höra, liksom också nu av jordbruksutskottets ärade ordförande, att man kan dela upp jordprocesserna i tre olika klasser: den ena klassen är mål, som kronan har vunnit, några mål tillhörande denna klass finnas icke vidare oavgjorda, så att det är inte vidare att tala om den saken. Den andra klassen utgöres av mål, som kronan förlorat, och nu håller kronan på att skriva av och lägga ner mål som kunna anses tillhöra denna klass. Så ha vi den tredje klassen, där saken ännu inte skulle vara avgjord genom bindande prejudikat, och hit höra de ifrågavarande Eskilstunamålen. Utskottet medger först, att både underrätt och Svea hovrätt ogillat kronans talan i alla dessa mål — jag förmodar, att utslaget var enhälligt i hovrätten; hade det funnits någon skiljaktighet hade det nog omtalats. Det är sålunda två domar kronan har emot sig, men i alla fall anser utskottet att talan skall fullföljas. Och

varför skall den fullföljas? »Då skäl icke torde saknas för det antagandet, att denna anhållan» — nämligen om erhållande av förtursrätt — »av Kungl. Maj:t varder bifallen, lära ifrågavarande mål kunna förväntas bliva slutligt avgjorda under loppet av innevarande års sommar,» säger utskottet.

*Ang. eftergift
av kronans
rätt till vissa
fastigheter
m. m.*

(Forts.)

Det är alltså för att kronan skulle ha utsikt att få förtursrätt för målen, och avgörandet skulle ske snabbt, men det vet verkligen jordbruksutskottet icke mycket om, och i varje fall inverkar det inte det ringaste på själva saken. Att få ett mål hastigt avgjort av högsta domstolen, isynnerhet ett sådant här civilmål, är ganska svårt i våra dagar, när domstolens arbetsbörda är så stor som för närvarande. Även om kronan får förtursrätt, kan det hända, att tidsutdräkten blir ganska stor, ty mina herrar, det händer, att målen måste tagas på cirkulation inom domstolen eller att domstolen därutinnan infordrar kammarkollegii yttrande, och då kan det dröja ganska länge innan den slutliga domen gives.

Vidare har utskottet klart för sig, att »advokatfiskalsämbetet icke ärnar vidtaga någon åtgärd för verkställighet av eventuellt till kronans förmån utfallande domar i målen, utan att därom inhämta särskild föreskrift, — och därför har utskottet icke ansett sig böra ingå på frågan om ett nedläggande av kronans talan i dessa mål.»

Alltså, man skall gå till Kungl. Maj:t med alla dessa mål, men sedan inte göra någon verkställighet på domarna utan i stället anordna en undersökning. Men varför kan ej detta ske nu såsom vi begära, då det i alla fall ej är fråga om den stränga juridiska rätten utan om att förfara efter vad som kan finnas billigt och skäligt.

Om man nu, som advokatfiskalen i kammarkollegium, ovillkorligen vill ha ett prejudikat, vilket jag väl kan förstå, så vore det bra enkelt att följa den av herr Nilsson i Linnäs anvisade vägen och låta ett mål, t. ex. beträffande den största egendomen, fullföljas till Kungl. Maj:t. Där har man ju sedan tillfälle att öva barmhärtighet, om man så vill. Men varför skola dessa aderton andra småbrukare behöva ligga under den ovisshetens press, som fortfarande under denna tid skulle komma att vila på dem; om utskottets förslag bifalles? Ja, det har utskottets ärade ordförande verkligen blivit mig skyldig svaret på, ty det är sannerligen inte något skäl, att han inte finner det rätt och billigt att fullfölja mot en och låta de andra slippa. Han tyckes mena att om en skall göras olycklig, så bör han dra med sig de aderton andra, för att det skall bli jämlikhet och rättvisa. Nu är, mina herrar, även blott ett uppskov med avgörandet högst betänkligt för dem, som drabbas därav. Vi skola komma ihåg, att under den tid som processen pågår med hot om att egendomen kan frånvinnas innehavaren, så kan en lägenhetsägare icke göra de förbättringar på lägenheten, som han annars skulle önska göra; han kan icke sälja den, icke inteckna den, icke disponera över den, ty ingen vill ha papper på sådana egendomar, där man vet, att rättegång redan är anhängiggjord och således riskerar, att allt som avhandlas blir av noll och intet värde.

Ang. eftergift
av kronans
rätt till vissa
fastigheter
m. m.
(Forts.)

Men trots detta vill utskottet att alla dessa aderton personer skola dragas med för att advokatfiskalen skall få ett prejudikat.

Dessutom äro förhållandena sådana, att även om kronan skulle vinna dessa rättegångar, så kommer i de allra flesta fall slutet att bliva, när man skall göra upp debet och kredit, att knappast annat återstår än att låta innehavarna sitta kvar vid sina lägenheter. Kan det då inte vara nog, att en blir underkastad detta lidande och icke alla de nitton? Jag får verkligen säga, att jordbruksutskottet synes ha bra litet sinne för vad man så ofta hör talas om från vänsterhåll, nämligen för hänsyn till de svaga i samhället, ty i detta fall är det sannerligen inga storkapitalister det är fråga om. Det gäller småbrukare, som byggt sina hus på små jordlotter, som de köpt och av vilkas taxeringsvärden — de äro angivna i motionen — man förstår, att jordområdena äro ytterst små. Det kan inte frångommas, att det måste vara en alldeles given konsekvens av vad denna kammare beslöt 1913, att kammaren nu bifaller den framställning, som är gjord i reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herrar *Räf, Vahlquist, Pettersson* i Bjälbo och *Eurén*.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman, mina herrar! Jag skall endast be att få säga några ord med anledning av reservanternas yrkande, att kronans talan i högsta domstolen icke skulle fullföljas. Det är ju så, — det har ju förut meddelats — att kronan förlorat såväl i underrätten som i hovrätten, men advokatfiskalen skall fullfölja målen till högsta domstolen. När nu saken ligger på det sättet, är det då inte riktigare, att advokatfiskalen får fullfölja målen till högsta domstolen, så att han får högsta domstolens utslag, och jag skulle vilja säga det, att om jag vore i vederbörande egendomsinnehavares ställe skulle jag verkligen önska, att så skedde, ty det är mycket sannolikt, att kronans talan blir underkänd även i högsta domstolen, och då har dessa personer alla instansernas utslag på att de sitta där på laglig grund. Det är sålunda ett rent intresse för dessa personer att få den högsta rättskipande myndighetens utslag på att kronan inga rättsanspråk har. Det är från de synpunkterna som utskottet har sett frågan. Jag för min del kan inte annat än inse, att de skälen äro fullt bärande.

Jag skulle vidare vilja säga några ord i anledning av vad herr Petersson i Lidingö villastad yttrade. Han yttrade någonting så här: »Man skulle inte ställa till rättegångar för att utarna dessa små egendomsägare, gentemot vilka kronan kan ha rättsanspråk, utan man skulle göra undersökningar på förhand och inte väcka åtal.» Ja, jag vill då erinra om, att herr Petersson i Lidingö villastad på sin tid har bidragit att försvåra dessa möjligheter för kronan, ty han ville inte vara med om en tillfällig suspension av hävdelagen, för att kronan skulle få

tillfälle att *utreda* just sådana möjligheter, som det här är fråga om. Sedan kan man nog komma och så att säga himla sig över att vi gå för hårdhänt tillväga, när vi vilja tillvarataga kronans rättsanspråk. Men man vill inte vara med om att ge kronan sådana medel i händerna, genom vilka det är möjligt att kunna visa hänsyn. Det är dock så, att kronan har i många fall måst stämma alldeles på måfå, för att inte hävd skulle inträda, och först sedermera gjort de utredningar på vilka den kunnat stödja sina rättsanspråk. Därigenom har man kommit in i den situationen, att man får åtala på många håll, där det kanske varit skäl att inte göra det, där nåd borde gått före rätt. Jag skall för min del be att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Ang. eftergift
av kronans
rätt till vissa
fastigheter
m. m.
(Forts.)*

Herr Hamilton: Jag kände mig riktigt rörd, när jag hörde de ord, som den ärade Stockholmslänsrepresentanten, herr Petersson i Lidingö villastad fällde, då han talade så vackert om de smås intressen, och jag tänkte då, att jag verkligen skulle ta vara på dessa ord och bevara dem till ett annat tillfälle, när ett annat spörsmål kommer före som gäller småbrukare. Jag kan försäkra honom, att jag gått med på utskottets förslag, ingalunda därför att jag vill motsätta mig motionen, tvärtom gick mitt första yrkande inom utskottsavdelningen ut på att vi skulle föreslå riksdagen — det tror jag herr Nilsson i Linnås kan intyga — att den avläte en skrivelse, som skulle gå i den riktning motionen åsyftade. Men jag måste böja mig för de sakliga skäl, som uppställdes häremot. Jag står fullkomligt på samma ståndpunkt som jag biträdde år 1913 i jordbruksutskottet, och jag vill således, att staten skall, därest den vinner sina rättegångar, av billighetsskäl eftergiva sina anspråk mot småbrukare i allmänhet, och icke endast när det gäller dem vid Mesta. Man framhöll från det håll, för vilket jag böjde mig, att det ej kan vara skäl i att nu, då målet står inför sitt slutliga avgörande, återkalla talan. Herr Petersson sade, att utskottet vet inte, när högsta domstolens utslag kan falla. Nej, det veta vi visserligen inte, men efter de upplysningar jag fått från mycket säkert håll skulle dessa mål komma att avgöras, det sades redan i juli månad, men det skulle ju kunna hända, att avgörandet drog ut till en eller annan månad därefter. Kan det under sådana förhållanden vara lämpligt att återkalla talan i ett mål, som skulle kunna bli prejudicerande för ett stort antal andra mål?

Herr Nilsson i Linnås framställde det yrkandet, som återfinnes i reservationen, att man skulle nedlägga rättegången för aderton fastigheter och fortsätta densamma beträffande den nittonde. Det är icke vidare angenämt att plocka ut denna nittonde fastighetsägaren. Kan man icke därför, när rättegången pågår för allesammans, låta den föras till slut i stället för att söka ut en som offer för de andra? Hade icke förhållandet varit det,

Ang. eftergift
av kronans
rätt till vissa
fastigheter
m. m.
(Forts.)

att målen skulle bli avgjorda under den närmaste tiden, så hade jag obetingat gått med på herr Lindmans motion. Nu antar jag, att hela rättegången är avgjord, innan Kungl. Maj:t kan sätta igång en utredning, och då tjänar det ingenting till att riksdagen skriver om den saken.

Herr Petersson klandrade utskottet för vad utskottet sagt. Ja, jag vill då fästa hans uppmärksamhet på, att sedan utskottet framhållit, att »då advokatfiskalsämbetet dessutom förklarat sig icke ärna vidtaga någon åtgärd för verkställighet av eventuellt till kronans förmån utfallande domar i målen, utan att därom inhämta särskild föreskrift, har utskottet icke ansett sig böra ingå på frågan om ett nedläggande av kronans talan i dessa mål», så tillägger utskottet: »Härjämte hyser utskottet den förvisningen, att, därest målen skulle avgöras till kronans förmån, Kungl. Maj:t före utfärdandet av sådan föreskrift låter verkställa erforderlig utredning och, där billighetsskäl tala för att innehavarna måtte varda vid sin jord bibehållna, för riksdagen framlägger de förslag i sådant syfte, som kunna anses vara befogade.»

Är icke detta att i motiveringen nära nog giva sitt bifall till motionen?

Man har från juridiskt håll gjort gällande, att det vore olämpligt att riksdagen fattade ett beslut i denna fråga kort innan högsta domstolens beslut vore att förvänta. Jag vet icke, om det skulle innebära en förnärmelse mot högsta domstolen, men i varje fall synes det mig att, när man vill ha fram ett utslag, som sedermera skall vara prejudicerande för en massa mål och således skall vara avgörande även för dem, det icke kan vara lämpligt att nedlägga rättegången, då den en gång påbörjats, helst som den icke torde kräva större kostnader eller mera tid, om den gäller nitton fastigheter än om den blott avser en.

Jag ber fortfarande att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Först några ord i anledning av herr Nilssons i Tånga anförande! Han ansåg för sin del, att det skulle vara till fördel för jordägarna, att rättegången fullföljdes i högsta domstolen, därför att de, efter en lycklig utgång av målet därstädes, icke skulle behöva anses sitta på nåd å sitt jordbruk. Jag vädjar till herr Nilsson själv, om han icke, därest han blivit stämd och vunnit i två instanser, skulle vara tacksam, ifall hans motpart lade ner målet, och jag tror icke, att han i så fall skulle anse sig ha fått nåd.

Då herr ordföranden i jordbruksutskottet nämnde, att målen snart skulle vara avgjorda i högsta domstolen, vill jag säga, att jag hört mig för i högsta domstolen angående desamma. Visserligen har advokatfiskalen begärt förtursrätt, och han hoppas få sådan samt att målen snart skola kunna avgöras, men det stannar blott vid en

förhoppning. Det har ännu icke varit någon lottning om, på vilken avdelning målen skola komma. Skriftväxlingen är icke ute förrän den 26 juni, och handlingarna skola ovillkorligen efter vad jag hört cirkulera inom vederbörande avdelningar. Jag undrar därför, om herr Hamilton kan vara absolut säker på att saken snart skall vara avgjord av högsta domstolen.

Vidare gjorde herr Hamilton gällande, att om man skall fortsätta processen beträffande *en* fastighet, kan man lika väl låta alla de aderton övriga följa med. Ja, det kan man framhålla i riksdagen, men jag är övertygad, med den kännedom jag har om herr Hamiltons goda hjärta, att han icke själv skulle fullfölja dessa nitton mål till högsta domstolen, ifall han förlorat i två instanser. Men om man ovillkorligen vill ha ett prejudikat, kan man ju fullfölja ett av dessa mål för att få klarhet även beträffande alla de övriga, som vila i underrätterna. Det anser jag riktigt och billigt. Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lindman: Herr talman! Det synes mig verkligen, som om andra kammaren borde ägna en allvarlig uppmärksamhet åt detta ärende. Det är icke så alldeles rätt att säga så, som utskottet här gjort. Det är åtminstone icke att fullfölja vad utskottet tillstyrkt kammaren att göra en gång förut och som kammaren också följt utskottet i, utan här är någonting, som står tvärt emot vad utskottet då sade, och när man hör vad utskottets ordförande har att anföra till försvar härför, kan jag icke hjälpa, att jag tycker, att det är en bra underlig ståndpunkt han i detta fall intager. Han säger, att man skall ha ett prejudikat och för att få detta skall man fullfölja rättegången i högsta domstolen i nitton stycken mål. Gör man icke det, säger ordföranden, begår man en orättvisa. Man måste alltså klämma alla nitton ända till högsta domstolen, annars blir det orättvist. Jag erkänner, att det kan synas orättvist gent emot den, som blir särskilt uttagen till försökskanin, men det är väl i alla fall bättre att taga en än att taga med allesammans.

Om jag uppfattade utskottets ordförande rätt, sade han, att det icke kostar mera att fullfölja alla nitton målen än att fullfölja ett, men jag vill fästa uppmärksamheten på, att det resonemanget icke kan vara riktigt. Ett mål går väl icke av sig självt till högsta domstolen, utan den, som har målet där, får väl vända sig till en jurist, som hjälper honom, och det kostar naturligtvis pengar. Men frånsatt detta vill jag framhålla, vilken betydande olägenhet det är för dessa aderton småbrukare att fullfölja rättegången på detta sätt, även om den, såsom herr Hamilton tror, kan bli avgjord inom ett halvt år. Dessa småbrukare, som det här är fråga om, kunna icke, såsom herr Petersson i Lidingö villastad erinrade, inteckna sina egendomar, de kunna icke göra någonting med dem, ty de veta ej, om de få behålla egendomarna, ifall domen utfaller till kronans förmån. Därtill kommer, att om domen i högsta domstolen går honom emot kan ej kan vara så säker, att Kungl. Maj:t efter verkställd utredning kommer till det resultat att ett efterskänkande skall ske, det vill säga,

*Ang. eftergift
av kronans
rätt till vissa
fastigheter
m. m.
(Forts.)*

Ang. eftergift
av kronans
rätt till vissa
fastigheter
m. m.
(Forts.)

att Kungl. Maj:t anser, att billighet bör bliva gällande. Och jag kan för min del icke sätta mig in i den tankegång, som kom till uttryck i herr Hamiltons anförande, att ej riksdagen nu lika väl som 1913 bör skänka här ifrågavarande småbrukare det stöd, som ligger däri, att riksdagen förklarar, att därest Kungl. Maj:t efter prövning finner det vara billigt och rimligt, att kronans rätt efterskänkes, så också bör ske. Må vi sätta oss in i en sådan liten jordbrukares ställning! Han har en gång fått höra, att riksdagen vill låta billighet och skälighet tala i fall, sådana som de här föreliggande, Kungl. Maj:t har anbefallt kammarkollegium att inkomma med uppgift på de rättgångar, där icke kronan skall fullfölja sin talan, men ingen bryr sig om det, utan vederbörande bli instämnda den ena efter den andra. Vad skola de tro? De tro naturligtvis, att riksdagen lämnat dem i sticket, fastän riksdagen förut förklarat, att den ville hjälpa dem. Är det icke bättre, mina herrar, att vi under sådana omständigheter vidhålla den ståndpunkt vi intogo 1913 och säga ifrån, att vi icke ha någonting emot att billighetsskäl här få vara avgörande?

Jag ber att få fråga herr Hamilton, vad han menar, att kronan skall göra, om den vinner i alla nitton målen. Jo, säger herr Hamilton, då skall Kungl. Maj:t undersöka, om det är skäl att efterskänka kronans rätt. Varför kan man icke lika gärna sätta igång utredningen genast? Det är av utomordentlig betydelse för de små jordägarna det här gäller att så fort som möjligt, om så vore denna dag, få veta, att de ha riksdagens stöd för att även om högsta domstolens utslag går dem emot få behålla sin egendom. Jag kan, herr vice talman, icke se, att det finnes ett enda skäl, som talar emot att riksdagen skall låta den billighet och rättvisa, som riksdagen 1913 ville låta vara avgörande, även nu vara bestämmande.

Slutligen vill jag säga att när det är fråga om de stora, följer riksdagen en annan väg. Då det exempelvis gäller de stora vattenfallsprocesserna, säger riksdagen helt naturligt, att stora värden här stå på spel, varför rättgången bör fullföljas. Så kan riksdagen även resonera beträffande större jordegendomar. Men när det utslutande är fråga om de små, tycker jag, att andra kammaren borde låta skälighetssynpunkter och billighetssynpunkter tala. Det förklarar man icke på, men man kan vinna mycket.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag ber med tillfredsställelse få konstatera, att herr Nilsson i Linnås erkände, att de mot vilka talan av en sådan egendom är anhängiggjord, finge sina hemman av nåd, om rättgången nedlades. Men om rättgången fullföljdes i högsta domstolen, och de där sannolikt fingo rätt, då hade de rättslig grund att stå på. Och jag tycker då, att när saken ligger på det sättet, skulle herr Nilsson i Linnås icke behöva vara i valet och kvalet om, vilket av dessa alternativ han skall välja. Men så kommer det en annan omständighet till, som gör, att det är alla skäl i att låta detta ärende löpa, som man säger, linan ut. Om rättgången nedlägges, vad hindrar då, att en annan advokatfiskal i liknande mål väcker talan och gör kronans rätt gällande. Ty man har ju då icke

något prejudikat ifråga om kronans rättsanspråk på dessa jordegdomar. Och det tycker jag dock är ett skäl, som väger ganska tungt. Låter man det nu gå till högsta domstolen, så bli alla liknande fall fullständigt skaffade ur världen, och dessa personer få då en trygghet, som de visst icke få, om målen nedläggas nu.

*Ang. eftergift
av kronans
rätt till vissa
fastigheter
m. m.
(Forts.)*

Sedan herr talmannen nu återtagit ledningen av förhandlingarna, yttrade:

Herr Hamilton: Herr talman! Jag skall be att få fästa herr Lindmans uppmärksamhet på att målen äro redan anhängiggjorda i högsta domstolen och rättegången således i full gång. Det är bara fråga om, huruvida den bör återkallas, just då den står inför sitt avgörande eller ej.

Herr Nilsson i Linnås hade fått *en* upplysning från högsta domstolen, och jag har fått en annan. Och det var, att denna sak skulle bli avgjord om några månader. Jag kan icke gå i borgen för något dylikt, jag kan endast meddela vad som meddelats utskottets ordförande.

Motionären frågade, vad jag ämnade göra, därest dessa småbrukare skulle förlora och staten vinna i högsta domstolen. Jag ber då få återupprepa vad jag redan sagt, att det är högst otroligt, att staten skulle vinna, eftersom kronan har förlorat i båda underrätterna. Detta antagande bestyrkes också av auktoriteter på området. Men skulle kronan vinna, ja, då vill jag, att kronan skall eftergiva sina rättigheter. Och det är vad som står i utskottets motivering, då där uttalas en förvisning, att Kungl. Maj:t av billighetsskäl skall vidtaga åtgärder, där så erfordras eller är lämpligt, så att småbrukarne få behålla sina ställen. Det är min varma önskan, att så sker. När saken nu står inför sitt avgörande i högsta domstolen, kan det vara trevligare för dessa nitton liksom för så många andra, då nu utsikt finnes, att de vinna, att få sin egendom på laglig väg och icke som en gåva av staten. Det förefaller mig därför, att på den ståndpunkt frågan nu ligger det är skäl att fortsätta med rättegången. De nitton småbrukarne i Mesta känna sig lika trygga, antager jag, då de dels från riksdagens beslut år 1913 och dels, därest utskottets förslag nu antages, av utskottets motivering kunna se, vad riksdagen önskar eller att de skola få behålla sina jordbitar.

Herr Lindman: Herr talman! Med anledning av det sista anförandet av jordbruksutskottets ordförande vill jag säga det, att han anförde ett skäl för att rättegången skulle fullföljas, som efter mitt förmenande är ett alldeles bestämt skäl för att den *icke* skall fullföljas. Det är osannolikt, säger herr Hamilton, att kronan skall vinna. Men om det är osannolikt efter jordbruksutskottets ordförandes mening, att kronan skall vinna dessa rättegångar, varför skola de då fullföljas? Vad tjänar det då till? Det är ett absolut skäl för att kronan icke skall göra någonting, såvida den inte har den uppfattning, som herr Hamilton synes ha, att det är alldeles nödvändigt att

Ang. eftergift
av kronans
rätt till vissa
fastigheter
m. m.

(Forts.)

ha nitton prejudikat i stället för ett. Jag frågar: är det verkligen det ringaste förnuft i att man skall säga, att därför att det är osannolikt att kronan vinner, därför skall man fullfölja?

Och så säger utskottets ärade ordförande: Tänk så angenämt för dessa människor att veta, när den dag kommer, då de känna att de nu sitta på sin egen torva, tänk så angenämt för dem att veta, att de fått den på laglig väg och icke fått den, därför att Kungl. Maj:t och riksdagen efterskänt den åt dem. Tror verkligen någon av er, mina herrar, att det finnes någon enda av dessa, att det finnes någon enda av dem, som skulle känna det så utomordentligt angenämt att få lida och plågas under ett halvår eller kanske under ett eller ett och ett halft år, — för det kan hända, att det tar så lång tid också, — och inte veta huru det går för honom med den egendom han har, bara därför att han skall veta efteråt, att nu gudskelov sitter han på laglig grund och har icke fått sin egendom på riksdagens och Kungl. Maj:ts nåd. Nej, herr Hamilton, jag tror icke, att detta skäl betyder det allra minsta i detta fall. Det sista anförandet av utskottets ordförande har icke på minsta sätt kunnat övertyga mig, och jag förmodar, att icke heller någon annan, som verkligen vill hjälpa dem till sin rätt, blivit övertygad därav.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 73, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 99 ja mot 80 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 13.

Ang. tillsättande
av en jordkommission.

Härefter förelåg till avgörande jordbruksutskottets utlåtande, nr 74, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillsättande av en jordkommission.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 186, hade herr Venner-

ström m. fl. hemställt, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t an- Ang. tillsättan-
de av en jord-
kommission.
(Forts.)
hålla

att en jordkommission måtte tillsättas med uppgift att, på grundvalen å redan verkställda utredningar eller efter i mån av behov företagna undersökningar, hos Kungl. Maj:t föreslå åtgärder för återgång till kronan av sådana till bruks understöd av kronan upplåtna allmänningar, kronoskogar och hemman, där ändamålet med upplåtelsen genom brukens nedläggande förfelats; och

att sådana åtgärder måtte främst avse under bruk skatteköpta hemman samt rekognitionsskogshemman i alla de fall, där villkoret om skogarnas användning för sitt med donationen avsedda ändamål, bruksdriftens understöd, ej längre uppehöles, men även andra fall, där större domäner frångått kronan på ett sådant sätt, att skäl förefunnes för en undersökning om huruvida statens rätt och bästa häri iakttagits.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motion ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga erforderliga åtgärder för att utredning snarast möjligt skulle kunna, på sätt kammarkollegium antytt, verkställas angående äganderättsförhållandena beträffande de grupper av fast egendom, som i motionen avsåges, samt eventuellt för riksdagen framlägga det förslag för tillvaratagande av kronans eller enskildas intressen, vartill utredningen kunde föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *E. A. Lindblad*, greve *A. H:son Wachmeister*, *Barthelsson*, friherre *Hermelin* och *Fagerlin*, som ansett, att utskottet på grund av annan i reservationen intagen motivering bort hemställa, att förevarande motion ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

av herrar *Nilsson* i Linnås, *Svensson* i Betingetorp och *Andersson* i Knäppinge, som med särskild motivering instämt i det slut, vartill förutnämnda reservanter kommit; samt

av herr *Hage*, som föreslagit att riksdagen i anledning av förevarande motion ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en jordkommission med uppgift att snarast möjligt verkställa utredning angående äganderättsförhållandena beträffande de grupper av fast egendom, som i motionen avsåges, samt eventuellt för riksdagen framlägga det förslag för tillvaratagande av kronans eller enskildas intressen, vartill utredning kunde föranleda.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Hage*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Som herrarna se, gäller detta utskottsutlåtande en motion av herr *Vennerström m. fl.* I denna motion påyrkas tillsättandet av ett särskilt organ, en s. k. jordkommission, för bevakandet av statens äganderättsanspråk på jordegendomar. Grundmotivet för detta yr-

Ang. tillsättan-
de av en jord-
kommission.
(Forts.)

kande är det i motionen gjorda påståendet, att staten icke på ett tillfredsställande sätt hävdar sin och det allmännas rätt till kronans jord eller sådan jord, på vilken kronan har rättsanspråk. Med andra ord, man påstår i motionen, att det icke är ordnat på ett tillfredsställande sätt med statens rättsliga bevakande av sin jordegendom. Och detta måste vara så mycket betänkligare, som motparterna i flera fall äro stora ekonomiska sammanslutningar, som för sin del sätta in hela sin kraft, använda penningar och anlita skickliga advokater för att till det allra yttersta göra sina rättsanspråk gällande, och detta även i sådana fall, då det kan finnas endast en mycket liten skymt av rättsanspråk på den enskildes sida.

Just detta förhållande, att statens rättsanspråk icke bevakas på ett tillfredsställande sätt — fortsätta nu motionärerna — drager med sig olägenheter och nackdelar, och detta icke blott för staten själf utan även i flera fall för sådana personer i småfolksställning, små jordbrukare m. fl., som bo eller ha bott på statens egendom, ty dessa hava, därigenom att staten ej har bevakat sina rättsanspråk, i ett flertal fall bortdrivits från den av dem brukade jorden, eller också ha de på annat sätt råkat i betryckta förhållanden.

Särskilt gäller detta sådan jordegendom, som staten upplåtit med nyttjande- och besittningsrätt till bolag och bruk, d. v. s. i allmänhet till industrien. Med avseende på denna egendom har, som bekant, staten för upplåtande av nyttjanderätten i en del fall fordrat vissa prestationer, t. ex. tillverkning av en viss kvantitet fabrikat per år. I andra fall åter har man stipulerat, att bruken, som erhållit jordförläningar av kronan, icke skulle få nedläggas, utan skulle i så fall jordförläningen återgå till staten; i andra fall återigen har det bestämts som villkor för upplåtandet, att brukarna, som sutto på jorddomänerna vid överlämnandet, skulle få sitta odrivna. I en mångfald av fall ha emellertid, genom bristande tillsyn från statsmyndigheternas sida, mottagarna av statsdomänerna kunnat negligera dessa villkor, utan att likväl staten återfordrat sin egendom.

Men detta påstående, att staten icke bevakar sina rättsanspråk på jord, gäller icke blott ovannämnda slag av egendomar, säges det i motionen, utan även annan statens jord. Så långt alltså motionärernas påstående.

Nu är det givetvis nödvändigt att för bedömande av hela denna fråga taga reda på, om dessa påståenden äro riktiga. För att härvidlag få ett svar har utskottet remitterat denna motion, eller åtminstone vissa punkter av densamma, för yttrande till kammarkollegium, det verk, som närmast har att syssla med dessa angelägenheter. Jag vill dock i förbigående nämna, att innan denna remiss åstadkoms, den blev föremål för votering inom utskottet, och jag anser mig — särskilt på grund av högerns ställning vid behandlingen av den föregående frågan — hava anledning att påpeka, hur högern ställde sig, när det gällde att votera, om denna fråga skulle hänskjutas till kammarkollegium för yttrande eller icke. Det be-

fanns nämligen, att vid den voteringen högern i utskottet gick man-
grant mot yrkandet på att kammarkollegium skulle få yttra sig i frå-
gan. Det bör härvidlag bemärkas, att det här i vissa fall även
gäller bevakandet av små jordbrukares krav på att få stanna kvar
vid sin torva. Varför? Jo, därför att det förhåller sig på det
sättet att, i den mån som man kan bevaka statens jordägarerätt i
en hel del av dessa fall, i och med detsamma insättes också en del
småbrukare i sina rättigheter såsom åbor på dessa statsjordar eller
f. d. statsjordar. Jag anser mig böra påpeka detta förhållande som
en liten komplettering till högerns uppträdande vid behandlingen
av den föregående frågan här i dag i riksdagen. Den ställning,
som högern intagit inom utskottet vid behandlingen av den nu
föreliggande frågan, synes nämligen ej stå i god överensstämmelse med
högerns deklarationer för en stund sedan. Men det beror väl på
att vid behandlingen av den här föreliggande frågan stå storkapita-
listiska intressen på spel och då få synbarligen de små jordbrukar-
nes — åbornas — intressen vika tillbaka.

Frågan gick emellertid, trots högerns motstånd, på remiss till
kammarkollegium. Nämnda ämbetsverk blev alltså tillfrågat om
det ansåg, att staten verkligen på ett tillfredsställande sätt bevakade
sina rättsanspråk, när det gällde statens jord. Kammarkollegium
svarar, såsom synes av utskottsutlåtandet, sid. 9: »Kollegium har
emellertid icke velat påstå, att rörande de grupper av fast egen-
dom, som motionen avser, det föreligger tillfredsställande utred-
ning om vad som är att anse såsom kronans, å ena, och enskild
egendom, å den andra sidan, varjämte det icke heller torde vara ute-
slutet, att åtskilliga av kronan till industriens understöd upp-
lättna besittnings- och nyttjanderätter skulle efter verkställd utred-
ning visa sig böra återgå. Det torde icke kunna förnekas, att vid-
kommande såväl nu ifrågavarande fastighetsgrupper som jämväl
annan fast egendom både i stad och på landet råder viss osäkerhet
i fråga om gränserna mellan kronans och enskild rätt.» Nu kan
man vara övertygad om, att när till ett ämbetsverk ställes denna
fråga: »anser Ni, att rättsvårdandet av statens egendom, vilket
ligger under Er skötsel, har blivit handlagt på ett tillfredsstäl-
lande sätt?» och det inträffar, att detta ämbetsverk svarar tillbaka:
»Nej, vi anse icke detta» — ja, då kan man vara övertygad om,
säger jag, att detta är ett synnerligen starkt bevis för, att det för-
håller sig på det sättet. Man kan alltså mycket bestämt påstå,
att bevakandet av statens jordägarerätt är synnerligen otillfreds-
ställande ordnat.

Det har även i utskottet anförts en hel del exempel och på-
pekanden i detta sammanhang, som äro sådana, att jag anser mig
här böra något litet beröra dem. De styrka ytterligare det påståen-
de, jag nu har gjort. Det yttrades t. ex. i jordbruksutskottet vid
behandlingen av denna fråga, att man kunde säga, att det fanns
fog för det antagandet, att staten åtminstone i ett fall köpt egen-
dom, som staten redan förut ägde. Sedermera blev det tal om,
huru man skulle kunna organisera bevakandet av statens rätts-

Ang. tillsättan-
de av en jord-
kommission.
(Forts.)

Ang. tillsättan-
de av en jord-
kommission.
(Forts.)

anspråk, och då kommo vi i utskottet in på frågan om uppgörandet av någon slags liggare, i vilken man kunde på tillfredsställande sätt konstatera, vad staten ägde eller gjorde rättsanspråk uppå. Det framhölls då inom utskottet, att det i allmänhet i andra civiliserade nationer funnes sådana anordningar vidtagna, och att det troligen icke funnes någon annan civiliserad nation, som beträffande frågan om inregistrering av statens egendom, hade det så dåligt ordnat som vårt land.

Detta belyses för övrigt då och då av inträffade händelser. Det befanns vid ett tillfälle — jag vet icke hur länge sedan det var — då det gällde vidtagandet av åtgärder mot ett stort bruksbolag, som gjorde gällande vissa rättsanspråk mot staten, att bolaget hade alla sina handlingar klara, registrerade och ordentligt ordnade — det gällde skatteköpsbrev — men staten saknade sina. Ja, man skulle härvidlag kunna anföra ytterligare en mångfald exempel för att bestyrka, vad jag nu sagt. Men det sagda må vara nog.

Trots allt, som i den vägen i utskottet påpekats, går emellertid högern, som herrarna se, i denna fråga fram på den rena avslagslinjen. Man yrkar alltså från den sidan, att motionen icke skall bifallas och att i övrigt ingenting skall i denna sak göras. Nu vill jag dock vara rättvis och erkänna att det finnes åtminstone en halv millimeters skillnad i uppfattningen mellan högern i första kammaren och högern i andra kammaren. Det är nämligen så, att andra kammarens högermän vilja vara med om att i motiveeringen uttala sin sympati för, att det lägges upp en sådan liggare, som jag förut har talat om, i vilken all statens egendom och sådan jord, som staten gör anspråk på, införes. Högermännen i första kammaren däremot vilja icke på något sätt uttala någon sympati för den saken. Men, när det blir fråga om klämman, då gå bägge dessa riktningar i alla fall på rent avslag. Man talar visserligen här och där i motiveringen om, att det kanske borde göras något, men man menar i alla fall, att i så fall kommer väl vederbörande ämbetsverk att sköta den saken utan anmaning. Ja, mot detta sätt att föra fram frågor, att man uttalar sig i mer eller mindre svävande ordalag för vissa önskemål i motiveringen, men likväl slutar med ett avstyrkande, mot det sättet vill jag säga, att det leder i de flesta fall icke till någon åtgärd. Man kan få ett bevis för den saken däri, att både 1908 och 1909 års första kammare uttalade sig i en del av dessa spörsmål ungefär just på det sätt, som högern nu vill att man skall formulera denna motivering för avslag. Men dessa riksdagars uttalanden i motiveringen ledde ej till något resultat. Visserligen tillsattes till slut den s. k. åbokommittén för att utreda en del av de spörsmål, som här beröras, men det var först lång tid efter det, att dessa uttalanden gjorts. Och för övrigt har icke denna åbokommitté under sin handläggning samtliga de spörsmål, som äro berörda i denna motion — jag gör detta inpass, därför att man mot tillsättandet av en jordkommission även invänt, att de frågor, som skulle behandlas av en sådan kommission, redan äro under utredning av nämnda åbokommitté.

Alltså vågar jag påstå, att man ej kommer fram någon väg på det sätt, som herrarna av högern här förorda.

Däremot har vänstern, både liberaler och socialdemokrater, i utskottet yrkat på vissa åtgärder och föreslagit, att man skulle i klämman göra ett yrkande om åtgärder i den riktning, motionären avsett. Nu har jag för min del därvid intagit en avvikande ståndpunkt från de övriga socialdemokratiska medlemmarna i utskottet. Jag har nämligen för min del påyrkat, att en sådan utredning, som ifrågasättes här i klämman, skulle överlämnas åt ett särskilt organ, en jordkommission, i enlighet med motionärernas yrkande. De andra medlemmarna däremot, som vilja göra något, yrka på, att kammarkollegium skulle få hand om hela denna utredning.

För min del tycker jag, att härvidlag föreligga så stora skäl att hålla på, att ett särskilt organ skulle tillsättas, att jag icke ansett mig böra gå ifrån det ursprungliga yrkandet om tillsättande av en jordkommission. Jag skulle nämligen med avseende på kammarkollegium vilja framhålla, att om detta ämbetsverk kan man säga, att det i viss mån har varit just det verk, som varit med om att bortslarva statens egendomar och att verket alltså i viss mån är orsak till att man ej kunnat hålla reda på denna egendom. Det kan visserligen sägas, att dessa ämbetsåtgärder av verkets tjänstemän i allmänhet ligga någorlunda långt tillbaka i tiden. Men även om man erkänner detta så kan man likväl säga, att det är kammarkollegium, som på sätt och vis sitter på de anklagades bänk i detta mål, och från denna utgångspunkt tycker jag, att det ej kan vara fullt riktigt att till en sådan part överlämna utredningen av denna fråga.

Dessutom kan man peka på, såsom jag också framhållit i min reservation, att det nog är av behovet påkallat, att vid utredningen av dessa invecklade spörsmål några andra synpunkter få göra sig gällande än de rena ämbetsmannasynpunkterna, och den rent juridiska åskådningen. Och jag skulle vilja säga, att, om det blir fråga om att under vissa situationer åstadkomma en utredning rörande behovet av ändrade lagbestämmelser för att motarbeta den utveckling, som kommit till synes på detta område, så blir det ännu nödvändigare, att även lekmanaförståndet får komma fram och göra sig gällande bredvid ämbetsmannaförståndet och de rent juridiska ståndpunkterna.

Nu invändes visserligen, att sådana utredningar, som dessa böra ske under ämbetsmannans ansvar och alltså överlämnas åt det verk, som i allmänhet har hand om bevakandet av statens rättsanspråk, nämligen kammarkollegium, men mot detta påstående kan man nu peka på att Kungl. Maj:t har — oaktat kammarkollegium i allmänhet har hand om att bevaka rättsanspråken från statens sida — i ett särskilt fall ansett sig böra gå ifrån den generella regeln och överlämna utredningen av en liknande fråga till en kommitté, nämligen den s. k. äbokommittén. Alltså har Kungl. Maj:t på sätt och vis gått ifrån denna generella regel, att kammarkollegium ständigt och jämnt skall handlägga just sådana frågors utredning. Jag vill därmed ej ha sagt, att jag på något sätt vill uttrycka någon bestämd uppfattning

Ang. tillsättande av en jordkommission.

(Forts.)

Aug. tillsättan-
de av en jord-
kommission.
(Forts.)

om att denna kommitté kommer att åstadkomma de fördelar, som man på många håll hoppas på. — man känner ju ej ännu resultatet av dess arbete. Jag har endast ansett mig böra påpeka detta faktum för att konstatera, att Kungl. Maj:t anser, att dylika frågor även kunna utredas *utom* ämbetsverken.

Nu kommer dessutom till, att man verkligen kan peka på vissa fall, då kammarkollegium, som jag tycker, icke på ett fullt tillfredsställande sätt handlagt spörsmål av denna art. Jag tror nog att i en del spörsmål kammarkollegium och dess ämbetsmän ha nedlagt stora förtjänster, då det gällt att bevaka statens rätt, men det finnes dock vissa bestämda fall, då man likväl tycker, att det ej gjorts nog och ej lämnats sådana utredningar, som man kunnat ha rätt att förvänta. Jag behöver endast peka på den stora petition, som framlämnades år 1909 och gällde norrländska jordförhållanden av det slag, som det här är fråga om. Den var undertecknad av ej mindre än 5.000 personer men föranledde icke något beslut förrän år 1913, och då blev det ett negativt beslut som resultat av hela framställningen.

Vidare kan man även peka på, att allt, vad kammarkollegium yttrat i dessa frågor, trots den stora sakkunskap, som finnes där, har ej precis visat sig vara Guds ord. I ett särskilt fall har kammarkollegium yttrat sig med avseende å åborättens ärftlighet, och gjorde därvid kammarkollegium gällande, att denna rätt för åbon att arva från far till son, den skulle ej finnas. Sedermera har genom utslag från högsta domstolen denna uppfattning i ett visst fall underkänts.

Slutligen kan jag peka på ett särskilt fall, då 1912 års jordbruksutskott inhämtade upplysningar från kammarkollegium, upplysningar, som dock här i kammaren visade sig vara oriktiga. Det var nämligen så, att jordbruksutskottet år 1912 yttrade sig med anledning av då föreliggande åborättsspörsmål och påstod, sedan den inhämtat upplysning från kammarkollegium, att, när det gällde försäljning av statens egendomar, på vilka åbor funnos, hade staten alltid ordnat på så sätt, att åborätten skulle bibehållas för åborna. Men straxt efter det, att denna förklaring lämnats av utskottet, stod herr Starbäck upp och visade på bestämda fall, då detta icke iakttagits, och då alltså i överlåtelsehandlingarna icke fastslagits sådan rätt för åborna att sitta kvar odrivna.

Summan av vad jag i det föregående sagt, är den att man kan påstå, att kammarkollegium i vissa fall ej tillräckligt strängt fasthållit statens äganderättsanspråk och i andra fall framfört uppfattningar och påståenden, som visat sig ej kunna stå sig vid en följande granskning. Detta måste ytterligare stärka det framkomna kravet på att man bör tillsätta ett särskilt organ för utredningen av alla dessa spörsmål, alltså en jordkommission.

Men jag har kommit till den uppfattningen även från en annan utgångspunkt. Det har nämligen påvisats i utskottet, och jag tror även i dess betänkande, att detta äganderättsbevakande berör icke

blott kammarkollegium utan även ett eller annat av de övriga verken, och från den utgångspunkten tycker jag, att en jordkommission också skulle vara motiverad, därför att i en sådan kommission kunde man få in någon representant ej blott för kammarkollegium utan även för andra verk, som beröras av hela detta rättspörmål. Det är från sådan utgångspunkt, som jag vill hålla på, att kammaren bör gå fram på den linjen, att hela denna utredning bör överlämnas åt en jordkommission och ej åt kammarkollegium. Givet är naturligtvis, att, även om en sådan jordkommission kommer att tillsättas, en eller annan representant för kammarkollegium kommer att däruti insättas, och att alltså den sakkunskap, som kan finnas hos kammarkollegium, säkert kommer att få göra sig gällande även i jordkommissionen.

Det är från sådana utgångspunkter, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till den reservation om tillsättande av en jordkommission, som jag fogat vid detta utskottsbetänkande.

Vidare yttrade

Herr Nilsson i Linnås: Herr talman! Jag vill påpeka, att den motion, som ligger till grund för så väl utskottets utlåtande som herr Hages reservation, innebär varken mer eller mindre än ett underkännande av kammarkollegii kompetens, då det gäller att bevaka kronans intressen och då det gäller jordförhållanden i allmänhet. Herr Hage säger i sin reservation: »Motionärerna förmena, att kronans rätt till vissa i motionen omförmälda, till industriens understöd upplåtna fastighetsgrupper icke behörigen iakttagits, och föreslå de i anledning härav, att de uppgifter i sådant hänseende, vilka numera åligga kammarkollegium, och vad angår en särskild kategori av nu ifrågasvarande egendomar, domänstyrelsen, skulle överflyttas å ett för ändamålet särskilt tillsatt organ, i motionen benämnt jordkommissionen.»

Detta innebär således ingenting mer och ingenting mindre än ett underkännande av kammarkollegii kompetens att fullgöra sin funktion. Jag hemställer dock till kammaren, om vi icke litet var måste erkänna, att kammarkollegium har skött sin funktion på ett sådant sätt, att vi kunna vara tillfredsställda. Kammarkollegium har sannerligen icke, så vitt jag vet, släppt efter på statens rätt, då det gällt processer och rättsanspråk i något hänseende.

Nu vilja reservanterna tillskapa ett nytt ämbetsverk — jag vågar påstå, att det kan kallas så. De vilja, att här skall bildas en jordkommission, som skall tillvarata kronans intressen i detta avseende. Om denna kommission skall kunna fullgöra sin uppgift, måste den för en längre tid bli ganska permanent. Dessa utredningar äro icke gjorda i en handvändning, icke på ett eller annat år, utan utredningarna måste ske år efter år långa tider framåt, allt efter som kronans anspråk göras gällande. Det blir således en ganska permanent institution. Och om vi

Ang. tillsättande av en jordkommission.

(Forts.)

Ang. tillsättan-
de av en jord-
kommission.
(Forts.)

jämföra den kompetens, som skulle finnas i en sådan institution, med den, som finnes i kammarkollegium, så måste vi väl erkänna, att ett ämbetsverk, som har så stor erfarenhet förut, som har alla offentliga handlingar, som finnas att tillgå, och som dessutom har det ämbetsmannaansvar, som måste finnas i ett statens verk, så anser jag att kammarkollegium skall kunna fullgöra sin funktion på ett mera tillfredsställande och rättsligt betryggande sätt än jordkommissionen.

Nu framkastade herr Hage, att kammarkollegium vid ett tillfälle lämnat en oriktig uppgift. Jag kan icke kontrollera riktigheten av detta påstående, men jag hemställer till herr Hage, om han tror, att det varit mot bättre vetande, som kammarkollegium lämnat denna oriktiga uppgift, och om han svarar nej härpå, så vill jag fråga, om icke även en jordkommission skulle kunna lämna en och annan uppgift, som vore oriktig. Det är således ej minsta skäl att fråntaga kammarkollegium denna dess funktion. Vad kammarkollegium behöver för att fullgöra sin funktion, det är ökade arbetskrafter, och det har icke i den promemoria, som är avgiven av advokatfiskalen, framhållits något annat skäl, som kunde stödja motionärerna i deras framställning. När det så gäller att ur kostnadssynpunkt välja mellan att utöka kammarkollegium med de arbetskrafter, som erfordras eller att inrätta en jordkommission, så håller jag före, att kostnaden för inrättande av en jordkommission skulle komma att mångdubbelt överstiga kostnaderna för utökandet av kammarkollegii arbetskrafter.

Nu kan man ifrågasätta, om det behöves den skrivelse till Kungl. Maj:t för att få denna utökning av kammarkollegii arbetskrafter, som föreslås i utskottets utlåtande. För min del anser jag, att kammarkollegium kan hos Kungl. Maj:t göra framställning om en utökning av arbetskrafterna, och sedan Kungl. Maj:t prövat framställningen, kan Kungl. Maj:t komma fram till riksdagen med ett förslag, och då kan man på den vägen komma till det resultat, utskottsmajoriteten vill nå. Och till stöd för denna uppfattning kan jag åberopa en erfarenhet från i år beträffande lantbruksstyrelsen. Därifrån har gjorts en framställning till Kungl. Maj:t om en utökning av arbetskrafterna, och denna framställning har Kungl. Maj:t tillmötesgått så långt det ansetts lämpligt. Jag anser således, att det icke finnes behov av någon skrivelse till Kungl. Maj:t i enlighet med utskottsmajoritetens förslag.

Vad beträffar skillnaden mellan 1-kammarhögerns och 2-kammarhögerns reservationer, vilken, såsom den föregående talaren framhöll, ligger i frågan om upprättandet av en liggare eller icke, så anser jag för min del att inrättandet av en dylik liggare skulle innebära en ren ordningsåtgärd: statens verk skulle få en förteckning på alla de fastigheter, som staten äger, det skulle finnas ett uppslag för varje särskild fastighet, och i detta uppslag skulle man göra de anteckningar, som fordras för att

man på ett överskådligt sätt skulle kunna se, huru statens rättsförhållanden ligga till ifrågavarande fastighet. Huruvida en sådan liggare bör inrättas enbart i kammarkollegium för alla fastigheter, eller även övriga statens verk böra hava en sådan, det vill jag icke yttra mig om. Emellertid anser jag det icke erfordras någon riksdagsskrivelse för att få en sådan liggare till stånd, ty om så är, att kammarkollegium anser en sådan liggare behöfelig, så kan Kungl. Maj:t givetvis utan riksdagens hörande föranstalta om en sådan.

På grund av vad jag nu anført, skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till min reservation.

Herr Hamilton: Då denna motion remitterats till jordbruksutskottet, beslöts inom utskottet, att inhämta kammarkollegiums yttrande över densamma. Av det svar, som kommit utskottet tillhanda, framgår tydligt och klart, att icke allt är rätt ställt beträffande den rättsliga omvårdnaden av statens egendom, utan att denna lämnar åtskilligt övrigt att önska. Det framhålles, att denna rättsliga omvårdnad är splittrad på många myndigheter, som hava helt andra uppgifter att fullgöra och därför hava helt andra intressen, så att de ej äro kvalificerade för ändamålet, samt att rättigheten att föra statens talan är delad på många vederbörande. Det framgår också, såsom här nyss har uttalats, att icke i ämbetsverken finnes liggare över statens fastigheter, och man viskar till och med om, att någon gång hänt, att staten skulle hava återköpt, vad den själv ägde. Kammarkollegium framhåller också, att denna rättsliga omvårdnad borde koncentreras på ett håll, och finner, att den lämpligen bör läggas hos kammarkollegium, men påpekar tillika, att innan så kan ske, måste en genomgående och omsorgsfull utredning ägas. Det är denna utredning, som utskottsmajoriteten icke har kunnat undgå att ge sitt samtycke till, och det är därför, som den hemställer, att riksdagen måtte skriva till Kungl. Maj:t för att nå detta syfte.

Herr Hage har yrkat, att den rättsliga omvårdnaden om kronans intressen likaväl som omvårdnaden om deras intressen, vilka arrendera eller bo på kronans egendomar, borde överlätas till en särskild jordkommission. Vad dessa senares intressen beträffar, så har ju omvårdnaden om dem redan överlämnats åt åbokommittén, varför utskottet anser, att man på grund därav kan vara försäkrad om, att dessa bliva tillgodosedda. Vad åter beträffar den rättsliga omvårdnaden om kronans egendom, så är denna ett rent juridiskt spörsmål och bör handhas under ämbetsmannansvar av juridiskt bildade personer, och då är det självklart att den bör läggas hos kammarkollegium. Det är av denna anledning, som utskottet icke ansett sig böra ansluta sig till det yrkande, som herr Hage framställt, men ej heller velat gå med på ett rent avslag, utan hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning, och i sin mo-

Ang. tillsättande av en jordkommission.
(Forts.)

Ang. tillsättan-
de av en jord-
kommission.

(Forts.)

tivering har utskottet tydligen framhållit, att den juridiska omvårdnaden borde ligga hos juridiskt bildade personer, alltså hos kammarkollegium.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hage: På grund av herr Hamiltons yttrande, att den rättsliga omvårdnaden alltid bör handhavas av juridiskt bildade personer under ämbetsmannaansvar, ber jag få upprepa det påstående, som jag förut gjort, att Kungl. Maj:t dock frångått den principen, när Kungl. Maj:t tillsatt en sådan kommitté som åbokommittén, vilken behandlar liknande spörsmål, och där icke blott ämbetsmän finnas utan även andra personer.

Vidare skulle jag vilja gentemot herr Nilsson i Linnås säga, att, då han påstår, att ett inrättande av en jordkommission skulle utgöra ett fullständigt underkännande av kammarkollegii kompetens, så kan jag för min del icke ansluta mig till den ståndpunkten, därför att om så vore, så skulle ju varje tillsättande av en kommitté, som har att behandla spörsmål tillhörande vissa statsdepartement, vara ett underkännande av de respektive statsdepartementens duglighet och förmåga.

Vidare har herr Nilsson försökt skrämma oss för jordkommissionen med tal om att den skulle bli ett nytt ämbetsverk. För min del vill jag säga, att det tydligt framgår av motionen, att det icke ifrågasättes, att jordkommissionen skulle bli ett nytt ämbetsverk, utan att den fastmera skulle bli ett tillfälligt organ — låt vara att den troligen komme att existera ganska lång tid. Och när herr Nilsson kommer in på kostnadsfrågan, så vill jag påpeka att tillsättandet av en jordkommission måste på längden medföra mindre kostnader än om man utökar kammarkollegium. Ty man har naturligtvis tänkt sig, att dessa kostnader för en jordkommission skulle upphöra, när frågan är ordnad, under det att, om man ökar kammarkollegii arbetskrafter för utredningen av denna sak, så är det mycket troligt, att den ökade kostnaden kommer att stå kvar även i framtiden. Jag menar alltså, att det även ur kostnadssynpunkt finnes stora skäl, som tala för den ståndpunkt, jag står på.

Därför, herr talman, ber jag fortfarande att få yrka bifall till min reservation.

Herr Lindhagen: Jag har tyvärr tidigare förbisett, att detta ärende stod på föredragningslistan för i dag, så jag har icke hunnit att tillräckligt sätta mig in i detsamma, men jag skall i alla fall be att få yttra några ord om min uppfattning i frågan, i den mån jag hunnit bilda mig en sådan.

Jag tror, att kammarens ledamöter allmänt känna på sig, att det här är mycket rörigt alltihop, och att man egentligen icke vet, vart man vill komma och vad meningen är. Saken är den, att här i landet har kronan förr i världen ägt mycket jord, och denna har under ti-

dernas lopp genom den enskilda företagsamheten och myndigheternas försummelser allt mer och mer kommit ifrån kronan, dessutom har ju kronan i början av förra århundradet under inflytande av den ekonomiska liberalismens genombrott med avskikt avhänt sig en massa jordegendom, och i all synnerhet har denna egendom upphört att tjäna de särskilda ändamål, som avsetts med de gamla kronodonationerna.

Ang. tillsättande av en jordkommission.
(Forts.)

Här har nu uppstått en del förhållanden. Dels visste man icke vad kronan hade avhänt sig, dels gick det som kronan hade kvar bort från kronan så småningom, och dels var man beträffande det som kronan bortskänkt icke säker på vilken rätt, som tillkom än den ena och än den andra o. s. v. Nu ha ju här i riksdagen för åtskilliga år sedan till sist gjort sig gällande strävanden, särskilt i denna kammare, att man skulle utreda hela denna fråga om kronans jorddonationer. Och med anledning av denna kammares beslut har man ju börjat röra i denna sak, och vissa utredningar ha kommit till stånd.

En av dessa jorddonationer var donationen till den s. k. bruksrörelsen, och det förefaller mig, att det är endast den sidan av saken, som motionärerna behandla och som således också utskottet yttrar sig om.

I fråga om denna donation till bruksrörelsen har det gällt dels att undersöka, om icke kronan skulle kunna återvinna en del av de skogar och hemman, som bruken hade lagt under sig, och dels att skydda torpare och åbor i sin besittningsrätt på sådana hemman, som bruken hade lagt under sig, även om kronan icke kunde återvinna dem, och dels slutligen att över huvud taget åstadkomma utredning om den verkliga äganderätten, där den var tvivelaktig. Ett resultat av detta har varit en skrivelse, som slutligen föranledde tillsättandet av den s. k. åbokommittén, vilkens uppdrag huvudsakligast varit att hjälpa åborna. Den skulle verkställa utredning om antalet lägenheter på gamla kronodonationer till bruksrörelsen och göra anmälan, om någonting kunde åtgöras för att hjälpa åborna och torparna att få behålla sin besittningsrätt till desamma.

Såvitt jag kan förstå har den föreliggande motionen kommit till, därför att åborna ansett, att denna åbokommitté icke motsvarat deras förhoppningar. Vi finna också, att motionärerna åberopa en utredning, som åboförbundet verkställt, så att pudeln kärna är här säkerligen den, att åboförbundet eller åbornas sammanslutning kommit underfund med, att de förväntningar, de ställt på denna åbokommitté icke uppfyllts, och därför vilja de söka andra utvägar att komma fram till samma mål, som de trott, att denna kommitté skulle leda till. Sedan har denna sak utvidgats därhän, att utöver att skydda åbornas rätt vill man skydda kronans rätt och verkställa utredning om vissa äganderättsförhållanden.

Vad angår åbokommittén får jag för min del erkänna, att även mina förhoppningar på densamma — den tillkom närmast på grund av en motion av mig — blivit ganska fullständigt grusade. Det var ju meningen, att här skulle Kungl. Maj:t anmodas att tillsätta en

Ang. tillsättan-
de av en jord-
kommission.
(Forts.)

särskild kommission, som skulle på ett behjärtat sätt och med känsla för sakens sociala innehåll verkligen hjälpa en hel del människor, som hade en mycket osäker besittningsrätt och i många fall också hade förlorat den utan något verkligt fog. Men vad gjorde då Kungl. Maj:t? Jo, Kungl. Maj:t tillsatte en kommission, där mänskligt att döma just dessa åbors vederdelomän eller personer, som representerade bruksägarnes åskådningssätt, sattes in i majoritet. En person utsågs, som särskilt här i Stockholm hade fört talan emot åbornas uppfattning på ett stort möte här. Vidare insattes en person, som hade varit särskilt anlitad av bruksägarna vid behandling av deras frågor i hithörande eller liknande fall. Vad skall man egentligen vända sig till Kungl. Maj:t för i sådana här saker, då man begär »Guds fred» och får till svar »yxskafte»? Ja, här vart det den Staaffska regeringen som ställde till med detta, så det är ingen beskyllning mot den nuvarande regeringen. Men alla regeringar synas vara lika främmande för saken och ointresserade vad jordfrågan angår. Således har den liberala regeringen savitt jag förstår från början förfuskat åbokommittén redan genom dess sammansättning.

Nu sitter emellertid åbokommittén, och när åborna vända sig till den, tycka de säkerligen och icke utan fog att de få löften om en massa juridik, där man vill ha bröd. Åborna nöja sig icke med detta. Men åbokommittén kan ej giva dem mer, ty dels är dess sammansättning sådan, att den icke förmår fullt behjerta det mänskliga innehållet i uppdraget, och dels är den så uppfylld av juridik, så den förstår icke att hugga ett Alexandersvärd över denna juridik, som vilar förkvävande på denna fråga.

Och nu har man kommit fram till att i stället kräva en jordkommission, som skulle i erforderliga avseenden ersätta åbokommittén, men på samma gång få ett vidsträcktare uppdrag än denna, vars befogenhet var begränsat till att endast avse åborna å de till bruk donerade hemman och lägenheter. Med den uppfattning, som även jag har om åbokommitténs möjligheter, måste jag också förorda en jordkommission. Men det finnes ju icke någon utsikt att få Kungl. Maj:t att gå med på detta, så länge vi icke ha någon regering, som intresserar sig för jordfrågan. Ännu ha vi icke haft någon sådan regering, och kanske vi icke heller få det under denna generation.

Jag skulle emellertid vidare vilja fästa uppmärksamheten på att, för att denna kommission verkligen skall få en annan och mera fruktbar uppgift än åbokommittén, så bör denna kommission ha till uppgift icke blott att hjälpa åbor, som ha det dåligt, utan även att söka utreda äganderättsförhållandena. Och det är en mycket viktig sak. Men, säger man, då ha vi den tredje storheten, kammarkollegium, som borde få detta uppdrag. Och jag kan verkligen säga att vi kanske hellre kunna gå till kammarkollegium i detta avseende i stället för att lägga uppgiften på åbokommittén. Men även denna utväg är mycket otillfredsställande. Ty även där kommer sannolikt företrädesvis kamerala och juridiska synpunkter att göra sig gällande. Och

dessutom är, som kammarkollegium själv säger, detta ämbetsverk så *Ang. tillsättande av en jordkommission.* överhopat med arbete, att det icke kan f. n. åtaga sig detta, utan att antingen måste det självt ha en förstärkning av arbetskrafterna, eller också måste det inrättas något särskilt verk, som sysslar med denna sak. Kammarkollegium är en alldeles för tungrodd och för litet behjärtad apparat för en sak med mänskligt innehåll, utan man får nog försöka lämna detta åt någon annan.

(Forts.)

Då kan man i detta avseende giva jordkommissionen en ytterligare uppgift, som motionärerna icke tänkt sig. De ha nog icke haft kännedom om, att det kan gå till på det sättet. Det är nämligen så, att det enda rationella, när man skall lösa dessa äganderättsfrågor, som här äro ställda i förgrunden, är synes det mig att *kommissionen får domsrätt*. Våra gamla kvarnkommissioner voro sådana dömande kommissioner, och en sådan kommission har även Norge nu inrättat just för att lösa sådana här frågor om kronans gamla jordegendomar. Där har man tillsatt en särskild domstol för detta ändamål i form av en kommission, vilken alldeles som våra gamla kvarnkommissioner enligt särskild lagstiftning fara omkring i orterna och döma i dessa saker. Förrän vi få en sådan institution här i landet, så komma vi nog ingen vart med denna sak.

När nu utskottet föreslår en skrivelse med begäran om en utredning, så skulle jag sålunda däri vilja inlägga även en sådan betydelse. Men då utskottet formulerat sitt yttrande på det sättet, att det vill nöja sig med sakens behandling av kammarkollegium, vilket enligt min uppfattning är omöjligt, så måste jag falla tillbaka på herr Hages yrkande, men tillägga det önskemål, som jag nu uttalat, nämligen att kommissionen må få domsrätt. Ty eljest blir även denna kommission oanvändbar enligt min uppfattning. Vi ha förresten som sagt redan ett föredöme härtill i Norge. Vi kunna där få erforderliga formulär och sådant. Förr i världen gingo vi åtskilligt i spetsen för utvecklingen, men nu få vi nöja oss med att gå i andras släp-tåg och taga efter vad de gjort.

Nu vill jag dock säga, att man får icke heller hängiva sig åt alltför stora förhoppningar på en sådan kommission med domsrätt, ty det beror helt och hållet på, hurudan dess sammansättning blir. Insättas där en del formella människor, som visserligen äro mycket hyggliga — ty det äro vi ju i grund och botten alla — men som icke vilja se på denna sak, som den verkligen förhåller sig, och icke förstå, att det är fråga om att göra någonting för *människorna*, då blir det ingenting av denna institution heller. Den kommer att kosta pengar, och resultatet blir ingenting.

Men dessutom ber jag att få ytterligare säga det, att vad som här behövs är nog icke bara en rättsskipning med stöd av gamla invecklade, oklara och ofullkomliga författningar, utan vad som framför allt behövs för att reda upp de här gamla sakerna är *en ny lagstiftning i själva realitetsfrågorna*, som säger, att så och så skall det vara med dessa saker, och därmed punkt och slut.

Mitt förslag är alltså för det första bifall till herr Hages motion med hemställan om inrättandet av en jordkommission, men med det

Ang. tillsättan-
de av en jord-
kommission.
(Forts.)

tillägget, att det tages under övervägande, om den ej bör bli en domstol. Och jag vill då tillägga, att den skall sammansättas av behjärtat folk, och att Kungl. Maj:t även i sammanhang därmed tänker på, att här behövs en lagstiftning. Det borde åbokommittén enligt min uppfattning själv väckt förslag om. Men det är ju så, att denna kommitté kommer icke långt med sin uppgift sådan kommittén synes fatta den, att den försöker utreda, vad vartenda hemman kan ha för rätt enligt strängt juridiskt bedömande av föräldrade författningar. Det är ett omöjligt arbete detta synes det mig.

För att få någon fason på denna sak ber jag således att få yrka bifall till herr Hages framställning med förenämnda motivering.

Herr Månsson: Herr talman! Jag ber om överseende, för att jag besvärar kammaren, fastän denna fråga kan synas utdebatterad. Jag skall endast rikta några ord gent emot herr Nilsson i Linnås. Han slog så hårt an på kostnadsfrågan och menade, att det var bättre att förstärka kammarkollegii arbetskrafter, där man i alla fall, som han uttryckte sig, »handlar under ämbetsmannansvar» och där man har sakkunskap. Detta vore bättre än att nu offra medel på tillsättande av en jordkommission, menade han. Det har ju förut erinrats om, hur kronans jord under detta ämbetsmannansvar förvaltats under tidernas lopp. Jag vill nu erinra om, att till bruksnäringen och dess uppehållande har jorden lämnats i *förläning* till stöd för bergshanteringens upprätthållande, icke i gåva. Efter det denna bergshantering på dessa trakter nedlagts, har man behållit och t. o. m. sålt och förskingrat den som lån åtkomna jorden. Och förläningen lämnades vidare med det villkor, att åborna skulle sitta odrivna. Men de ha blivit fördrivna. Hur ha nu vederbörande skött detta? Var ha vi »ämbetsmannansvaret», som utkrävts rörande dessa påtalade förhållanden? Det är icke så mycket att vifta med, detta ämbetsmannansvar. Det har ju talats om, huru kronans handlingar rörande en hel del av dessa jordegendomar ha farit av och an. Vi ha hört en historia, som gått i riksdagskretsar i dagarna, hurusom t. ex. i ett ämbetsverk, där handlingar ligga huller om buller, städerskan, när hon gått hem, efter sedan hon utträttat sitt arbete, har tagit med sig en bunt av dessa papper och använt dem att slå in karameller i, som hon brukar sälja på lediga stunder. Var är »ämbetsmannansvaret», herr Nilsson i Linnås?

För övrigt menar jag, att det gäller att få en helt ny syn på tingen eller rättare, herr talman, en gammalsvensk syn på tingen. Vi kunna se i Sveriges historia, hur det som påtalats här endast är en upprepning av 7 å 8 gånger förut inträffade liknande förskjutningar åt en viss riktning. Förskjutningar i motsatt riktning ha så blivit nödvändiga, därför att kronans jord lämnats till privilegierade grupper i samhället, sedan den tagits från de icke privilegierade eller från samhället. Jag kan bara erinra om, att under t. ex. den tidigare medeltiden, när

det började uppstå en tjänstemannaklass här i landet, då erhöill denna tjänstemannaklass jord, och det dröjde icke länge — alldeles som det blev här med bruksägarne — då de som erhöillit jord pockade på att den skulle vara ärftlig. Men år 1396 upphävdes ju detta genom Riksens Råds förening i Nyköping. I 1 § där stadgades, att allt, som blivit från kronan bortförlänat, skulle åter dömas in under kronan. Det dekretades helt enkelt av Riksens råd, att det skulle återgå till kronan. Vid flere tillfällen kunna vi också sedan ända fram i genom tiderna se, hur liknande händelser inträffat.

Ang. tillsättande av en jordkommission.
(Forts.)

Nu stå vi återigen inför någonting sådant. Genom oredan under den ekonomiska liberalismens härskarperiod ha stora massor av kronans jord förskingrats, delvis på grund av ämbetsmannaslarv, utan ämbetsmannansvar. Massor av människor ha blivit fördrivna från den jord, som deras fäder odlat och som de skulle ha rätt att i all framtid inneha och ha sin bärgning på. Det har skett en stor förskjutning här nu liksom vid föregående av mig påpekade tillfällen, och nu liksom då komma vi icke ifrån det, med mindre än att här vidtages en allmän anordning, som åter skjuter tillbaka förhållandena, som åter reglerar det så, att jorden blir till för de på jorden arbetande människornas skull och icke bara för dem, som vilja klå åt sig frukterna av arbetet på jorden. Vad det här främst gäller är, menar jag, att vi få igen den gamla svenska moralen med avseende på dessa företeelser, icke bara att det kommer fram formella juridiska spetsfundigheter, utan en reell svensk anda, så att den jord, som är avhänd kronan, återbördas antingen till kronan eller till sönerne av dem, som blivit fördrivna från denna jord, såvida de vilja övertaga den och bruka och besitta den.

Det tror jag icke kan genomföras av något av våra byråkratiska verk. Jag tror, att det behövs någonting sådant, som herr Lindhagen talade om: en ny anda eller rättare en urgammal svensk anda, som ser på tingen på urgammalt svenskt sätt.

Herr Karlsson i Fjäl: Herr talman! Jag hade icke tänkt yttra mig i denna fråga, om det icke hade varit så, att åbokommittén av herr Lindhagen blivit indragen i debatten.

Det torde vara sällsynt — om det ens någonsin förekommit — att man på detta sätt riktar en förhandskritik mot en kommitté, innan kommittén är färdig med sitt arbete, innan man har reda på, efter vilka grunder den arbetar eller med vilket material den har att röra sig. Herr Lindhagen yttrade, att denna motion till stor del framkommit på grund av missnöje med åbokommittén. Ja, det torde nog vara sant. Jag har haft en känsla därav länge, och jag vet ju, att en person, på grund av missnöje med att han icke själv kom med i denna kommitté, försökt på allt sätt att misstänkliggöra den, icke minst bland denna kammars ledamöter och även bland åborna själva. Jag beklagar, att hela denna agitation fått ett personligt egoistiskt

Ang. tillsättan- inslag, som gjort mycket av vad som i denna fråga förekommit i hög
de av en jord- grad vämjeligt.
kommission.

(Forts.)

Det skulle kunna vara en hel del att säga om de uppgifter, som lämnas i denna motion, men jag skall icke ingå därpå vidare, än att jag skall något beröra ett enda fall, som där omnämnas. Här talas om en åbo på hemmanet Åsbo nr 1 under Mackamyra bruk, som hade på hemmanet avverkat helt obetydligt litet skog, som han sedan försålt i Gävle. Därmed hade han ju brutit mot åbobestämmelserna, och hemmanet frändömdes honom därför. Detta var ju mycket beklagligt och hårt, i all synnerhet om man tänker på, huru bolagen kunnat gå fram utan att få något straff. Men när motionärerna eller den, som lämnat motionärerna dessa uppgifter, här säga, att personen ifråga fick gå ifrån sitt hem som sparv från gren, så är det en fullkomlig osanning. Han blev tilldömd en ersättning av 2,526 kr. 48 öre, för odling och byggnader. Det bör även bemärkas att den hemmansdel, han brukade som åbo, var taxerad till 2,700 kr. Det är sålunda minst sagt en vilseledande uppgift, som här lämnas i motionen.

Då nu åbokommittén under sitt arbete påträffar en hel del sådana fall där åbon visserligen blivit dömd att avträda sitt hemman till bruket, men tillerkänts gottgörelse för odlingar och byggnader, eller där åborätten tagits i mät för skuld, är det klart att vi icke kunna komma till ett för åbon så gynnsamt resultat som mången hoppats, då vi en gång bli färdiga med utredningen.

Jag har således, med anledning av vad som här sagts, velat nedlägga en gensaga mot den förhandskritik, som i samband med denna fråga ägnats åbokommittén.

Herr Hage: Herr talman, mina herrar! Det är ju alldeles naturligt, att i en så stor motion som denna det kan förekomma någon enda uppgift, som icke är vad man kan kalla fullt korrekt. Just med tanke på detta är också motionen skriven på sådant sätt, att de upplysningar, som där lämnas, äro framställda mera i refererande form. Och större delen av motionen är så formulerad, att motionärerna säga, att de för sin del ha inhämtat från sakkunnigt håll, att det och det har inträffat, och sedan ha motionärerna icke haft möjlighet att i varje särskild detaljpunkt taga reda på, hur den saken ligger. Men redan den omständigheten att den föregående talaren med avseende på en så stor motion som denna, där det finnes så många detaljuppgifter, endast påpekar ett enda fall, där man lämnat en något felaktig uppgift, tycker jag för min del är ett bevis för, att motionen är sakligt stark.

Nu säges det, att hela denna fråga och yrkandet här går emot åbokommittén och att det är avoghet mot denna kommitté, som ligger bakom motionen. Men jag vågar bestämt påstå, då jag varit med om att utarbета motionen och skrivit under den, att bakom densammas tillkomst ligger ingenting av allt det, som herr Karlsson i Fjäl i det fallet ansåg lämpligt kasta fram i sitt anförande.

Herr Lindhagen: Det var icke någon förhandskritik av

åbokommitténs slutliga arbete, som jag tillät mig att göra, och jag tror säkerligen, att herr Karlsson i Fjäl strävar allt vad han kan för att få fason på denna inrättning. Men han kan icke göra det omöjliga, och hans försvar för åbokommittén drabbar icke i någon mån den kritik, jag riktade mot själva institutionen som sådan och emot att den fått en olöslig uppgift. Den skulle hjälpa åborna i deras dagliga bekymmer, så att, när den eller den åbon behövde hjälp vid det eller det tillfället, så skulle han få denna hjälp. Under tiden sitter åbokommittén och söker att ur juridisk synpunkt utreda alla möjliga gamla förhållanden om allt sammans, och så går det all världens väg för dessa åbor. Kommittén kan icke räcka denna hjälpende hand till dem. I stället har det lyckats mig att få igenom en särskild handräckning åt dem, därigenom att riksdagen beviljar ett särskilt anslag till hjälp åt dem att föra sina aktuella rättegångar. Även detta är en sak, vartill åbokommittén kunde ha tagit initiativ genom att petitionera hos Kungl. Maj:t liksom den kunnat petitionera i andra detaljfrågor som undandraga sig kommitténs möjligheter.

Denna fråga måste lösas nu, och vi kunna icke vänta, att åbokommittén skall kunna komma med något fulländat resultat någon gång i tiden, som tillgodoser varje åbos berättigade intressen just vid det särskilda tillfället. Det är en fullkomligt omöjlig uppgift för åbokommittén. Därför vidhåller jag, att den enda linje, som är fruktbärande här, är den som har — ehuru ofullständigt — utvecklats av herr Hage, om man överhuvud taget skall sysselsätta sig med denna sak, varom det är delade meningar, men vilket icke lär kunna undgås. Efter alla ansträngningar och allt rabalder i dessa saker så finns intet annat sätt än att tillsätta en särskild behjärtad domstol, som reser omkring och dömer på platsen i alla dessa olika ärenden. Och den skall kanske helst också döma i sista hand. Kammarkollegiet kan omöjligt draga dessa lass i hamn. Även för åbokommittén är det omöjligt. Men den av herr Hage förordade kommissionen, kompletterad på det sätt, jag här tillåtit mig anför, kan möjligtvis, efter berömda förebilder i vår historia och efter förebilder i Norges nuvarande rättsväsende, göra någonting. Men jag vill ytterligare betona, att det är icke nog med att döma efter dessa gamla grunder, utan allt detta också måste kompletteras med en lagstiftning, som säger, hur det under nuvarande förhållanden skäligen och rättvisligen bör ordnas med dessa saker.

Herr Hamilton: De talare, som yttrat sig till förmån för herr Hages förslag, synas mig under debatten ha erkänt, att de uppgifter, som en blivande jordkommission — om herr Hages förslag nu ginge igenom — skulle få, äro av tvenne vitt skilda slag. Den ena skulle vara att återvinna till kronan de egendomar, som gått förlorade för kronan. Det är ju en rent juridisk uppgift, som enligt utskottets mening borde tillkomma kammarkollegiet. Den andra uppgiften är att bevaka brukarnes på dessa egendomar rätt, d. v. s. åbornas rätt att kunna få skatteköpa sin egendom eller

Ang. tillsättan-
de av en jord-
kommission.

(Forts.)

förbli åbor på densamma. Det är ju en angelägenhet, som en kommitté eller en kommission bättre kan fullgöra än ett ämbetsverk. Nu finnes ju redan denna åbokommitté tillsatt, och detta är just dess uppgift. Att nu tillsätta en sådan kommission som den föreslagna vore att få två kommittéer med en och samma uppgift. Då synes det mig vara bättre att, som herr Månsson nämnde, söka gjuta en ny anda i dessa båda organ.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositionen på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå och bifall i stället till den av herr Hage avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den reservation, som avgivits av herr Nilsson i Linnås m. fl.; och förklarade herr talmannen sig anse den förstnämnda propositionen hava flertalets mening för sig. Votering begärdes likväl, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) upptagna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 74, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Hage avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 107 ja mot 50 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial, nr 75, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anläggande av transportabla sågverk å kronans domäner.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 15.

Vidare föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel för fullbordande av de utav 1906 års riksdag beslutade kasernetablissemang för femton infanteriregementen samt en i ämnet väckt motion;

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av en örlogsdepå vid Göteborg;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till uppförande av byggnader för en vårdanstalt, avsedd för blinda med komplicerat lyte;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i punkt 162 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning om lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor dels och i punkterna 163, 167 och 177 under samma huvudtitel ävensom i särskild proposition, nr 115, gjorda framställningar angående tillfällig löneförbättring åt viss lärarpersonal jämte i ämnet väckta motioner;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronohäktet i Svanesund;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till befrämjande och organiserande av den offentliga arbetsförmedlingen i riket; och

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående byggnad för en statens provningsanstalt.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

Avgåvos två motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 232, med förslag till förordning om tonnageavgift, nämligen

nr 329, av herr *Sommelius*; och

nr 330, av herr *Thore*.

Dessa motioner blevo på begäran omedelbart hänvisade till bevillningsutskottet.

Vidare avlämnade herr *Waldén* två motioner, nämligen

nr 331, angående dispositionen av de medel, som komme att tillföras statsverket vid eventuellt bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionerna, nr 238 och 240, angående införande av spirituosa-accis samt höjning av maltskatten; och

nr 332, om anslag ur statsverkets fond av rusdrycksmedel till av kristiden föranledda utgifter för sociala ändamål.

Sistnämnda två motioner bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.50 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsätta.

In fidem
Per Cronvall.